

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

AVOIMUUS JA PERHESITEET ADOPTOITUJEN ELÄMÄSSÄ

Päivi Partanen

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen

Save the Children

AVOIMUUS JA PERHESITEET ADOPTOITUJEN ELÄMÄSSÄ

Päivi Partanen

Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 25

ISBN 978-952-7112-06-9

ISBN 978-952-7112-07-6

ISSN 1459-9392: 25

© Pelastakaa Lapset ry

Päivi Partanen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva
lissensiaatintutkimus

Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala

Joulukuu 2014

Kannen kuva: Ida Jauhiainen

Taitto: Hannu Karjalainen

Painopaikka: Hanemedia 2015

Julkaisun taitto ja paino toteutettu

Maija-Liisa Vartiaisen lahjoituksella

Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 25

Pelastakaa Lapset ry

Koskelantie 38

00610 Helsinki

Puh. 010 843 5000

Faksi: 010 843 5111

www.pelastakaalapset.fi

Tiedekunta/Osasto Valtiotieteellinen tiedekunta	Laitos Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä Päivi Partanen	
Työn nimi Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä	
Oppiaine Sosiaalityö	
Työn laji Ammatillinen lisensiaatintutkimus	Aika 12/2014
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan aikuisten adoptoitujen kokemuksia adoptiosta ja siitä puhumisesta sekä siteistä kahteen perheeseen, biologiseen perheeseen ja adoptio-perheeseen. Teoreettisessa viitekehityksessä tarkastellaan lapsen oikeutta omaan taustaansa, adoption luomia perhesiteitä, adoption käsittelemistä eri ikävaiheissa ja avoimen adoption ja avoimuuden eroja. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Miten avoimuus adoption suhteen on toteutunut adoptoidun elämässä? 2. Mitä adoptio sekä adoptio- ja syntymäsuku merkitsevät adoptoidulle? Tutkimus on pääosin kvalitatiivinen, jossa tutkimusaineistoja on kaksi. Ensimmäinen aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, johon vastasi 46 adoptoitua. Toinen aineisto koostuu kuuden adoptoidun puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Kaikilla haastatteluvaiheilla oli ollut yhteys biologiseen sukuunsa jo lapsuudessa tai aikuistuttuaan. Aineistot hankittiin Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Kyselyaineisto on analysoitu laskemalla prosenttijakaumia ja luokittelemalla avovastauksia ja haastattelut on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Adoptoitujen kokemukset avoimuudesta adoption suhteen vaihtelivat täydellisestä salaamisesta tilanteeseen, jossa adoptio on ollut luonnollinen osa perheen elämää. Puhumattomuuden kokemus oli syntynyt asian täydellisen salaamisen ohella tilanteissa, joissa asiasta oli puhuttu liian vähän tai asiaan liittyvistä tunteista ei voinut puhua. Lapsuudenperheen adoptiopuheen määrään tyytyväiset adoptoidut ilmaisivat, että vanhemmat olivat olleet valmiita vastaamaan lapsen kysymyksiin, ottivat asian esille lapsen eri kehitysvaiheissa sekä välittivät kaiken haltuunsa saaman tiedon ja tukivat taustan selvittämisessä. Ystävät olivat merkittäviä puhekuppaneita, mutta ajan myötä adoptoiduille oli tullut myös kokemuksia, jotka opettivat rajaamaan puhumisen vain läheisimpiin ihmisiin. Adoption jälkeinen tuki ja siihen kuuluva jälkipalvelu nousi tärkeäksi tahoksi taustaan liittyvien tietojen saamisessa, mutta myös taustan selvittämiseen saadun tuen ja avun kokemuksissa. Jälkipalveluun hakeutumisen taustalla oli yleensä jokin elämänmuutos esimerkiksi adoptiovanhemman kuolema, seurustelu tai oma vanhemmuus. Adoptioasiakirjoista toivottiin saatavan tietoa biologisista vanhemmista ja mahdollisista sisaruksista. Myös geneettiseen perimään liittyvät asiat kiinnostivat. Jälkipalvelun kautta toivottiin myös saatavan yhteys biologiseen sukuun.</p> <p>Adoptoitujen kokemukset adoptiosta ja kahdesta perheestään kiteytyivät kolmeksi pääluokaksi: myönteinen adoptio-identiteetti, identiteettityö ja kaksoisidentiteetti. Haastatelluilla oli myönteinen näkemys adoptiosta, ja sen kautta he kokivat saaneensa hyvää hoivaa sekä mahdollisuuksia harrastaa ja kouluttautua. He olivat integroituneet adoptio-perheeseensä, jonka kokivat omakseen. Adoptoidut katsoivat olevansa onnekkaita, kun heillä oli kahdet vanhemmat, mutta samalla asia toi elämään haasteita. Suhdemuodostelmat kahteen perheeseen saattoivat muodostua mutkikkaiksi, ja niissä syntyi jännitteitä. Adoptoitujen perhekäsitykseen mahtui useammanlaisia sidoksia ja perheasemia. Tutustumisen kautta saadut biologiset sukulaiset lisäsivät turvallisuudentunnetta ja heiltä adoptoitu sai vastauksia perimää ja taustaa koskeviin kysymyksiin.</p> <p>Adoptioprosessiin liittyviä palveluita on kehitettävä niin, että ne vastaavat adoptoidun identiteettityön tarpeisiin. Syntymä- ja adoptiovanhemmille annettavaa adoptioneuvontaa on kehitettävä siten, että se entistä paremmin kasvattaa kykyä avoimuuteen. Adoption kaikille osapuolille on mahdollistettava riittävä tuki lapsen eri ikävaiheissa, varsinkin jos lapsella on yhteys syntymäsukuun. Dokumentointia sekä jälkipalvelua on kehitettävä paremmin vastaamaan adoptoitujen tarpeisiin.</p>	
Avainsanat Adoptio, biologiset vanhemmat, identiteetti, perhesuhteet, vuorovaikutus	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

Faculty University of Helsinki, Faculty of Sciences	Department Department of Social Policy Studies
Author Päivi Partanen	
Title Openness and family ties in the lives of adoptees	
Subject Social Work	
Level Professional Licentiate Studies	Month and year 12/2014
<p data-bbox="81 453 158 477">Abstrac</p> <p data-bbox="81 502 1190 782">This study investigates the experiences of adult adoptees regarding adoption and adoption talk as well as their ties to two families, the birth family and the adoptive family. The theoretical framework explore a child's right to his or her own background, the family ties that adoption creates, dealing with adoption at different ages, and the differences between open adoption and openness in adoption. The research questions are: 1. What is the significance of adoption and the adoptive and birth families to the adoptee? 2. How has openness in adoption been realised in the adoptee's life? The approach is mainly qualitative, with two sets of research data. The first set was collected via an online questionnaire, with 46 adoptees taking part. The second set consists of semi-structured thematic interviews with six adoptees. All interviewees had had contact with their birth family either in their childhood or once they had grown up. The data was accessed through Save the Children Finland. The questionnaire has been analysed by calculating percentage distributions and classifying the responses to the open-ended questions, and the interviews have been analysed using data-based content analysis.</p> <p data-bbox="81 807 1190 1138">Adoptees' experiences of openness in adoption varied from total secrecy to a situation where adoption had been a natural part of the family life. In addition to total secrecy, situations where adoption had not been discussed enough or where feelings about adoption could not be expressed had also created a sense of silence on the matter. Adoptees who were happy with the amount of adoption talk in their childhood family expressed that their parents had been prepared to answer the child's questions, had brought up the issue during different stages of the child's development, shared with the child all the information they had been given and supported the child's quest for his or her own background. Friends had been significant conversation partners, but eventually, experience had taught adoptees to limit the adoption talk to only the people closest to them. Support after adoption, including post-adoption services, had proved important in gaining information about one's own background. Post-adoption services were usually sought after a life change, such as the death of an adoptive parent, a romantic relationship, or the adoptee's own parenthood. Adoption documents were hoped to provide information about birth parents and possible siblings. Issues regarding genetic heritage were also of interest. In addition, adoptees hoped that post-adoption services would enable them to contact the birth family.</p> <p data-bbox="81 1163 1190 1342">Adoptees' experiences of adoption and of their two families fell into three main categories: positive adoption identity, identity work, and dual identity. The interviewees viewed adoption positively and felt that it had provided them with good care as well as opportunities for an active life and education. They had been integrated into their adoptive family and saw it as their own. The adoptees considered themselves lucky to have two sets of parents, but this was also a challenge in their lives. Relationship formations with two families could prove complicated and create tensions. The adoptees' idea of family included several types of ties and family statuses. Getting to know one's birth family added to the adoptees' sense of security and provided answers to questions about heritage and background.</p> <p data-bbox="81 1367 1190 1467">Adoption services must be developed to cater to the needs of adoptees' identity work. Adoption counseling for birth parents and adoptive parents must be developed to better prepare them for openness. All parties of adoption must have sufficient support during the different stages of the child's life, particularly if the child has contact with the birth family. Documentation and post-adoption services must be developed to better cater to the needs of adoptees.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Adoption, birth parents, identity, family relationships, interaction	
Where deposited	
Additional information	

Sisällys

ALKUSANAT	8
1. JOHDANTO: ADOPTOITUJEN KOKEMUKSET TUTKIMUSKOHTENA	10
2. ADOPTIOTA TUKEVAT PALVELUT	14
2.1 Lapsen oikeus taastaansa	14
2.2 Adoptioneuvonta Pelastakaa Lapset ry:ssä	17
2.3 Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämishanke (2010–2014)	19
3. ADOPTIO PERHESITEIDEN MUUTTAJANA	23
3.1 Adoptio ja erilaiset perhesiteet	23
3.2 Adoption työstäminen eri ikäkausina	28
3.3 Avoin adoptio ja avoimuus adoptiossa	31
4. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	37
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	43
5.1 Tutkimusasetelma	43
5.1.1 Kysely aikuisille adoptoiduille ja analyysimetodi	43
5.1.2 Teemahaastattelut ja sisällönanalyysi	46
5.2 Tutkimuksen eettisyys, tietosuoja ja luotettavuus	51
6. AVOIMUUDEN TOTEUTUMINEN ADOPTOIDUN ELÄMÄSSÄ	54
6.1 Avoimuus adoptioperheissä	54
6.2 Muut läheiset asian jakajina	64
6.3 Jälkipalvelu adoptoidun tukena	69
6.4 Adoptoitu ja avoimuus	72
7. ADOPTION SEKÄ ADOPTIO- JA SYNTYMÄSUVUN MERKITYS ADOPTOIDULLE .	75
7.1 Myönteinen adoptioidentiteetti	75
7.2 Identiteettityö	78
7.3 Kaksoisidentiteetti	82
8. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	88
9. POHDINTA JA SUOSITUKSET	95
KIRJALLISUUS.....	103
LIITTEET	107
Liite 1. Kirje adoptoidulle ja suostumuslomake	108
Liite 2. Kysely	110
Liite 3. Teemahaastattelun runko.....	114
Liite 4. Alkuperäisilmausten redusointi eli pelkistäminen	115
Liite 5. Aineiston klusterointi alaluokiksi.....	116

ALKUSANAT

Kotimaan adoptioita tehtiin vuosikymmeniä sitten Suomessa paljon ja avoimuus niissä on vähitellen lisääntynyt 1980-luvulta alkaen. Erityisesti vanhemmissa, 1950–70-luvun adoptioissa vaikenemisen ja salailun perinne oli vielä vahva. Ajateltiin, että kaikille adoption osapuolille olisi parasta, että yksityisyys ja anonyymiyys voisi toteutua. Sama näkemys oli vallitseva sosiaalityössä myös muualla kuin Suomessa. Haluttiin suojella vaikean ja häpeällisen ratkaisun tehnyttä biologista äitiä, ja lapsettomuuden tuska saatettiin piilottaa perheen sisällä ja sen ulkopuolella, jättämällä kertomatta lapsen olevan adoptoitu. Lapselle ajateltiin olevan parempi, ettei adoptiosta puhuta. Näkemys avoimuudesta ja työkäytännöt sen mahdollistamiseksi ovat muuttuneet täysin. Avoimuus ymmärretään nyt kaikkien osapuolten hyödyksi ja adoptoidun oikeudeksi tietää ja tuntea alkuperänsä. On kuitenkin edelleen maita, joissa salailu vastoin lapsen etua jatkuu. Esimerkkinä tästä ovat Keski-Euroopassa käytettävät vauvalaatikot, joihin lapsen voi anonyymisti jättää ja adoptiot Venäjällä, jossa adoptiosalaisuuden paljastaminen on edelleen rikos.

Päivi Partasen liseniaattityön aihe on tärkeä, koska se valottaa aikaisemmin tutkimatonta teemaa. Se on myös hyvin ajankohtainen. Suomessa aikuiset adoptoidut ovat aktivoituneet erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana ja perustaneet useita omia yhdistyksiä. He ovat etsineet ja löytäneet toisiaan, sekä järjestäneet vertaistapaamisia ja yhteistä toimintaa. Pelastakaa Lapset ry:n Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämishanke oli neljän vuoden ajan yhdessä heidän kanssaan organisoimassa vertaistapaamisia. Monet adoptoidut ovat aktivoituneet etsimään juuriaan ja tuomaan omia tarinoitaan ja näkemyksiään esille myös julkisuudessa. Hyvä esimerkki tästä oli keväällä 2015 alkanut TV -ohjelma Adoptoidut, joka osui samaan ajankohtaan tämän liseniaattitutkimuksen valmistumisen kanssa. Adoptiotyössä adoptiovanhemmat ovat tähän asti olleet vahvoja vaikuttajia, ja adoptiovanhemmuutta on myös tutkittu melko aktiivisesti. Sen sijaan adoptoitujen omia kokemuksia ei Suomessa ole aiemmin tutkittu muutamaa pro gradu -tutkielmaa lukuun ottamatta.

Tämän tutkimuksen ansiona näen erityisesti adoptoidun identiteetin merkityksen esiintuomisen. Identiteetti vastaa kysymykseen kuka minä olen, mutta sisältää usein myös pohdintaa siitä, mistä minä tulen. Kun biologinen perimä ei ole läsnä ei adoptiovanhempien ominaisuuksissa, esimerkiksi omia

piirteitä, hiusten väriä tai muita ominaisuuksia, pääse samalla tavalla vertailemaan. Pohdittavaksi tuleekin mistä muualta tai keneltä olen tämän piirteen, ulkonäön tai ominaisuuden kenties perinyt. Tietoisuus kaksista vanhemmista ja adoptiotapahtuma ovat adoptoidulle annettuja tosiasioita, joita hän ei ole voinut valita. Identiteetti koostuu monista asioista. Adoptoidulle adoptio on yksi identiteetin osa, jolla on hänelle hyvin henkilökohtainen merkitys.

Kuten tutkimus osoittaa, avoimuus on adoptoidulle tärkeää ja he toivovat sitä enemmän. Perheessä toimiva vuorovaikutuksellinen avoimuus, jonka Päivi Partanen tässä tutkimuksessaan hyvin avaa, on luontevaa ja toistuvaa adoptiopuhetta lapsen, nuoren ja aikuisen adoptoidun kanssa, aina kun sitä halutaan. Se auttaa häntä jo lapsuudesta alkaen integroimaan adoptioon liittyvät tosiasiat, ajatukset, kuvitelmat ja tunteet mielessään. Kehityksen kuluessa eri puolet adoptiosta avautuvat ja ymmärrys lisääntyy. On varmasti myös aika, jolloin elämässä muut asiat ovat tärkeämpiä ja adoptio ei kiinnosta lainkaan. Kokemus adoptiotyössä ja myös tutkimukset ovat osoittaneet, että aihe kuitenkin aktivoituu helposti uudelleen elämän muutosten yhteydessä.

Adoptiotyön kehittäminen on mahdollista ansiokkaan tutkimustiedon lisääntyessä. Adoptoidut kokemusasiantuntijoina tulee myös ottaa mukaan monipuolistamaan adoptiotutkimusta. Tämä tutkimus on kiinnostava adoptoiduille itselleen sekä muille adoption osapuolille. Tutkimus on erityisen tärkeä kaikille adoptioneuvontaa työssään tekeville sosiaalityöntekijöille. Heille ymmärrys adoptoitujen kokemuksista ja näkemyksistä avautuu tässä erinomaisella tavalla. Kokeneena ammattilaisena ja nyt myös tutkijana Päivi Partanen välittää koskettavalla tavalla adoptoitujen henkilökohtaisen kokemuksen meidän kaikkien luettavaksi!

Helsingissä 14.4.2015

Kaisa Tervonen-Arnkil

Kehittämispäällikkö, Pelastakaa Lapset ry

1. JOHDANTO: ADOPTOITUJEN KOKEMUKSET TUTKIMUSKOHTENA

Adoption tarkoituksena on vanhempi-lapsi -suhteen perustaminen sellaisten henkilöiden välille, joiden kesken tällaista suhdetta ei ole aiemmin ollut olemassa. Adoptiossa ihmisen, useimmiten lapsen, juridinen vanhemmuus vaihtuu. Adoption myötä lapsi saa uudet vanhemmat, jotka eivät välttämättä ole hänelle biologista sukua. Adoption päätarkoituksena on ollut länsimaissa pitkään suvun nimen jatkajan ja omaisuuden perijän hankkiminen tilanteissa, joissa perillisiä ei voitu saada. (Rautanen 1975, 1.) Vasta myöhemmin lapsen etu alettiin nähdä adoptiota ohjaavana periaatteena. Tänä päivänä Suomen laki ja kansainväliset sopimukset lähtevät siitä, että adoptiotapahtumassa kotia tarvitsevalle lapselle haetaan kotia ja vanhempia. Määräävänä periaatteena on lapsen edun toteutuminen.

Suomessa tehtävistä adoptioista suurin osa on kansainvälisiä, jolloin Suomessa asuva aviopari tai yksinäinen henkilö adoptoi lapsen ulkomailta. Kotimaan adoptiolla tarkoitetaan tilannetta, jolloin suomalaiset viranomaiset hoitavat koko prosessin: syntymävanhempien ja tulevien adoptiovanhempien adoptio- neuvonnan, lapsen sijoittamisen ja adoption vahvistamiseen liittyvät tehtävät. Adoptioissa voidaan erottaa vierasadoptiot, jolloin biologinen vanhempi/vanhemmat luopuvat vanhemman oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja lapsi siirtyy sellaisen avioparin tai yksinäisen henkilön lapseksi, joka ei aikaisemmin ole ollut vanhemmuussuhteessa lapseen. Lapsi voidaan adoptoida myös sukulais- tai sijaisperheeseen, jossa lapsi on yleensä ollut hoidossa ennen adoptiota. Perheensisäisellä adoptiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen äiti- tai isäpuoli ottaa tämän adoptiolapsekseen eli adoptiolla laillistetaan jo muodostunut perhesuhde. Aikuisadoptiossa adoptoitava on jo täysi-ikäinen ja yleensä lapseksi otettava on ollut lapseksi ottajien hoidettavana lapsuudessa, mutta adoptiota ei ole aikaisemmin voitu vahvistaa. Adoptiosta puhuttaessa lapsen biologisista vanhemmista käytetään myös nimitystä syntymävanhemmat (birth parents), joka on myös yleisesti käytetty termi englanninkielisessä kirjallisuudessa. Suomessa voidaan puhua myös lapsen aikaisemmista vanhemmista, joilla tarkoitetaan lapsen juridisia vanhempia ennen

adoptiota. Käytän tutkimuksessa käsitteitä syntymävanhempi ja biologinen vanhempi synonyymeinä. Adoptiolaki (22/2012), myöhemmin (AdL22/2012), käyttää sanaa adoptiolapsi, mutta koska tutkimuksen kohteena ovat aikuiset adoptoidut, käytän heistä substantiivisia adoptoitu.

Adoptioita voidaan luokitella myös sen mukaan, minkä verran henkilötietoja adoptioperheen ja syntymävanhemman välillä vaihdetaan tai millaista yhteydenpito heidän välillään on. Salassa pidettävässä/luottamuksellisessa (*confidential*) adoptiossa ei adoptioperheen ja syntymäperheen välillä ole kontaktia eikä osapuolia koskevaa identifioitua informaatiota jaeta. Väliteytyssä (*mediated*) adoptiossakaan ei vaihdeta osapuolten tunnistetietoja, mutta heidän välillään on vuorovaikutusta siten, että viestit kulkevat kolmannen osapuolen kautta. Avoimessa adoptiossa (*open adoption/fully disclosed*) adoptiovanhemmat ja syntymävanhemmat tuntevat toisensa ja he ovat suoraan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa esimerkiksi kirjeitse, puhelimitse tai tapaamalla. (Grotevant ym. 2005, 168.) Näitä eri tasoja kutsutaan myös rakenteelliseksi avoimuudeksi. Vuorovaikutuksellisella avoimuudella taas tarkoitetaan sitä, kuinka adoptiosta ja siihen liittyvistä asioista käydään keskustelua adoptioperheessä. (Brodzinsky 2005, 149.)

Suomessa adoptiolla on pitkät perinteet. Adoptioita on tehty jo ennen ensimmäistä ottolapsilakia, joka tuli voimaan 1925. Vuonna 1985 säädettiin ottolapsilaki (Laki lapseksiottamisesta 153/1985) ja nykyinen adoptiolaki (22/2012) tuli voimaan 1.7.2012. Kotimaan adoptioiden määrä on vuosikymmenien aikana laskenut, ja nykyään noin 30–50 lasta saa vuosittain uuden kodin adoptioon kautta. Adoptioiden vähentymiseen on vaikuttanut ehkäisyn yleistyminen sekä muutokset suhtautumisessa aviottomiin äiteihin. Vuosikymmenien ajan Suomessa on vallinnut käsitys, että on luovuttavien vanhempien ja adoptioperheen etu, ettei adoptiosta tai lapsen taustasta puhuta. Vähitellen on siirrytty avoimempaan käytäntöön, ja adoptiolaki vahvistaa tätä suuntausta. Samalla adoptoitujen kiinnostus biologiseen taustaansa on tullut ymmärrettymmäksi. Adoptio ja oman taustan hakeminen on tullut tunnetuksi myös television kautta, jossa syntymäisiä ja -äitejä lähdetään etsimään kuvausryhmän kanssa. Myös sähköisen median, kuten Facebookin, kautta on entistä helpompi löytää etsimiään ihmisiä ja pitää yhteyttä (myös Siegel 2012, 139). Tästä huolimatta adoptoitujen omat kokemukset oikeudestaan ja mahdollisuuksistaan saada riittävästi tietoa omasta taustasta ovat vaihtelevia.

Tämän tutkimuksen taustalla on työkokemukseni adoptioeuvonnanantajana Pelastakaa Lapset ry:ssä ja sen Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämissä hankkeissa. Työssäni olen kohdannut lapsensa adoptioon luovutta-

neita vanhempia, adoptiovanhempia ja adoptoituja niin ennen adoptiota kuin kuukausia tai vuosikymmeniä adoption jälkeen. Näissä kohtaamisissa heränneet kysymykset ovat pohjustaneet tätä tutkimusta. Tapaamisissa adoptoidut ovat kuvanneet perheessään vallinnutta ilmapiiriä adoptioon liittyvissä kysymyksissä ja sitä millaista avoimuutta tai varovaisuutta siinä on ollut. Heitä ovat pohdituttaneet kysymykset liittyen syntymäperheeseen ja adoptioprosessiin. Usein adoptioasiakirjoihin dokumentoidut tiedot ovat vähäisiä ja jättävät monta aukkoa elämäntarinaa. Neuvontaa antavana sosiaalityöntekijänä olen jäänyt miettimään, osaammeko valmentaa perheitä riittävästi puhumaan adoptiosta lapsensa kanssa, sekä sitä miten paljon ja missä vaiheessa adoptiosta yleensä puhutaan perheissä.

Suomeen kansainvälisen adoption kautta tulleita lapsia on tutkittu jonkin verran. Meneillään on myös laaja FINADO -tutkimus, jossa tarkastellaan Suomeen ulkomailta adoptoitujen lasten, nuorten ja aikuisten fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa ja sopeutumista Suomen oloihin. Tutkimuksesta on jo julkaista joitakin artikkeleja (www.pelastakaalapset.fi). Kotimaan adoptoitujen psyykkisestä hyvinvoinnista on tehty muutama tutkimus (Lahti 1991; Valanne 1954, Varilo 1993), joissa on tullut esille myös adoptiosta puhuminen perheessä. Valanne (1954) on ensimmäisessä kotimaan adoptioon liittyvässä psykologisia ongelmia käsittelevässä kirjoituksessa korostanut, että lapsille tulee kertoa hänen taustastaan riittävän varhain lapsuudessa. Suomessa kotimaan adoptoitujen kokemuksia adoptiosta tai siihen liittyvien asioiden käsittelemisestä on kartoitettu lähinnä pro gradu -tutkielmissa (Övermark 2013, Kiuru 2006).

Tutkimuksessa keskityn kotimaiseen vierasadoptioon. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aikuisten adoptoitujen kokemuksia adoptiosta ja siitä puhumisesta sekä siteistä kahteen perheeseen. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Mitä adoptio sekä adoptio- ja syntymäsuku merkitsevät adoptoidulle? 2. Miten avoimuus adoption suhteen on toteutunut adoptoidun elämässä?

Tutkimuksella haluan tuoda esille suomalaisessa tutkimuksessa vähäiselle huomiolle jääneiden kotimaassa adoptoitujen ääntä. Koska lapsilla ja vanhemmillä on usein erilainen käsitys siitä miten avoimesti adoptiosta perheessä puhutaan, on tärkeää kysyä adoptoitujen näkemyksiä heiltä itseltään (Beckett ym. 2008, 36–38; Hawkins ym. 2007, 150–152; MacDonald & McSherry 2011, 14). Tutkimuksen ulkopuolelle olen rajannut ulkomailta adoptoidut, koska heihin liittyvää tutkimusta on tehty ja on tekeillä. Tutkimus tuottaa adoptoitujen kokemuksen kautta tietoa siitä, miten adoptoitua on tuettu oman taustan käsittelemisessä. Tulosten kautta näyttäytyvät adoptioperheiden haasteet ja niin

adoptioneuvonnassa kuin adoptioperheiden tukemisessa olevat kehittämisen paikat. Tutkimuksesta saaduilla tiedoilla pyritään kehittämään adoptioprosessia siten, että se palvelisi paremmin kaikkia sen osapuolia.

Tutkimuksen luvut etenevät seuraavasti: toisessa luvussa kerron adoption taustalla olevasta lainsäädännöstä ja sopimuksista sekä niiden vaikutuksesta adoptioneuvontaan, kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen viitekehyksen ja neljännessä kerron aiheesta aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Viidennessä luvussa kerron tutkimuksen toteuttamisesta, aineiston hankkimisesta ja analyysimenetelmistä. Kuudes ja seitsemäs luku ovat tuloslukuja, joissa käsittelem kyselyn ja teemahaastattelujen tuloksia. Kahdeksannessa kokoan tutkimuksen tulokset ja yhdeksännessä luvussa pohdin niiden merkitystä adoptioprosessissa tehtävään sosiaalityöhön.

2. ADOPTIOTA TUKEVAT PALVELUT

2.1 Lapsen oikeus taustaansa

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991) ja adoptiolaki (22/2012) turvaavat lapsen mahdollisuutta tutustua omaan alkuperäänsä. Adoptiolain mukaan adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille (AdL 22/2012, 1§). Adoptioneuvonnan tarkoituksena on valvoa lapsen etua sekä neuvotteluilla ja toimenpiteillä auttaa lasta, lapsen vanhempia ja adoptionhakijoita ennen kuin adoptio vahvistetaan. Laissa painotetaan lapsen etua ja oikeutta tietää alkuperästään.

Adoptioneuvontaa annetaan adoptionhakijoille, lapsen biologisille vanhemmille ja lapselle itselleen (AdL 22/2012, 21§, 26§). Tulevien adoptiovanhempien osalta adoptioprosessi alkaa adoptioneuvonnalla, jolla on kaksi tavoitetta: se valmistaa adoptoijaa adoptiovanhemmuuteen ja toisaalta sen aikana arvioidaan adoptoijien soveltuvuutta adoptiovanhemmiksi. Adoptioneuvonnassa käsiteltäviä teemoja ja niiden sisältöä ohjeistaa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (2013). Oppaassa neuvotaan valmentamaan adoptionhakijoita kertomaan lapselle alusta asti hänen taustastaan. Oppaan mukaan ”on tärkeää, että adoptiovanhemmat osaavat kertoa asiasta avoimesti lapsen ikätason mukaisella tavalla. Näin lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi sellaisena kuin hän on, ja rohkaistuu puhumaan adoptiosta vanhempiensa kanssa. Vanhempien tulee olla valmiita vastaamaan lapsen kysymyksiin, jotka koskevat lapsen kotimaata, lapsen vanhempia, olosuhteita, joista lapsi noudettiin ja niin edelleen. Keskustelujen tulee olla mahdollisimman luontevia arkielämän eri tilanteissa, ja vanhempien tulee olla eläytymiskykyisiä ja vastaan ottavia huomaamaan, milloin lapsi haluaa puhua näistä asioista. Vanhempien on myös aktiivisesti tarjottava lapselle tilaisuuksia puhua taustastaan.” (Mt., 48.)

Opas adoptioneuvonnan antajille (2013) ohjeistaa, että ”lapselle tulee kertoa rehellisesti siitä, että hänet on adoptoitu ja vastata ikätaso huomioiden ja totuudenmukaisesti hänen kysymyksiinsä omasta alkuperästään. Adoptiovanhemmat ovat ensisijaisia tiedon välittäjiä, ja heidän tehtävänä on luoda kotiin ilmapiiri, jossa lapsen on helppo pohtia adoptioon liittyviä asioita. Adoptiosta keskustelun ja tiedon välittämisen lisäksi adoptiovanhempien kyky

vastaanottaa adoptioon liittyviä tunteiden ilmaisuja on merkityksellistä.” (Mt., 57.) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa. Saman sopimuksen 8 artiklassa puhutaan lapsen oikeudesta säilyttää sukulaissuhteensa niin kuin niistä lainsäädännössä määrätään ja ilman, että sukulaissuhteisiin puututaan laittomasti.

Avoimuus adoptiossa toteutuu adoptiolasten ja perheiden elämässä yksilöllisesti. Adoptiolapsi saa adoptioon liittyvää tietoa ensisijaisesti omilta adoptiovanhemmiltaan. Adoptiolain 93§:n mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle tulee aina antaa tieto aikaisemman vanhemman henkilöllisyydestä, jos se on tiedossa. Lisäksi adoptiolapsella on oikeus saada tietoja itseään ja hänen aikaisempia vanhempiaan koskevista asiakirjoista niiden säilyttäjältä. Sääntelyn taustalla on Euroopan neuvoston adoptioyleissopimus sekä perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän suoja, jonka piiriin liittyy oikeus henkilökohdalliseen identiteettiin. Adoptiolapsen lisäksi hänen huoltajallaan sekä adoptiolapsen kuoltua hänen jälkeläisellään ja tämän huoltajalla on oikeus saada tietoja adoptio-neuvonnassa tehdyistä tai vastaanotetuista adoptiolasta ja hänen aikaisempia vanhempiaan koskevista asiakirjoista, joita neuvonnanantajan on velvollisuus säilyttää 100 vuotta niiden laatimisesta (AdL 22/2012, 93§).

Adoptiolaki tukee lapsen mahdollisuutta saada tietää myös biologinen isänsä. Adoption vahvistaminen tilanteissa, joissa vanhemmuutta ei ole vahvistettu nostetaan siinä vahvasti esille. Pykälä 12 (AdL 22/2012) velvoittaa neuvonnanantajan selvittämään ja arvioimaan saatavilla olevien tietojen perusteella, onko aihetta olettaa, että vanhemmuus saatettaisiin myöhemmin vahvistaa. Neuvonnanantajan on pyrittävä auttamaan vanhempia tavoittamaan lapsen näkökulma isyysasiassa ja lapsen oikeus omaan alkuperäänsä. Neuvonnan aikana on varmistettava, että lapsen isyydestä keskustellaan, vaikka lapsen isästä ei ole tietoa tai isää ei tavata. Kansainvälisen adoption kautta tulleiden lasten taustan selvittäminen voi olla hankalampaa kuin kotimaan adoptiossa. Kansainvälisessä adoptiossa selvitys lapsen isyydestä tehdään lapsen kotimaassa ja sen maan lainsäädännön mukaan.

Adoptiolakiin on otettu pykälä adoptiolapsen oikeudesta pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempansa (22/2012, 58§). Tuomioistuimessa voidaan adoption vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen päättää, että ala-ikäisellä adoptiolapsella on oikeus tavata aikaisempaa vanhempansa tai pitää häneen muulla tavoin yhteyttä. Adoptio-neuvonnassa on keskusteltava hakijoiden kanssa yhteydenpitomahdollisuudesta ja selvittävät perheiden valmiudet siihen. Oletettavasti ajan kanssa tämä uusi mahdollisuus tuottaa neuvonnassa enemmän puhetta lapsen oikeudesta ja tarpeesta oman taustansa ylläpitä-

miseen ja tulee lisäämään avointa keskustelua lapsen kanssa. Laissa rajataan lapsen oikeus pitää yhteyttä vain aikaisempaan vanhempaansa. Käytännössä lapselle tärkeitä sukulaisia voivat olla myös esimerkiksi sisarukset ja isovanhemmat. Lain tasolla yhteydenpitosopimusta heidän kanssaan ei kuitenkaan voida tehdä, joka on jo nähty puutteena ja olevan ristiriidassa lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa (Peltonen & Timonen 2013, 25).

Adoptioneuvonta jatkuu lapsen tultua perheeseen ja adoption vahvistamisen jälkeen. Perhettä tavataan ja tuetaan uudessa elämäntilanteessa. Työn tarkoituksena on edistää adoptiolapsen myönteistä kehitystä ja adoptiovanhempien kasvatuskyyä sekä lapsen ja vanhemman välisen suhteen muodostumista (AdL 22/2012, 25§). Osa tätä adoption vahvistamisen jälkeistä adoptioneuvontaa on myös ns. jälkipalvelutyö, jota tehdään biologisten vanhempien, adoptiolapsen, adoptiovanhemman ja adoptiolapsen jälkeläisten hyväksi niissä tilanteissa, joissa joku adoption osapuolista tarvitsee adoptioon liittyvää tietoa ja tukea. Tarve tähän työhön syntyy yleensä lapsen alkaessa kiinnostua omasta taustastaan. Jälkipalvelutyössä noudatetaan adoptioissa säädettyjä oikeuksia ja rajoituksia tiedon saamisessa. Adoptioneuvonnan jälkipalvelutyön kautta avustetaan myös tietojen etsimisessä ja kontaktin saamisessa adoption eri osapuoliin. Adoption jälkipalvelutyöllä on eri aikoina tarkoitettu eri asioita. Adoptioasiakirjoihin tutustumisen ja mahdollisen biologisen perheenjäsenten kuulumisten saamisen ja mahdollisen yhteydenoton lisäksi jälkipalvelua on käsitteenä laajennettu adoption jälkeiseksi tueksi muun muassa psykososiaalisten palvelujen muodossa (Pärssinen-Hentula 2009,19.).

Adoption jälkipalvelussa aloitteen tekijä voi olla myös biologinen vanhempi, sisarus, isovanhempi tai muu sukulainen. Vaikka adoptiolain (22/2012, 93§) mukaan adoption jälkipalveluoikeus ei ulotu näihin sukulaisiin eikä adoptioneuvonnan antaja voi luovuttaa adoptiota koskevia tietoja biologiselle sukulaiselle, tilanteessa voi tiedustella adoptiovanhempien tai adoptoidun halukkuutta luovuttaa itseään tai lasta koskevaa tietoa.

Adoptioneuvonnanantaja ja kansainvälisissä adoptioissa adoptiopalvelunantaja on velvollinen säilyttämään adoptioasiakirjoja (AdL 22/2012, 92§). Tällä varmistetaan adoption eri osapuolten mahdollisuutta saada itseään koskevaa tietoa vuosia tai vuosikymmeniä adoption vahvistamisen jälkeen.

2.2 Adoptioneuvonta Pelastakaa Lapset ry:ssä

Pelastakaa Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Suomessa järjestö tuottaa lastensuojelupalveluja, joita kuntien ja myös yksityisten henkilöiden (adoptiopalvelun osalta) on mahdollista ostaa. Yksi kuntien ostamista järjestön palveluista on adoptioneuvonta. Kotimaisia adoptiosijoituksia on Pelastakaa Lapset ry:ssä hoidettu järjestön perustamisesta, vuodesta 1922 lähtien. Kansainvälinen adoptiotoiminta aloitettiin Suomessa 1970-luvulla, vaikka ensimmäinen laki kansainvälisistä adoptioista tuli voimaan vasta vuonna 1985. Suuri osa kotimaan adoptioista tehdään Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Järjestö hoitaa lasta toivovien ja lapsensa adoptioon luovuttavien vanhempien neuvontoja sekä lapsen perheeseen sijoittamiseen liittyviä asioita. Helsingin kaupungin ja muiden kuntien sosiaalitoimen kautta tehdään myös muutamia adoptioita vuosittain.

Kotimaisten adoptioiden määrässä on vuosikymmenien aikana tapahtunut paljon muutosta. Vuosina 1942–1948 adoptoitiin ainakin 1000 lasta ja adoptiolasten kysyntä kasvoi 1950-luvulla. Tästä huolimatta lapsille oli vaikea löytää kotia, sillä lapsia oli enemmän kuin lasta toivovia perheitä. 1970-luvulla vierasadoptioita vahvistettiin vuositasolla noin 200 ja 1980-luvulla noin 100. Adoptioiden määrän vähenemisen taustalla oli sosiaaliturvan ja yksinhuoltajien aseman paraneminen, ehkäisymenetelmien kehittyminen ja aborttilainsäädäntö. (Parviainen 2003, 27–32, 88, 92.)

Kotimaisten vierasadoptioiden määrä on 2000-luvulla pysynyt vakaana eli noin 30–50 lasta saa vuosittain adoptiokodin (Oikeusministeriö 2010, 24). Tilastokeskuksen mukaan kotimaisia adoptioita vahvistettiin vuonna 2013 yhteensä 292. Näistä oli alaikäisten (0–17 v.) adoptioita kaikkiaan 205, joista yhden vanhemman adoptioita oli 157. Tähän lukuun kuuluvat kaikki perheen sisäiset adoptiot. Rekisteröidyssä parisuhteessa olevien perheen sisäisten adoptioiden osuus näistä oli yhteensä 101. Vierasadoptioita, joissa lapsi saa kokonaan uudet vanhemmat, vahvistettiin samana vuonna 48 (Tilastokeskuksen tilastossa nimellä kahden vanhemman adoptiot). Näistä 27 on hoidettu Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Vuonna 2012 29 lasta sai adoptiokodin Pelastakaa Lapset ry:n kautta.

Työssäni Pelastakaa Lapset ry:ssä annan adoptioneuvontaa pariskunnille tai yksinhakijoille, jotka toivovat voivansa adoptoida lapsen ulkomailta tai kotimaasta. Adoptioneuvonnan teemat ovat samoja riippumatta siitä, ovatko hakijat suuntautumassa kansainväliseen vai kotimaiseen adoptioon. Adoptio-

neuvonnan antajilla ja myöhemmin adoptiovanhemmilla on keskeinen rooli sen varmistamisessa, että lapsen oikeus tietää alkuperästään toteutuu (Peltonen & Timonen 2013, 20). Tutkimukset ja kokemus ovat osoittaneet, että mitä paremmin adoptiovanhemmat tunnistavat eron biologisen ja adoptioperheen välillä, sitä helpompi heidän on puhua lapsen taustasta ja sitä suotuisimmat ovat edellytykset lapsen tasapainoiselle kasvulle (Kirk 1964; Peltoniemi-Ojala 1998, 5).

Adoptioneuvonnassa tulevia adoptiovanhempia valmennetaan käsittelemään lapsen syntymätaustaa. Yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa hakijat läpikäyvät henkilöhistoriaansa, elämää lapsuudenperheessä ja sen rinnalla adoptiolapsen oikeutta ja tarvetta selvittää omia juuriaan. Tärkeänä nähdään avoimuuden rakentamisessa myös adoptionhakijoiden oman lapsettomuuden riittävä käsitteleminen ja surutyö ennen adoptiolapsen saamista (myös Lahti 1991, 89–91). Sukupuun ja verkostokartan piirtämisen kautta keskustellaan siitä, miten avoimesti hakijat ovat puhuneet lapsettomuudestaan ja adoptioneuvonnasta läheistensä kanssa. Kiintymyssuhteesta ja lapsen eri kehitysvaiheista puhuttaessa käydään läpi lapsen tarvetta löytää kaksille vanhemmilleen, niin biologisille kuin adoptiovanhemmille, paikka omassa mielessään. Tapaamisten aikana puhutaan myös adoptionhakijoiden valmiudesta biologisten vanhempien tapaamiseen (mahdollista myös kansainvälisessä adoptiossa joissakin kohdemaissa), tietojen antamiseen tulevasta lapsestaan ja mahdolliseen yhteydenpitoon. Sekä siitä, että vastuu adoption liittyvien asioiden puheeksiottamisesta on aina adoptiovanhemmilla.

Osa adoptioneuvontaa on niin sanottu seurantavaihe eli perheiden tapaaminen lapsen tultua perheeseen. Kotimaan adoptiossa perhettä tavataan 1-2 kuukauden kuluttua lapsen sijoittamisesta, jonka jälkeen adoptio vahvistetaan adoptioperheen kotikunnan käräjäoikeudessa. Adoptiolaki velvoittaa neuvonnanantajaa tukemaan perheitä myös adoptiovahvistamisen jälkeen. Kotimaan perheiden seuranta-aika onkin pidentynyt ja perhettä tavataan myös adoption vahvistamisen jälkeen. Kansainvälisessä adoptiossa lapsen syntymämaa määrittelee seurannan. Ensimmäiset tapaamiset ovat 1-6 kuukauden kuluttua lapsen tulosta ja seurantavaihe voi kestää vuosia, jopa lapsen täysi-ikäisyyteen asti.

Yksi osa adoptiotyötä on adoption vahvistamisen jälkeinen adoptioneuvonta, jonka osa on niin sanottu jälkipalvelu. Lapsensa adoption luovuttanut vanhempi tai adoptiovanhempi, mutta useimmiten adoptoitu, ottaa yhteyttä selvittääkseen biologiseen taustaan tai adoption antamiseen liittyviä asioita ja mahdollisesti toivoo yhteyttä johonkin adoption osapuoleen.

Jälkipalvelutyössä olen kuullut adoptoitujen kokemuksia adoptioperheessä

kasvamisesta. Asiakkaat kuvaavat perheessään vallinnutta ilmapiiriä adoptioon liittyvissä kysymyksissä ja sitä, millaista avoimuutta tai varovaisuutta siinä on ollut. Adoptoidut pohtivat kysymyksiä liittyen biologiseen perheeseen ja adoptioprosessiin. Tarve saada itseään koskevaa tietoa on suuri ja usein adoptioasiakirjoihin dokumentoidut tiedot ovat vähäisiä ja jättävät monta aukkoa elämäntarinaa. Varsinkin tiedot isästä ovat usein puutteelliset. Asiakirjoihin tallennetut tiedot vaihtelevat aikakausittain, sillä dokumentointityötä ovat ohjeistaneet erilaiset työkäytänteet ja ohjeet. Vielä 1950 – luvulla tai sitä ennen vahvistetuissa adoptioasiakirjoista voi löytyä vain viralliset paperit ja kirjeenvaihtoa syntymävanhempien ja neuvonnanantajan välillä. Myöhemmin on jo dokumentoitu adoptioeuvontaprosessia ja syntymävanhempien tilannetta ja heidän ajatuksiaan sekä lasta koskevia tietoja. Jälkipalvelussa yhteydenotto biologisiin perheenjäseniin ei välttämättä johda lisätietoihin, jolloin adoptoitu joutuu käsittelemään pettymystään ja mahdollisesti kokee asian uutena hylkäämisenä. Osalla on toiveena vertaistuen löytäminen ja kokemusten jakaminen toisten vastaavien kokemusten omaavien kanssa.

2.3 Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämishanke (2010–2014)

Pelastakaa Lapset ry:n nelivuotisen Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämishanke (2010–2014) (myöhemmin Kohtaaminen -hanke) kehitti ja laajensi kotimaista adoptiotyötä. Hankkeessa selvitettiin, mitä avoimella adoptiolla tarkoitetaan, miten sitä voisi toteuttaa Suomessa ja minkälaisen mahdollisuuden se voisi tuoda lastensuojelun perhehoitoon ja sijaishuoltoon laajemmin. Raha-automaattiyhdistyksen tuella käynnistetyn hankkeen tarkoituksena oli vahvistaa adoption avoimuutta sekä adoptoidun lapsen oikeutta syntymätaustansa ja -vanhempiansa tuntemiseen ja kohtaamiseen. Kehittämistyössä keskityttiin adoptiossa vähemmälle huomiolle jääneisiin osapuoliin: syntymävanhempiin, adoptoituihin sekä lastensuojelun sosiaalityöhön. Projektin ohjausryhmässä oli edustus Helsingin kaupungin adoptioyksiköstä, Vantaan kaupungin lastensuojelusta, Espoon kaupungin perhehoidosta, Tampereen yliopistosta, Jyväskylän yliopistosta, Lastensuojelun Keskusliitosta ja FSKC:sta (Det Finland Svenska Kompetenscentret inom det sociala området).

Tehtäväni hankkeessa oli keskittyä adoptoitujen kokemuksiin. Hankkeen tavoitteena oli edistää adoption avoimuutta sekä adoptoidun lapsen oikeutta biologisen taustansa ja syntymävanhempiansa tuntemiseen ja kohtaamiseen

tiedon, tunteiden ja mielikuvien tasolla. Hankkeen työntekijöiden kanssa teimme keväällä 2012 tutustumismatkan Iso-Britanniaan, jossa tapasimme useita adoptioperheiden kanssa työskenteleviä terapeutteja, virkamiehiä ja tutkijoita. Matkan aikana ymmärryksen avoimesta adoptiosta ja yhteydenpidosta syntymäperheeseen laajeni. Hankkeessa kuultiin adoptoitujen omia kokemuksia ja sen kautta tarkasteltiin adoptioeuvontaan ja jälkipalvelutyöhön liittyviä työkäytäntöjä. Hankkeen yhtenä mahdollisuutena oli aikuisten adoptoitujen verkostoitumisen tukeminen.

Tässä tutkimuksessa käytän osan hankkeesta kerätystä aineistosta, ja toisaalta olen hankkeesta hyödyntänyt tutkimukseen keräämääni tutkimus- ja teorian tietoa sekä adoptoiduilta koottua kokemustietoa. Työnantajani on antanut vapaat kädet suunnata tutkimusta alueille, jotka ovat minua tutkijana kiinnostaneet. Adoptoiduille tehdyssä kyselyssä osa kysymyksistä syntyi selkeästi järjestön tarpeesta saada palautetta asiakkailta toiminnan kehittämiseksi. Näitä osioita en ole ottanut tutkimuksen osaksi.

Adoptoitujen vertaistapaamiset

Kohtaaminen -hankkeen aikana järjestettiin vertaistukea adoption eri osapuolille. Aikuisten adoptoitujen vertaisryhmät antoivat minulle myös tutkijana esiyymmärrystä adoptoitujen kokemuksista. Aikuiset adoptoidut kokoontuivat Helsingissä Pelastakaa Lapset ry:n tiloissa ensimmäisen kerran 27.3.2010. Tämän jälkeen tapaamisia oli kaksi kertaa vuodessa. Tapaamiset oli tarkoitettu kaikille aikuisille adoptoiduille. Tapaamisissa kuitenkin kävi pääasiassa kotimaasta adoptoituja, sillä ulkomailta adoptoidut ovat perustaneet omat vertaisryhmänsä jo aiemmin.

Tapaamisten teemat tulivat adoptoiduilta. Tapaamisissa käsiteltiin muun muassa hylkäämiskokemusta, biologista sukua, adoptiovanhempia aikuisen adoptoidun kokemana, sukupuuta omien juurien hahmottamisessa, sisarusia ja sisaruussuhteiden merkitystä, varhaisen trauman merkitystä lapsen kehitykselle ja syntymävanhemman neuvonnasta saatuja kokemuksia. Osallistuin projektivastaavana tapaamisiin ja pääsin kuulemaan adoptoitujen kokemuksia. Läsnaolijoiden adoptiot olivat tapahtuneet 1950–90-luvuilla. Tapaamisissa nousi esille hyvin monenlaisia tunteita ja asioita, ja läsnaolijat toivat esille oikeuttaan saada vastauksia taustaansa koskeviin kysymyksiin biologisilta tai adoptiovanhemmilta, sosiaalityöntekijöiltä tai asiakirjoista.

Tapaamisten teemat vaihtelivat, mutta biologisen taustan hakemiseen ja kohtaamiseen liittyvät kokemukset ja kysymykset nousivat aina keskusteluun. Keskusteluissa pohdittiin taustan merkitystä ja erilaisten juurien syntymistä

omassa elämässä. Yhdessä tapaamisessa käydyssä keskustelussa tuli ilmi, että juurettomuus ja ulkopuolisuuden tunne oli monelle adoptoidulle tuttu. Tärkeää adoptoidulle olisi kuitenkin tuntea olevansa kotona edes jossakin. Adoptoitua biologinen suku mietityttää, vaikka se ei tuntunut omalta tai sen ”juuret tuntuivat kelopuun juurilta ja adoptioperheen juuret eläviltä”, kuten yksi ryhmäläisistä asian koki. Ryhmässä käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että adoptoidun kokemus juurista voi syntyä useista eri asioista, ja tässä kutsun niitä juurien eri ulottuvuuksiksi. Tarinat ja kertomukset omasta varhaisesta lapsuudesta ja vauvakirjat rakentavat jatkumoa omasta elämästä. Tässä elämän varhaisessa vaiheessa saattoi kuitenkin olla katkoksia, mustia aukkoja, joista ei ollut tarinoita tai tietoa. Esimerkiksi sairaala-ajasta ei välttämättä ollut kuvausta tai valokuvia lainkaan. Toinen ulottuvuus syntyy virallisesta tiedosta. Adoptoidut kokivat faktat tärkeinä, sillä niiden kautta voi rakentaa identiteettiään. Kolmanneksi ulottuvuudeksi nousivat tunteet. Tunnetasolla merkittävää on, mihin tuntee kuuluvansa tai mihin adoptoitu on hyväksytty kuuluvaksi.

Adoptoidut puhuivat tapaamisessa myös erilaisista juurista. Joku osallistujista koki hänellä olevan ilmajuuret, jolloin ei ole juuria biologiseen muttei myöskään adoptiosukuun. Juuret voivat olla myös paikkakuntajuuret, jolloin ne voivat olla adoptiosuvun tai biologisen suvun tai adoptoidun omaan elämään liittyvät juuret. Multijuurien rakentaja ei poissulje erilaisia juuria, vaan kokee niiden täydentävän toisiaan. Vapauttavaa adoptoidulle saattoi olla oivaltaa, ettei ole pakko kuulua mihinkään toisten määrittämään asiaan. Adoptoidulla on vapaus omien juurien määrittämiseen haluamallaan tavalla. Vaikka tämä olikin positiivinen asia, se samalla saattoi luoda yksinäisyyttä. Aina omien juurien hakeminen ei ole ollut ensisijainen asia adoptoidulle, vaan he ovat voineet kokea painostusta lähipiirissään omien juurien hakemiseen. Esimerkiksi aviopuoliso tai ystävä on nähnyt asian tärkeänä ja mielenkiintoisena. Adoptoidut olivat myös kokeneet, että matka menneisyyteen voi olla todella rankka ja jokaisen polku sillä on yksilöllinen. ”Viimeisen kiven kääntäminen” voi olla pelottavaa, mutta toisaalta adoptoitu voi kokea, ettei vaihtoehtoja ole, löytyi sieltä mitä tahansa.

Kohtaaminen -hankkeessa mahdollistettiin myös lasten vertaistapaaminen kesäkuussa 2014, jolloin järjestettiin neljän kerran ryhmätapaaminen 9-12 –vuotiaille adoptoiduille. Ryhmässä oli viisi lasta ja päivien aikana läpikäytiin adoptiota tarinoiden, taiteen ja muiden menetelmien kautta. Yhdessä ryhmätyössä pohdittiin, miksi lapsia adoptoidaan. Lapset saivat kertoa asioita, jotka ensimmäisenä aiheesta tulevat mieleen. Ryhmän tuotoksessa näkyi adoptiovanhempien ja syntymävanhempien näkökulma. Lapsia adoptoidaan, kun ei

ole mahdollista saada biologista lasta tai vanhempi muutoin pitää kovasti lapsista. Motiivina adoptiolle lapset näkivät myös aikuisten yksinäisyyden kotoona. Ryhmäläisten mielestä adoptio kaiken kaikkiaan on hieno asia, koska sen kautta lapsi saa perheen ja rakkautta. Syyt lapsen antamiseen adoptioon olivat synkempiä. Lapset kokivat, että vanhempi mahdollisesti haluaa tappaa lapsen, ei pidä lapsista tai ei halua tai jaksaa hoitaa lasta. Vanhempi voi myös pelätä, että lapsesta tulee rosvo tai he vanhempina kouluttavat lasta väärin. Lapset saattoivat kokea syyn luovuttamiselle olevan heissä itsessään: lapsi on villi tai vanhempi ei tykkää hänestä. Lapsi saattaa päätyä adoptiokotiin myös siksi, että vanhempi kuolee nuorena. Ryhmässä olevat lapset tiesivät olevansa adoptoituja, mutta taustaan liittyvien tietojen määrä vaihteli. Joillakin saattoi olla biologisen vanhemman henkilötietojen lisäksi tämän kirjoittama kirje, vanhempaa esittävä valokuva tai jokin muu muistoesine. Lähes kaikkia lapsia kiinnosti kovasti omat biologiset vanhemmat ja mahdolliset sisarukset. Tiedon puuttuminen tai asioiden selvittämisen hitaus tuntui lapsista turhauttavalta.

3. ADOPTIO PERHESITEIDEN MUUTTAJANA

Vierasadoptiossa perhe ottaa omakseen lapsen, joka on hyvin toivottu ja odotettu mutta tuntematon. Lapsesta on tehtävä adoptioperheen jäsen, vaikka hänellä on myös biologiset vanhemmat. (Högbacka 2009, 162.) Adoptiovanhempien haasteena on muodostaa tunnesuhde heidän ja lapsen välille, mutta myös työstää ajatuksensa lapsen syntymävanhemmista. Adoptiossa lapsi juridisesti saa uudet vanhemmat, mutta biologiset perhesiteet ovat vahvasti läsnä perheen elämässä vaikka suhdetta syntymäperheeseen ei olisikaan. John Triseliotin ym. (2005, 233) tutkimuksessa yli 2/3 adoptiovanhemmista kertoi tietävänsä, että heidän lapsensa ajatteli syntymäsukulaisiaan. Vanhempien tehtävänä on auttaa lastaan taustan ymmärtämisessä. Adoptiovanhempien on työstettävä, miten he käsittelevät adoptiota ja lapsen taustaa. Tutkimuksen viitekehys muodostuu adoptioon liittyvien perhesiteiden hahmottamisesta, lapsen kehityksellisistä mahdollisuuksista käsitellä adoptioon ja taustaan liittyviä asioita ja avoimuus-käsitteestä. Avaan näitä kolmea teemaa tässä luvussa.

3.1 Adoptio ja erilaiset perhesiteet

Perhesiteitä eivät luo vain emotionaaliset tai sosiaaliset siteet, vaan myös biologiset ja juridiset siteet. Adoptiossa perhe- ja vanhemmuussuhteet määritellään uudelleen. (Jallinoja 2009, 14; Pösö 2003, 158.) Juridisesti adoptio muuttaa lopullisesti lapsen ja syntymävanhemman sekä adoptiovanhempien väliset oikeudet ja velvollisuudet. Adoptiovanhemmista tulee lapsen lailliset huoltajat ja syntymävanhemman kasvatus- ja elatusvastuu lakkaa. Adoption myötä lapsi tulee myös perimään adoptiovanhempansa ja näiden suvun. Pitkään adoptio on ollut juridisesti perheet erottava, mutta nykyinen adoptiolaki (22/2012) antaa aiempaa lakia vahvemman mahdollisuuden syntymätaustan läsnäoloon lapsen elämässä myös juridisesti. Lapsen oikeus pitää yhteyttä aiempaan vanhempaansa voi olla säie, jonka kautta lapsi on tietoinen syntymätaustastaan, ja se voi olla lapsen elämässä läsnä hänen kasvaessaan. Adoptiovanhempien kasvaminen avoimeen adoptioon on prosessi, joka vaatii aikaa. Tulevat adoptiovanhemmat alkavat pohtia adoptiomahdollisuutta yleensä siinä vaiheessa, kun biologisen lapsen saaminen on mahdotonta, tai sen todennäköisyys alkaa

vähettä. Puolisoiden on tehtävä valinta siitä, jatkavatko he pariskuntana eläen kahdestaan vai lähtevätkö he hakeman vanhemmuutta perhehoidon tai adoption kautta eli ottamalla jonkin toisen synnyttämän lapsen perheeseensä. Ryhtyessään adoptioon vanhempien on työstettävä ajatuksiaan perheestä.

Riitta Jallinoja (2009, 13–14) kuvaa perheen ”yhteisyyttä” ja sitä uhkaavaa asiaa ”vieraana perheessä”. Vieras perheessä tarkoittaa, että perheeseen on ilmaantunut joku tai jotain, joka ei sinne kuulu ja joka on torjuttava. Uhka saa aikaan rajankäynnin, jossa on päätettävä ketkä kuuluvat ”meidän perheeseen”. Vieraan käsitettä hän pohtii muun muassa aviosuhteella, jolloin aviopuolisosta tulee perheenjäsen ja hänet rinnastetaan läheisimpiin eli omiin lapsiin, jotka ovat verisukulaisia. Adoptioperheessä vanhemmat joutuvat käymään rajankäyntiä siitä, keitä ”meidän perheeseen” voisi kuulua ja ajatuksiaan mahdollisuudesta ottaa ”vieras” omakseen. Parhaillaan adoptiovanhemmat kykenevät määrittämään sukulaisuutta sekä sosiaalisten että biologisten siteiden kautta. Tämän pohdinnan tuloksena luodaan uusi versio sukulaisuudesta niin sanottu adoptiosukulaisuus (*adoption kinship network*). Adoptio luo uuden sukuverkoston, jossa lapsi on keskiössä. Adoptiosukulaisuuden englanninkielinen nimi kuvaa suomalaista paremmin käsitteen sisältöä, sillä adoptiosukulaisuuden syntyminen ja ylläpitäminen vaatii aktiivista työtä, ja sitä kehitetään yhteydenpidon avulla. Toisiinsa tutustumisen jälkeen osapuolet oppivat tuntemaan toisensa paremmin, tutkailevat tyytyväisyyttään suhteeseen ja ajatuksiaan toisistaan, ennen kuin tekevät päätöksen kuinka läheisiä he haluavat olla. Yhteyden syntymistä on kuvattu tanssilla, jossa osapuolet tietoisesti tai tiedostamatta, päättävät läheisyyden tasosta. Parhaimmillaan yhteistyössä näkyy molemminpuolinen kunnioitus, välittäminen ja kiintymys. Osapuolet ovat sitoutuneet tekemään työtä suhteen hyväksi, sillä he näkevät kontaktin hyödyttävän lasta. (Grotevant 2000, 62; Grotevant ym. 2007, 94.)

Anna-Maija Castrén ja Riitta Högbacka (2014) tarkastelevat samaa asiaa eksklusiivisen ja inklusiivisen käsitteen kautta. Eksklusiivisuudella he viittaavat perhekäsitykseen, jossa perheeseen mahtuu vain yksi äiti, yksi isä ja heidän lapsensa. Perhe perustuu rajalliseen määrään sidoksia ja asemia, ja osa sosiaalisista sidoksista suljetaan ulos. Tällainen on pitkään ollut perinteinen hetero- vanhempien perustama perhe, jossa on vanhempien yhteisiä biologisia lapsia. Inklusiivinen perhe taas on rajoiltaan huokoisempi, ja sillä on useammanlaisia, rinnakkaisiakin, sidoksia ja perheasemia. Uusperheet, adoptioperheet, samaa sukupuolta olevien vanhempien perheet tai luovutetuilla sukusoluilla vanhemmiksi tulleiden perheet joutuvat pohtimaan perhekäsitystään ja suhdettaan ”perheen ulkopuolisiin”. (Castrén & Högbacka 2014, 106–107.)

Perheen inklusiivisuutta eli avoimuutta lisäävät tekijät ovat voimistuneet yhteiskunnassamme (Castrén & Högbacka 2014, 108.) Adoptio on alun perin muotoiltu perusteiltaan eksklusiiviseksi järjestelmäksi, jossa lapsen yhteydet syntymäperheeseen ja -sukuun katkaistiin. Merkityksellinen perhe- ja sukulaisyhteys muodostui adoptioperheen vanhempien kautta. Tämä ajattelu on kuitenkin kyseenalaistettu, ja adoptiossa voidaan nykyään erottaa inklusiivisempia piirteitä, kuten keskustelu lapsen taustasta ja yhteydenpidon merkityksestä lapselle sekä avoimeen adoptioon liittyvät tapaamiset. (Mt., 112, 119.) Avoimuuden omaksuminen ei kuitenkaan ole helppoa. Adoptioperheessä läheisiksi odotettujen suhteiden muodostelmaan tulee osapuolia, joihin ei itseltään selvästi ole helppoa kokea läheisyyttä tai yleensä perheeseen liittyviä tunteita. Näitä suhteita ei ole itse valittu eikä niihin ole kasvettu, vaan ne ”ikään kuin tunkeutuvat perheläheisyyden piiriin toisten kautta: omasta näkökulmastamme kutsumattomina mutta jonkun meille tärkeän ihmisen kannalta legitiimeinä perhesuhteiden muodostelman jäseninä.” (Mt., 108–109.) Tilanetta vaikeuttaa vielä se, että ei ole olemassa kulttuurisesti jaettua sosiaalista muotoa, joka rakenteena tukisi erilaisten sidosten yhteensovittamista esimerkiksi tilanteessa, jossa adoptioäidin ja lapsen väliseen ainutlaatuiseseen suhteeseen ilmaantuu biologinen äiti (Mt., 119).

Adoptioeuvonnan aikana tulevat vanhemmat työstävät mielikuvien tasolla tulevaa perhettään, ja usein lapsi saapuessaan ”sulattaa” vanhempansa, ja kiintymyssuhde lapsen ja vanhempien välillä alkaa muodostua yhteisen perhe-elämän myötä. Chris Jonesin ja Simon Hackettin (2011, 47) mukaan adoptioperheen elämän alussa asettuminen perheeksi ja kiintyminen voi olla haasteellista, mutta vanhemmat kuitenkin uskovat siihen, että ajan kanssa heistä tulisi perhe. Lapsen tunnetta perheeseen kuulumisesta voivat lisätä pienet asiat kuten oma ruokailualusta pöydässä, oma erityinen vaatekoukku eteisessä tai lapsen piirustukset jääkaapin ovesa (Beesley 2010, 115). Perhesuhteita vahvistavia tekijöitä ovat yhdessä oleminen ja yhdessä tekeminen sekä myös perheen sisäisten rutiinien muodostuminen esimerkiksi yhteinen TV-ilta keskiviikkoisin. Sen sijaan yhteisten mielenkiinnonkohteiden puuttuminen voi vaikeuttaa perheytymistä. (Jones & Hackett 2011, 47.)

Adoptiovanhemmille adoptiolapsen hyväksyminen osaksi perhettään on usein luonnollista. Lapsen tulon myötä tietoisuus biologisten vanhempien olemassa olostä on kuitenkin väistämättä läsnä (Jones & Hackett 2011, 48). Biologiin vanhempiin kohdistuvat ajatukset voivat olla ristiriitaisia. Niitä voi luonnehtia varauksellisiksi tai itseä suojeleviksi, mutta toisaalta adoptiovanhempi voi tuntea empatiaa ja olla avoimempi kontaktin luomiselle (MacDonald ym.

2011, 13). Syntymävanhempien näkeminen osana perhettä voi olla luontevaa. Mutta he voivat myös jäädä adoptiovanhempien mielessä vieraaksi perheessä, asiaksi tai henkilöiksi, jotka eivät sinne kuulu. Torjutuksi tulemisen sijaan biologinen vanhempi voi olla adoptioperheessä läsnä eri tavoin. Syntymävanhempi voi asettua perheen ruokapöytään vertauskuvallisesti, kuten eräs adoptioäiti koki tapahtuneen sen jälkeen, kun lapsi sai tietää adoptiostatuksesta ja mielenkiinto syntymätaustaan heräsi vahvasti. Keskustelut taustasta olivat säännöllisiä ja jatkuivat vuosia. Syntymävanhemmat voivat olla läsnä perheessä myös mielikuvia astetta vahvemmin symbolien, esimerkiksi valokuvien tai postikorttien, kautta. Se miten näkyvästi syntymävanhempien lähettämät kortit laitetaan esille, kuvastaa myös suhtautumista taustaan. (Jones & Hackett 2011, 49.) Adoptiovanhempien dilemmana voidaankin nähdä, kuinka suljettuun perheyhteyteen voi sisältyä ajatus kaksista vanhemmista (Högbacka 2009, 162). Kyetäkseen avoimuuteen ja lapsen taustan käsittelemiseen adoptiovanhempien on työstettävä suhtautumisensa myös lapsen syntymäskuun. Eniten vanhempien mukavuusaluetta voi koetella syntymävanhemman kohtaaminen. Varsinkin silloin, kun lapsella on kontakti syntymävanhempiin, vanhemmat eivät voi ajatella itseään ydinperheenä, jossa on lapsi. Vanhempien on ymmärrettävä, että lapsi yhdistää syntymäperheen ja perheen jossa hän kasvaa. (Grotevant ym. 2007, 97.)

Jones ja Hackettin (2011, 45) tutkimuksessa yleisin haaste, jonka kotimaisen vierasadoption vanhemmat kohtasivat, oli adoptiosukulaisuuden työstäminen. Se poikkeaa yleisestä perhekäsityksestä ja siten tuo pulmia, jotka on ratkaistava jokapäiväisessä elämässä. Tämä haaste oli ilmeinen riippumatta adoptioajankohdasta, lapsen iästä sijoitettaessa tai kontaktin laadusta tai määrästä syntymäperheeseen. Castrén ja Högbacka (2014, 106) näkevät jännitteisyyden eksklusiivisen ja inklusiivisen perhekäsityksen välillä jatkuvan ja mahdollisesti entisestään tihentyvän.

Ajatuksellisten ja emotionaalisten siteiden muodostuminen suhteessa lapsen syntymävanhempiin vaatii aikaa. Adoptioneuvonnan alussa tulevien vanhempien työstettävänä on vielä ääretön määrä mahdollisuuksia suhteessa lapseen ja hänen taustansa. Tämä aika valmentaa heitä kuitenkin pitämään ”mielensä avarana”, jolloin heidän on helpompi vastaanottaa lapsi sellaisena kuin hän on, tai he voivat omissa mielikuvissaan rajata odotuksiaan kapeammaksi. Vasta lapsiesityksen saatuaan ja lapsen taustasta kuultuaan he voivat työstää asiaa eteenpäin. Mahdollinen syntymävanhempien tapaaminen taas antaa mahdollisuuden ”loppuunsaattaa” omaa mielikuva syntymävanhemmasta tai muuttaa sitä. Kaikissa näissä prosesseissa liikkuu suuri määrä tun-

teita ja vaikka kontaktia syntymävanhempaan ei syntyisikään, adoptiovanhemman mielessä rakentuu jonkinlainen tunnesuhde myös häneen.

Biologiset perhesiteet ovat siis läsnä adoptioperheessä heti alusta alkaen. Biologia ja geneettinen perimä ovat puheena muutoinkin jo adoptioperheen alussa. Tuleville vanhemmille on tärkeää tietää lapsen terveydestä ja mahdollisista perinnöllisyyteen liittyvistä asioista. Lapsiesitystilanteissa, jolloin tulevat adoptiovanhemmat ensikertaa kuulevat lapsesta, vanhemmille näytetään valokuvia sijoitettavasta lapsesta ja kerrotaan hänen taustastaan. Näissä tilanteissa vanhemmat voivat hakea ja löytää ulkoisia yhtäläisyyksiä lapsen ja itsensä välillä. Yhtäläisyyksien löytyminen joko ulkoisista tekijöistä tai lapsen mahdollisiin perittyihin ominaisuuksiin liittyen (syntymävanhempien musikaalisuus, liikunnallisuus yms.) helpottaa lapsen omaksi ottamista. Myös lapsen temperamentilla ja sen samankaltaisuudella vanhempien kanssa voi olla merkitystä perheen ensivaiheissa ja myöhemmin. Samanlaisia huomioita on tehnyt Riitta Högbacka (2009) ulkomailta adoptoineiden vanhempien haastatteluista. Länsimaisille adoptiovanhemmille samankaltaisuuksien etsiminen ja löytäminen näyttäisi olevan ominainen piirre. Samankaltaisuuksien löytäminen voi olla keino luoda väistämätön ja ”luonnollinen” yhteys lapsen ja itsen välillä. (Mt., 168–169.)

Myös lapsi työstää biologisia perhesiteitään kasvunsa aikana. Adoptio kiinnostaa suurinta osaa adoptoiduista ja siihen liittyvät asiat voivat olla adoptoidun mielessä kuukausittain, viikoittain tai useammin (Kohler ym. 2002, 100), ja suurin syy etsiä syntymävanhempia on tarve tietää alkuperästään (Howe & Feast 2000, 37). Se, miten adoptoitu mieltää biologiset sukulaiset omaksi perheekseen tai suvukseen, on hyvin yksilöllistä. Marilyn Strathern (2005, 7-8) puhuu käsitteellis-loogisista suhteista ja ihmisten välisistä eletyistä vuorovaikutussuhteista. Käsitteellinen suhde syntyy eletyistä suhteista riippumatta ja liittyy tiedon rooliin. Euroamerikkalaisessa kulttuurissa sukulaisuus ymmärretään geneettisenä polveutumisenä. Siksi yllättävä tieto geneettisestä siteestä järkyttää henkilön koko identiteettiä. Tieto geneettisen siteen olemassaolosta luo (käsitteellisessä mielessä) automaattisesti sukulaissuhteen, vaikka siihen ei liittyisi varsinaisia sukulaissuhteita (aktiivisia ihmissuhteita tai sidoksia). (Mt., 69–70.) Adoptoidulle biologinen perhe on siis käsitteellisesti osa sukua, mutta tunnesuhteeksi ja eläviksi suhteiksi ja sidoksiksi, sukulaisuus ei välttämättä muutu. Tieto geneettisestä siteestä voi kuitenkin rohkaista yhteyksien luomiseen ja niiden muuntamiseen aktiiviksi ihmissuhteiksi (Strathern 2005, 73). Psykkisten haasteiden määrä prosessissa, jossa adoptoitu hakee tietoa ja kontaktia syntymävanhempiansa, vaihtelee, ja adoptoidun psyykinen vahvuus ja

hänen saamansa tuki ovat merkittävässä asemassa. Se, millaisen merkityksen prosessi saa, riippuu jälleennäkemisen onnistumisesta. (Curtis & Pearson 2010, 362.) Adoptoitu tarvitsee vanhempansa tukea ja apua taustansa integroimisessa minäkuvaansa. Adoptiovanhempien haasteena on, kuinka avoimesti kertoa lapselle tämän taustasta. Vanhemmilla on neljä mahdollisuutta liittyen tiedon jakamiseen. He voivat (1) jakaa kaiken olemassa olevan tiedon ja etsiä aktiivisesti lisää tai (2) jakaa vain olemassa olevan tiedon. Vanhemmat voivat myös (3) jakaa osan heillä olevasta tiedosta ja pantata loput tai (4) pantata kaiken tiedon itsellään. (Wrobel ym. 2003, 69.)

3.2 Adoption työstäminen eri ikäkausina

Adoptioneuvonnassa tulevia vanhempia ohjeistetaan puhumaan lapselleen adoptiosta mahdollisimman varhain. Tätä ”adoptiopuhetta” he voivat harjoitella jo ennen kuin lapsi edes välttämättä ymmärtää heitä. Vauvalle voi jutella siitä, kuinka tämä tuli perheeseen, miksi hänen syntymävanhempansa eivät voineet hoitaa häntä ja kuinka tärkeä lapsi on. Oleellista tässä puheessa on se, että vanhemmat löytävät ja oppivat käyttämään adoptioon liittyviä sanoja ja lapsen tarina tulee tutuksi myös ääneen puhuttuna.

Jo alle 5-vuotias lapsi osaa kertoa olevansa adoptoitu ja puhua syntymääidistä ja -isästä, kun adoptiovanhemmat ovat aloittaneet adoptiotarinan välittämisen varhain. Lapsi saattaa huomata, että on syntynyt toisille kuin heitä kasvattaville vanhemmille. Pienet lapset oppivat puhumaan adoptiosta ilman että täysin ymmärtävät sen merkitystä. (Brodzinsky 2011, 201.) Heidän kykynsä ymmärtää adoptiota on rajoittunut, ja he eivät pysty tekemään eroa synnyttämisen ja adoptioimisen välillä (Brodzinsky ym. 1984, 876).

Keskilapsuudessa (6–12-vuotiaat) lapset tulevat tietoisiksi erilaisuudesta. He voivat kieltää erilaisuuden tunteensa, tulla vihaisiksi asiasta tai liioitella asiaa. Koska adoptoitu ei voi olla kuten muut (biologiset lapset) he voivat tuntea häpeää, olla kateellisia, heidän itsetuntonsa voi laskea ja he voivat vetäytyä sosiaalisesti (Brodzinsky ym. 1993, 82–83.). Tässä ikävaiheessa lasten kyky ongelmanratkaisuun laajenee ja he ymmärtävät, että vanhemmilla on voinut olla muitakin mahdollisuuksia kuin luovuttaa lapsensa adoptioon. Kouluikäinen lapsi voikin kyseenalaistaa vanhempien antamat yksinkertaiset selitykset adoptiolle. (Brodzinsky 2011, 201.) Lapsen sijoittamisiällä ja -syillä on myös vaikutusta siihen, miten suuren merkityksen asia saa. Neilin (2012, 413) tutkimuksen mukaan lapset, joiden sijoittamisen taustalla oli hyvin ymmärrettävät

syvät (kuten vanhemman alhainen ikä), pohtivat adoptiota vähemmän. Myös pienenä sijoitetuille lapsille, jolloin heillä ei todennäköisesti ollut muistoja elämästä ennen adoptioerhettä, adoptio oli ongelmaton asia ja perheiden eroavaisuuksiin liittyvät asiat eivät tuottaneet stressiä (Mt., 412). Yrittäessään ymmärtää biologisten vanhempiensa päätöstä adoptiosta, jotkut lapset saattavat kysellä olivatko he alkujaankaan toivottuja vanhemmilleen ja tämä voi heikentää heidän näkemystään itsestään (Brodzinsky 2011, 201).

Ennen keskilapsuutta lapsi pitää perheenään niitä ihmisiä, jotka asuvat hänen kanssaan ja rakastavat häntä. Keskilapsuudessa perhekäsitys muuttuu ja lapsi alkaa hahmottaa perhettä muutoinkin kuin maantieteellisten tai tunteiden kautta. Geneettinen perimä tulee mukaan perhekäsitykseen, ja monille adoptoiduille lapsille tämä uusi tieto nostattaa uusia kysymyksiä perheyhteyden luonteesta ja aitoudesta. Keskilapsuudessa myös kyky loogiseen ajatteluun kasvaa, jolloin lapset ymmärtävät, että uuden perheen saaminen tarkoittaa, että heidät on erotettu entisestä perheestään. (Brodzinsky 2011, 201.)

Kyky ymmärtää asioita toisen ihmisen näkökulmasta samoin kuin kyky empatiaan kasvavat huomattavasti keskilapsuudessa. Tämä auttaa lapsia käsitteellistämään biologisten vanhempiensa kohtaamia ongelmia ja niiden seurauksia yksilöille. Kun lapselle syntyy realistisempi käsitys adoptiosta, hän alkaa tutkia, mitä se tarkoittaa hänelle ja muille. Vanhempien tulisikin ymmärtää, että lapsen uteliaisuus alkuperäänsä kohtaan on luonnollista. Adoptiovanhempien on myös tuettava lastensa yrityksiä kontaktiin ja saada enemmän tietoa menneisyydestään. (Brodzinsky 2011, 202.)

Nuoruudessa kyky abstraktiin ajatteluun ja ymmärrys adoptiosta syvenee. Nuori alkaa ymmärtää adoptioon liittyvän laillisen pysyvyyden (Brodzinsky ym. 1984, 876). Myös kapasiteetti ymmärtää toisen ihmisen ajatuksia ja tunteita kypsyy nuoruudessa. Näin nuorella on mahdollisuus realistisempaan ja empaattisempaan ymmärrykseen syntymävanhemman mielentilasta ja elämäntilanteesta. Nuoret kykenevät myös paremmin käsitteellistämään adoption sosiaalista perspektiiviä, jolla on niin myönteisiä kuin kielteisiäkin ulottuvuuksia (Brodzinsky 2011, 202; Neil 2012, 413). Kuten kaikki teini-ikäiset, adoptoidutkin etsivät itseään ja paikkaansa maailmassa. Tämä vain on monimutkaisempaa adoptoiduille, koska heillä on kaksi perhettä, ja heidän on työtettävä ja integroitava ne osaksi identiteettiään. Yhteyksien tutkiminen syntymäperheeseen ja taustaan ja adoption ymmärtäminen ovat osa tätä prosessia. Identiteettikehitys voi tarkoittaa myös lisätiedon hankkimista tai yhteyksien luomista biologiseen taustaan. Usein etsintä alkaa halusta löytää ”puuttuvat palat”. (Brodzinsky 2011, 202–203.) Adoptoidun identiteettityölle on täs-

sä vaiheessa myös toinen tehtävä. Hänen tulee liittää adoptoituna oleminen muihin osiin identiteettiään siten, että adoptoituna oleminen asettuu omalle paikalleen elämässä. Joskus adoptoidulla on niin vähän tietoa menneisyydestään, että vastaaminen kysymykseen ”kuka olen?” on mahdotonta. Jollei tietoa menneestä ole, adoptoitu voi kokea, että osa hänestä on leikattu irti. Liian monet kysymykset ilman vastauksia voivat myös pysäyttää minuuden kehittymisen. (Brodzinsky ym. 1993, 14, 129.) Tämä ikäjakso on merkittävä kohta adoptoitujen pohiessa taustaan liittyviä asioita. Toiset ohittavat asian, toiset vain ajattelevat sitä ja jotkut etenevät konkreettiaan. Etsimistä ei voida pitää vain aikuisten adoptoitujen asiana. Etsintä tulee nähdä myös adoptoidun nuoren normaalina kehityksellisenä tehtävänä. (Wrobel ym. 2004, 144–145.)

Adoptiopuhe perheessä

Gretchen Wrobel ym. (2003) ovat työstäneet adoptioon liittyvän kolmivaiheisen vuorovaikutusmallin. Ensimmäisessä vaiheessa eli lapsen varhaisessa lapsuudessa ja esikouluiässä adoptiovanhempien tärkeä tehtävä on kertoa lapselle adoptiotarina. Tyypillisesti adoptiotarina pitää sisällään tiedot syntymävanhemmista ja adoptioon liittyvistä olosuhteista huomioiden lapsen kehitystason. Toinen vaihe alkaa, kun lapsi kysyy asioita jotka eivät sisälly adoptiotarina, ja kolmas vaihe kun adoptoitu hakee itsenäisesti tietoa adoptiostaan. Tilanne voi aktivoitua, kun adoptoitu saa tietoa, joka häneltä on pantattu. Kaikki perheet eivät käy läpi kaikkia tämän mallin vaiheita, ja on mahdollista, että perhe jää jollekin tasolle väliaikaisesti tai kokonaan tai hyppää joidenkin vaiheiden yli. Perheessä käytävään adoptiopuheeseen vaikuttavia asioita on paljon, mutta merkittäviä ovat lapsen uteliaisuus, lapsen kehityksellinen taso ja adoption avoimuuden taso. (Mt., 57–70.) Vaikutusta on myös sillä, miten paljon ja millaista tietoa lapsen taustasta on saatu. Adoptiovanhemmilla on myös erilaisia strategioita, miten he toimivat saamansa tiedon kanssa. Toisille puhuminen vaikeastakin taustasta voi olla helpompaa kuin toisille. (Hawkins ym. 2007, 133.) Adoptiotoimistojen käytänteillä on myös merkitystä. Niiden avoimuus on tärkeää ja adoptiovanhempien tulee saada riittävästi tietoa lapsen taustasta sijoituksen yhteydessä ja heille on tarjottava mahdollisuus päivittää tätä tietoa vuosien kuluessa (Neil 2012, 415).

Adoptiovanhempien rooli on merkittävä adoptioon liittyvien keskustelujen tukemisessa. Lapset eivät kykene omaksumaan ja sulattamaan annettua informaatiota ennen kuin he ovat tarpeeksi vanhoja ymmärtääkseen sen (Brodzinsky ym. 1984, 878). Tietoa tulee kertoa uudelleen ja uudelleen eri tavoin lapsen kasvaessa. Jokaisessa kehityksellisessä vaiheessaan lapsi kysyy uusia

asioita ja vanhempien on tehtävä päätös, mitä heillä olevasta tiedosta he kertovat, ja hankkivatko he lapsen kaipaamaa tietoa, jollei heillä sitä ole (Wrobel ym. 2003, 70). Lapsen taustaansa liittyvät pohdinnat ovat normaalia. Jollei lapsi itse ole aloitteellinen, vanhemmat voivat joutua tekemään aloitteita keskustelulle. Vanhempien tehtävä on selvittää, onko heidän lapsillaan kysymyksiä, joihin nämä kaipaavat vastauksia, sillä jotkut lapsista voivat olla haluttomia keskusteluun adoptiosta. Jos aloitteen tekeminen jätetään lapselle, asiaan liittyvät tunteet jäävät peitetyiksi ja työstämättä. (Neil 2012, 415.) Varsinkin suljetuissa adoptioissa, joissa lapsi ei ulkonäöllisesti poikkea vanhemmistaan, adoptioon liittyvää keskustelua ei välttämättä synny, jolleivät vanhemmat ole aloitteellisia. Yhteys lapsen ja syntymävanhemman välillä edesauttaa adoptioon puheeksi tulemistä, sillä tapaamisesta sopiminen ja kirjeen tai kuvien lähettäminen syntymävanhemmalle antavat mahdollisuuden adoptiopuheelle lapsen kanssa. Lisääntynyt puhe taas vaikuttaa adoptioidentiteetin muodostumiseen. (Von Korff & Grotevant 2011, 398–399.) Yhteys syntymäperheeseen voi pitää lapsen taustan vahvasti vanhemman mielessä myös tapaamisten välillä. Tällöin vanhempi tarttuu herkemmin lapsensa hyvinkin hienovaraisiin viitteisiin taustastaan. Neilin (2009, 14) tutkimuksen mukaan suora kontakti syntymäperheeseen synnyttää enemmän lapsen ja vanhemman välistä avointa keskustelua kuin välitetty kontakti.

3.3 Avoin adoptio ja avoimuus adoptiossa

Avoimuus-käsite ei ole ongelmaton, sillä sitä voidaan käyttää useassa eri merkityksessä. Adoptioiden avoimuutta on kuvattu kolmella eri tyyppillä, joissa kontakti adoptioperheen ja syntymäperheen välillä vaihtelee. Salassa pidettävässä/luottamuksellisessa (*confidential*) adoptiossa ei adoptioperheen ja syntymäperheen välillä ole kontaktia eikä osapuolia koskevaa identifioitua informaatiota jaeta, välitetyssä (*mediated*) adoptiossakaan ei vaihdeta osapuolten tunnistetietoja, mutta heidän välillään on vuorovaikutusta siten, että viestit kulkevat kolmannen osapuolen kautta. Usein tämä kolmas osapuoli on adoptioneuvonnan antaja. Avoimessa adoptiossa (*open adoption/fully disclosed*) adoptiovanhemmat ja syntymävanhemmat tuntevat toisensa ja he ovat suoraan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa esimerkiksi kirjeitse, puhelimitse tai tapaamalla. Ongelmallisena tässä jaottelussa nähdään se, että avoimuus ja kontakti nähdään stabiilina. Kuitenkin perheiden elämässä vuosien varrella avoimuuden taso tai kontaktin intensiteetti vaihtelevat. (Grotevant ym. 2005, 168.)

Yhdysvalloissa ja Britanniassa on adoptioissa siirrytty kohti avoimuutta, jolla usein tarkoitetaan mahdollisuutta tietojen saamiseen. Varsinkin Yhdysvalloissa tähän ovat vaikuttaneet syntymävanhemmat, jotka ovat halunneet tietää lapsensa kuulumisia, ja toisaalta adoptoidut itse ovat vaatineet oikeutta tutustua omaan taustaansa. Kehitystä kuvaa hyvin se, että vielä 1960-luvulla pohdittiin, kerrotaanko lapselle hänen olevan adoptoitu vai ei. Nyt puheena on, kuinka paljon ja milloin lapselle kerrotaan hänen tiedossa olevasta taustastaan, ja keskeistä on puhe kontaktista biologiseen perheeseen (Wrobel ym. 2003, 57).

Suomessa on nähtävissä samaa kehitystä kohti avoimuutta, vaikka salassa pidettäviä adoptioita ei ole käytännössä ollut lainkaan. Adoptioon luovutuksen yhteydessä ainakin biologisen äidin henkilöllisyys tiedetään ja tuleville adoptiovanhemmille kerrotaan lapsen taustasta ja adoptioon luovuttamien syistä. Kerrottavien asioiden määrä ja tarkkuus ovat vuosikymmenien aikana kasvaneet, sillä adoptioprosessissa kerätään enemmän tietoa ja toisaalta adoptiovanhempien katsotaan olevan tärkeimmät tiedon välittäjät lapselle. Adoptioneuvonnanantajalta biologinen vanhempi saa tiedot adoptiovanhemmista tai halutessaan vain yleiskuvausta adoptioperheestä. Adoptionvahvistamis päätöksen mukana myös adoptiovanhempien henkilötiedot yleensä välittyvät myös biologiselle vanhemmalle. Suljettujen adoptioiden sijaan voitaisiin Suomessa puhua vaietuista adoptioista, sillä syntymätaustaa koskevat tiedot on voitu salata lapselta itseltään.

Välitetyt adoptiot ovat olleet Suomessa käytössä jo vuosikymmeniä. Adoptioneuvonnan antajan kautta on voitu lähettää kuulumisia ja valokuvia lapsesta biologiselle vanhemmalle, ja joskus syntymävanhempi on voinut muistaa lasta esimerkiksi syntymäpäivän aikaan. Myös joitakin avoimia adoptioita on Pelastakaa Lapset ry:n kautta tehty. Lasta tapaavana osapuolena syntymäsuvusta on voinut olla biologinen vanhempi, mutta usein lasta on tavannut hänen biologinen isovanhempansa tai muu sukulainen. Adoptiolaki (22/2012) mahdollistaa avoimen adoption, jossa kontaktista voidaan tehdä juridisesti sitova sopimus. Tuolloin osapuolina ovat adoptiovanhemmat ja aikaisemmat vanhemmat. Marraskuuhun 2014 mennessä Helsingin kaupungin kautta on tehty yksi ja Pelastakaa Lapset ry:n kautta 6 adoptiosijoitusta, joissa on vahvistettu yhteydenpitosopimus aikaisemman vanhemman ja adoptioperheen välillä (Holmström 2014).

Avoimuuspuheen uranuurtajana nähdään David Kirk (1964), joka piti avoimuuden edellytyksenä perheen vuorovaikutusta ja sitä, että adoptioperhe tiedostaa erilaisuutensa verrattuna biologisen lapsen saaneisiin perheisiin. David

Brodzinsky (2005, 149) on käsitteellistänyt avoimuutta pidemmälle ja hänen mukaansa suljetussa, välitetyssä tai avoimessa adoptiossa kontaktin tiheys, kesto tai toteutumisen muoto (kirje, puhelu, tapaaminen) vaihtelevat ja ne ovat rakenteellisen avoimuuden (structural openness) variaatioita.

Todellisuudessa, vaikka adoptio olisi rakenteeltaan suljettu, adoptiovanhemmat ovat hyvin tietoisia biologisen perheen merkityksestä (Jones & Hackett 2011, 48). Parhaillaan tämä tietoisuus näkyy vuorovaikutuksellisena avoimuutena (communicative openness), joka on rakenteellista avoimuutta tärkeämpi (Brodzinsky 2005, 149). Vuorovaikutuksellisella avoimuudella tarkoitetaan adoptiovanhempien asennetta adoptioon liittyviin asioihin ja tunteisiin sekä kykyä vastaanottaa ja käsitellä niitä. Se heijastaa yleisiä asenteita, uskomuksia, odotuksia ja tunteita, joita ihmisillä on suhteessa adoptioon. Siihen liittyy myös osapuolien halu pohtia adoption merkitystä osana elämäänsä, jakaa näitä merkityksiä toisten kanssa ja tutkia adoptioon liittyviä asioita perheeseen, ymmärtää ja tukea lapsen suhdetta kaksiin vanhempiin, ja tarvittaessa näiden kahden perhesysteemin välisen kontaktin helpottaminen tavalla tai toisella. Avoimuutta ei liitetä vain adoptioon liittyvän tiedon välittämiseen – vaan yhtä tärkeää on adoptioon liittyviin tunteisiin virittäytyminen sekä niiden jakaminen ja sietäminen niin adoptioperheen sisällä kuin adoptio- ja syntymäperheen välillä. (Brodzinsky 2005, 149.) Tutkimuksen mukaan vuorovaikutuksellinen avoimuus lisääntyy, kun adoptiovanhemmat kokevat lapsensa läheisiksi itselleen (Wrobel ym. 2003, 60). Adoptoitujen mukaan avoimella adoptiolla on myönteinen vaikutus perheen sisäisiin suhteisiin, perheenjäsened kokevat olevansa läheisempiä toisilleen ja kommunikoiivat avoimemmin (Siegel 2012, 136). Rakenteellinen avoimuus voi siis tukea vuorovaikutuksellista avoimuutta.

Avoimuuden monimutkaisuutta Brodzinsky (2005, 149) tarkastelee perhedynamiikan kautta. Adoptioperheessä, jossa lapsen taustasta on vähän tietoa eikä kontaktia syntymäperheeseen ole, voi toteutua vuorovaikutuksellinen avoimuus. Vanhemmat luovat ilmapiirin/tunneilmaston, jolle on ominaista avoimuus, rehellisyys ja tunnevirittynyt vuorovaikutus. He suhtautuvat empaattisesti ja kunnioittavasti lapsensa tarpeisiin, puhuvat avoimesti, mutta eivät liiallisesti adoptioasioista, tiedostavat turhautumisen kun syntymäperheestä ei ole enempää tietoa, hyväksyvät lapsensa hämmennyksen ja surun adoptioon liittyvistä menetyksistä, puhuvat kunnioittavasti syntymäperheestä, tukevat positiivista suhdetta lapsen alkuperään ja tekevät kaikkensa saadaakseen lisää tietoa lapsen taustasta ja luopumiseen liittyvistä olosuhteista. Rakenteellisesti avoimen adoption ratkaisu taas ei takaa vuorovaikutuksellis-

ta avoimuutta, sillä vaikka yhteys syntymäperheeseen jatkuu, vanhemmat eivät välttämättä puhu paljoakaan lapselleen syntymävanhemmista. Vanhemmat voivat vältellä kysymyksiä liittyen syntymä-äitiin tai sijoituksen syihin. He voivat myös tarjota vain hyvin pinnallisia vastauksia tai ne osoittavat sensitiivisyyden puutetta ja kyvyttömyyttä vastata lapsen tarpeisiin. (Brodzinsky (2005, 149.) Saman on todennut Elsbeth Neil (2012, 410–413), joka pitää lapsille välittyneen tiedon vähyyttä hämmentävänä, vaikka hänen tutkimuksessaan useimmilla adoptioperheillä oli yhteys syntymäperheeseen. Tämä voi hänen mukaansa tarkoittaa, että jotkut adoption jälkeisistä kontakteista pitävät sisälleen äärimmäisen vähän tiedonvaihtoa, tai adoptiovanhemmat eivät ole saaneet tietoa välittääkseen sitä lapsilleen. Mahdollista myös on, etteivät adoptiovanhemmat ole tietoisia lastensa informaatiokatkoksista ja kysymyksistä. Tai he eivät ole välittäneet samaansa tietoa lapsilleen.

Adoptioperheessä vallitseva adoptioon liittyvä vuorovaikutus on merkittävä tekijä lapsen asettumisessa adoptioperheeseen (Brodzinsky 2006, 10). Merkityksellistä ei ole adoption rakenteellinen avoimuus vaan perheen dialogi, joka on avointa, rehellistä ja emotionaalisesti virittyntä. Dialogi ei koske vain adoptioon liittyviä asioita vaan kaikkea elämää, joka koskettaa lasta ja perhettä. (Brodzinsky 2005, 150–151.) Vuorovaikutuksellisella avoimuudella on yhteys myös lapsen parempaan itsetuntoon ja identiteetin kehitykseen (Berge ym. 2006, 1022–1026, Brodzinsky, 2006,10, Mendenhall ym. 2004, 186–188; Von Korff & Grotevant 2011, 399).

Onnistunut avoimuus vaatii avointa, rehellistä, kunnioittavaa ja emotionaalisesti sensitiivistä dialogia adoptiosukulaisten välillä, ei vain ennen adoptiota tai heti sijoituksen jälkeen, vaan koko perheen elämän ajan (Brodzinsky 2005, 152–153). Vuorovaikutuksen määrä ja sen avoimuus ei kuitenkaan ole stabiili, vaan se vastaa eri osapuolien tarvetta, joka voi vaihdella eri elämänvaiheissa (Wrobel ym. 2003, 54; Brodzinsky 2005, 155). Haasteellisuutta lisää se, että adoptiokolmiossa avoimuuden vaihteleva tarve ei aina ole yhtenevä toisten kanssa (Brodzinsky 2005, 155). Esimerkiksi adoption alussa tapaamiset ovat tutkimuksen mukaan tärkeitä syntymävanhemmille, koska he ovat huolissaan siitä ovatko tehneet oikean ratkaisun, onko lapsi turvassa ja ovatko adoptiovanhemmat hyviä ihmisiä (Grotevant ym. 2005, 176). Adoptiovanhemmat taas keskittyvät uuteen elämäntilanteeseen, lapseen ja suhteeseen häneen. Varsinkin vauvana tulleet lapset tarvitsevat hoivaa ja huolenpitoa, mutta tarve puhua adoptiosta lisääntyy lapsen ja ymmärryksen adoptiosta kasvaessa (Brodzinsky ym. 1984, 877). Tässä vaiheessa syntymävanhemman mielenkiinto voi jo olla vähäinen, kun he ovat varmistuneet siitä, että lapsella on hyvä olla. Heil-

le on myös voinut syntyä uusia suhteita, jotka vievät pois suhteesta lapseen. (Grotevant ym. 2005, 176.)

Riippumatta rakenteellisista ratkaisuista adoptioon liittyvien asioiden tutkiskelu tapahtuu kolmella eri tasolla. Ensimmäinen taso on yksilön tunteiden ja ajatusten itsetutkiskelua (*intrapersonal*). Lapsella tämä prosessi alkaa siitä, kun hän saa tietää olevansa adoptoitu, ja adoptiovanhemmilla usein lapsettomuuden selvittyä ja adoptioajatukseen herättyä. Syntymävanhemmilla itsetutkiskelu alkaa, kun he havaitsevat odottamattoman raskauden ja ensimmäistä kertaa pohtivat adoptiota ratkaisuna tilanteeseen. Toisella eli perheen sisäisellä (*intrafamiliar*) tasolla adoptioasioita tutkiskellaan adoptioperheen ja syntymäperheen jäsenten keskuudessa. Adoptioperheissä tämä tapahtuu adoptiovanhempien kesken ja mikä vielä tärkeämpää vanhempien ja lapsen välillä. Erityisen tärkeää on tapa, jolla adoptiovanhemmat puhuvat biologisista vanhemmista ja adoptioon luovuttamiseen liittyvistä asioista lapsen kanssa. Kolmas taso adoption vuorovaikutuksessa on perheiden välinen (*interfamiliar*), jolloin adoptioasioita tutkitaan adoptio- ja syntymävanhempien kesken. (Brodzinsky 2005, 152–153.) Koska vuorovaikutus adoptio- ja syntymäperheen välillä on käytännössä harvajaksoista, näen merkityksellisenä avoimuuden lisääjänä myös adoptioperheiden välisen vuorovaikutuksen. Tässä Brodzinskyn jaotellussa ei myöskään tule esille adoptionhakijoiden ja adoptioeuvonnan välinen vuorovaikutus. Adoptioeuvonnassa tulevat vanhemmat pohtivat motiivejaan adoptiolle ja pääsevät ikään kuin harjoittelemaan adoptiosta puhumista vieraan kanssa. Tapaamisissa keskustellaan henkilökohtaisista ja monesti myös aroista asioista, kuten lapsettomuudesta. Adoptioeuvonnan yhtenä tehtävänä näen yksilön tunteiden ja ajatusten itsetutkiskelun (*intrapersonal*) ja perheen sisäisen (*intrafamiliar*) eli tulevien vanhempien keskinäisen tutkiskelun aktivoimisen.

Ennen lapsen perheeseen tulemistakin hakijoiden on kerrottava adoptio-toiveistaan myös läheisilleen, vastattava esiin nouseviin kysymyksiin ja näin valmistettava heidät vastaanottamaan lapsi. Myös tämä on yksi adoptioeuvonnan tehtävistä, ja käynnistää edellisiä tasoja laajemman, perheen ja lähiverkoston, vuorovaikutuksen. Jones & Hackett (2011, 54) esittävät vielä neljättä tasoa, jolla adoptiota ja avoimuutta tulisi tarkastella: adoptioperheen ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutus. Koska länsimaiselle perhekäsitykselle on ominaista geneettinen perimä, adoptioperheet voivat törmätä jopa päivittäin perheen jäsenten ulkoisen erilaisuuden tuottamaan huomioon. Tämän kokemuksen jakavat useat ulkomailta adoptoineet vanhemmat. Kotimaan adoptioon tulevat lapset ovat pääasiassa hyvin ”kantasuomalaisen” näköisiä, eivätkä siten

yleensä poikkeaa ulkonäöltään adoptiovanhemmistaan. Sen sijaan tietoisuus adoptiosta voi nousta erilaisuudeksi suhteessa toisiin perheisiin. Myös Ilpo Lahden (1991, 34) tutkimuksen mukaan ympäröivä yhteisö suhtautuu usein torjuen kaikkeen poikkeavaan, mitä adoptioiminen monille edustaa. Tämä voi eristää perhettä ulkopuolisista kontakteista tai ehkäistä keskustelua adoptioasioista perheen sisällä.

4. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Kansainvälisissä tutkimuksissa on tutkittu paljon avointa adoptiota eri osapuolten näkökulmasta. Niissä adoptiovanhempien näkökulma tulee vahvasti esille ja jonkin verran tutkimuksissa vertaillaan eri osapuolten näkemyksiä. Biologisten vanhempien ja adoptiolapsen näkökulmasta tutkimusta on vähemmän. Useissa tutkimuksissa käsitellään myös lasta koskevia asioita, mutta aineisto on kerätty adoptiovanhemmilta. (Jäppinen 2012, 46–47.) Kansainvälisessä tutkimuksessa avoin adoptio (*open adoption*) ja avoimuus (*openness in adoption*) voidaan nähdä synonyymina toisilleen tai tutkimus on voitu kohdentaa koskemaan vain toista avoimuuden käsitettä. Nämä kaksi termiä kuitenkin nivoutuvat läheisesti toisiinsa. Parhailaan avoin adoptio synnyttää avoimuutta, mutta avoimuutta perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa voi hyvinkin olla, vaikkei syntymävanhemmista tiedettäisi mitään. Seuraavaksi esitelen tutkimusaiheeseeni liittyvien tutkimusten keskeisiä tuloksia. Adoption avoimuuteen liittyvissä tutkimuksissa aineistoa on kerätty ulkomailta ja/tai kotimaasta adoptoiduilta. Sen sijaan yhteydenpitoon liittyviin tutkimuksiin ovat osallistuneet pääasiassa kotimaassaan adoptoidut, sillä kansainvälisessä adoptiossa yhteydenpitäminen on harvinaista.

Tutkimusten mukaan vanhemmat aliarvioivat lastensa kiinnostuksen biologiseen taustaan ja kuvittelevat puhumisen adoptiosta olevan lapsilleen helpompaa kuin mitä nämä itse kertoivat (Beckett ym. 2008, 36–38; Hawkins ym. 2007, 150–152). Suurin osa adoptoiduista kokee, että heidän on vaikea kysyä vanhemmiltaan taustastaan ja vain 40 % kokee adoptiosta puhumisen vanhempien kanssa olevan helppoa. (Howe & Feast 2000, 76, 83.) Varsinkin adoptioissa, joissa lapsi ei ulkoisesti erotu vanhemmistaan ja adoptio on luonteeltaan suljettu, adoptiosta puhumisen paikkoja ei välttämättä synny. Keskustelutilanteita onkin luotava tietoisesti. (Von Korff & Grotevant 2011, 399.) Avoimessa adoptiossa kontakti syntymäperheeseen lisää adoptioon liittyvää puhetta perheessä (Brodzinsky 2006, 10; Von Korff & Grotevant, 2011, 398–399). Kirjeen kirjoittaminen tai tapaamisista sopiminen, niiden suunnittelu ja itse kohtaaminen tuovat väistämättä adoption ja syntymävanhemman puheeksi. Useampi adoptoitu samassa perheessä voi myös lisätä adoptiopuhetta. Beckett ym. (2008, 36–38) tutkimuksessa lapset, joilla oli adoptoitu sisar, kokivat puhumisen helpompana. Saman perheen adoptiolapset kokivat

avoimuuden erilailta. Tämän tutkijat arvioivat olevan yhteydessä lapsen uteliaisuuteen ja asiasta puhumisen luontevuuteen, mutta yhtä paljon adoptiovanhempien tapaan ja kykyyn puhua asiasta.

Howe ja Feastin (2000, 83) tutkimuksessa suurimmalla osalla adoptoiduista oli kokemus, että he ovat aina tiedneet olevansa adoptoituja. Vanhemmilta saadut tiedot eivät kuitenkaan välttämättä olleet adoptoidun mielestä riittäviä. Syyt tiedon vähyyteen vaihtelivat. Vanhemmilla ei ollut tietoa, tai he eivät jakaneet sitä adoptoidun kanssa. Adoptoituja kiinnostavat terveyteen liittyvät asiat, samoin kuin psyykkiseen, tai persoonaan liittyvät samankaltaisuudet (Berge ym. 2006, 1027–1032; Triselioist ym. 2005, 189). Erityisesti adoptoituja kiinnostaa ovatko he samannäköisiä kuin syntymävanhempansa (Howe & Feast 2000, 83). Lisäksi he haluavat tietää, miksi heidät on annettu adoptioon ja voivatko syntymävanhemmat hyvin (Triseliotis ym. 2005, 189).

Kontakti syntymävanhempiin mahdollistaa tiedonsaamisen taustasta, jolloin adoptoiduilla on mahdollisuus muodostaa ehyempää kuvaa siitä keitä he ovat. (Berge ym. 2006, 1022–1026; Grotevant ym. 2007, 93–98, Mendenhall ym. 2004, 186–188). Myös lapsia oma tausta kiinnostaa, ja he haluavat lisätietoa syntymäperheen jäsenten ajantasaisista kuulumisista (Neil 2012, 410–413). Adoptoidulle taustaan olevat yhteydet ja tiedot syntymävanhemmista voivat muodostua oleelliseksi osaksi elämäntarinaa. Kontaktin toimimattomuus tai taustassa olevat vaikeatkaan asiat eivät vähennä kokemusta niiden tärkeydestä. (Siegel 2012, 136.)

Lapsen kiinnostus adoptioon ja sille annetut merkitykset muuttuvat hänen kasvaessaan. Neilin (2012, 410–413) tutkimuksessa 5–13-vuotiaista neljännesosa ei vielä miettinyt adoption merkitystä, ja toinen neljännes ei pitänyt adoptioon liittyviä asioita problemaattisina. He tunsivat olonsa mukavaksi ja onnelliseksi ajatellessaan olevansa adoptoituja. Puolella lapsista oli ristiriitaisia tunteita, joihin liittyi surua ja torjuntaa syntymäperhettä kohtaan. Aikuisille adoptoiduille adoptiostatus näyttäytyy usein myönteisenä asiana (Wrobel ym. 2004, 147). Tyytyväisyyden vaikuttaa perheessä vallitseva helppous adoptiota keskusteltaessa ja lapsen kokemus vanhempien empatiasta ja arvostuksesta (Brodzinsky 2005, 162; Brodzinsky 2006, 10; Hawkins ym. 2007, 150–152). Positiivinen kokemus omasta adoptiosta voi näkyä myös adoptoidun valmiutena itse adoptoida (Berge ym. 2006, 1027–1032). Kontakti syntymävanhempien mahdollistaa henkilökohtaisen kokemuksen, ja sitä kautta myös tunteet syntymävanhempaa kohtaan voivat olla positiivisemmat (Grotevant ym. 2007, 93–98).

Kysymykseen siitä, kuinka moni adoptoitu etsii syntymävanhempiaan, Brod-

zinsky ym. (1993, 50–51) vastaavat, että 100 %. Etsiminen alkaa lapsen ensimmäisillä kysymyksillä syntymävanhemmista ja adoption syistä, myöhemmin se voi olla vain sisäistä pohdintaa tai johtaa toimintaan. Kohlerin ym. (2002, 100) tutkimuksessa 54 % adoptoiduista ajatteli adoptiotaan kuukausittain tai useammin ja 27 % viikoittain tai useammin. Ullrich Müllerin ja Barbara Perryn (2001, 31) mukaan noin 50 % adoptoiduista selvittää taustaansa jossakin vaiheessa elämäänsä, ja heistä vähintään puolet haluaisi tavata syntymävanhempansa. Juurien etsimisen tarpeen taustalla on nähty erilaisia selityksiä kuten (1) adoptoidun kokemus persoonansa epätäydellisyydestä tai tyytymättömyys adoptioperheeseen, (2) etsiminen voidaan nähdä myös normaalina psykososiaalisen prosessin ja kehitystehtävänä, joka adoptoidun tulee läpikäydä tai (3) sosiokulttuurisena normina ja odotuksena. Usein adoptioon liittyvien tunteiden ja taustaan kohdistuvan kiinnostuksen takana on kuitenkin näitä monimutkaisempi prosessi. (Mt., 31.) Adoptoiduilla on hyvin erilaisia syitä lähteä hakemaan taustaansa ja he ovat heterogeeninen joukko. Eheän elämäntarinan ja identiteetin muodostaminen voi olla monimutkaista, jos taustaan liittyy useita tuntemattomia ihmisiä tai asioita. On luonnollista haluta tietää, millä syntymävanhemmat näyttävät, millaisia taipumuksia heillä on, tai millaisia perinnöllisiä sairauksia suvussa on. Tämän tarpeen täyttyminen on muille kuin adoptoiduille yleensä itsestäänselvyys, koska biologinen suku on läsnä. (Mendenhall ym. 2004, 178.) Jollei adoptoidulla ole mahdollisuutta selvittää näitä asioita, jää enemmän tilaa fantasioille biologisesta perheestä ja adoptioon johtaneista syistä.

Tytöt ovat kiinnostuneempia adoptioon liittyvistä asioista kuin pojat (Hawkins ym. 2007, 150–152; Kohler 2002, 100). Howe ja Feastin (2000, 73) mukaan naiset aloittavat juuriensa etsimisen aikaisemmin kuin miehet, ja miehiin verrattuna naisista kaksinkertainen määrä hakee tietoa biologisista juuristaan. Biologisen taustan etsintä ei Wrobel ym. (2004, 142–147) tutkimukseen osallistuneiden kohdalla ollut yhteydessä sukupuoleen, adoptioperheen toimivuuteen tai nuoren ongelmakäyttäytymiseen. Myös Frances Pachecón ja Robert Emen (1993) tutkimukseen osallistuneet ja biologisia vanhempiaan etsineet adoptoidut olivat tyytyväisiä suhteeseensa adoptiovanhempiinsa. Etsinnän esiin nostamien tunteiden pelossa yli puolet adoptoiduista viivästytti asian alullepanemista ja moni jätti kertomatta yhteyksien ottamisesta. (Mt., 61) Sen sijaan adoptoidut, jotka ajattelivat joskus etsivänsä, olivat tyytymättömämpiä adoptionensa avoimuuteen, he halusivat enemmän kontaktia tai tietoa syntymävanhemmistaan (Wrobel ym. 2004, 142–147). Toisaalta adoptoiduilla, jotka ovat etsineet syntymävanhempiaan, on todettu olevan enemmän psykologi-

sia ongelmia nuoruudessaan tai aikuisuudessa (Curtis ja Pearson 2010, 360). Kaikki adoptoidut eivät koe tarvetta selvittää taustaansa tai kaipaa kontaktia syntymävanhempia. Yhteydenottamiseen saattaa liittyä epäilyä kohtaamisen miellyttävyydestä tai pelkoa torjutuksi tulemisesta. Esteenä saattaa olla myös tunne, että adoptiovanhemmat loukkaantuvat etsimisestä. (Berge ym. 2006, 1027–1032; Howe & Feast 2000, 73–75.)

Suomessa kotimaiseen adoptioon ja adoptoitujen kokemuksiin liittyvää tutkimusta on tehty vähän. Sen kautta suomalaisen adoption erityispiirteistä on vaikea saada syvällistä kuvaa (Pösö 2003, 149). Viimeisten kymmenen vuoden aikana on tehty pro gradu -tutkielmat syntymä-äitien kokemuksista (Tollman 2006) ja adoptoidun kokemuksesta omasta äitiydestään (Kurjonen 2014). Suomessa on tehty kaksi aihealuetta lähellä olevaa psykiatriseen alaan kuuluvaa tutkimusta (Lahti 1991; Varilo 1993), joissa molemmissa on selvitetty adoptiolasten psyykkistä hyvinvointia ja siihen liittyviä tekijöitä. Lisäksi kahdessa tutkielmassa (Kiuru 2006, Övermark 2013) on tarkasteltu adoptoitujen kokemuksia suhteesta adoptioperheeseen ja biologiseen perheeseen.

Lahti (1991) on selvittänyt kotimaan adoptioon annettujen lasten taustan ja varhaisvaiheiden yhteyksiä nuoruusiän mielenterveyden häiriöihin ja identiteetin kehitykseen, sekä adoptiovanhempien, heidän parisuhteensa sekä adoptioperheen keskinäisen vuorovaikutuksen merkitystä adoptiolapsen nuoruusiän mielenterveyteen ja identiteetin kehitykseen. Suurin osa lapsista kertoi suhtautuvansa adoptioon joko luontevasti tai sitä mielessään torjuen - koke-matta siitä aiheutuneen kovin paljoa kiusaa heidän elämässään. Muutamat arvelivat sen nousevan polttavammasi aiheeksi sitten, kun he ovat perustamassa omaa perhettä. Seitsemän lasta kertoi adoption vaivaavan heitä alituisen ja aiheuttavan kroonisen epävarmuuden tunteen ja kyselyn: ”Kuka minä oikeastaan olen?”. Näistä lapsista kuusi oli selvinnyt nuoruusiästä huonosti. Heillä adoptio selvästikin kutoutui monin tavoin heidän ongelmiinsa. (Lahti 1991, 54.)

Lapsista suurin osa oli saanut tiedon adoptiosta vanhemmiltaan ja ennen kouluikää. Yksi lapsista kuuli asiasta ensi kertaa tutkimuksen yhteydessä. Tiedon saamisen ajankohdalla tai sillä, keneltä tieto oli saatu, ei todettu tilastollisesti olevan merkitsevää yhteyttä adoptionuoren diagnoositasoon. Osa lapsista tiesi adoptiosta, koska heillä oli muistijälkiä aiemmasta sijoituspaikasta. Mikäli kertomista oli lykätty asian vaikeuden vuoksi, saattoi se tulla selville naapurien ym. kautta ja tällöin - ainakin lapsen kertoman mukaan - traumaattisella tavalla. (Lahti 1991, 107.) Useimmissa perheissä oli esiintynyt adoption salailua ainakin alkuaikoina, mutta 18 perheen (20,2 %) kohdalla tämä salaamistaipumus oli edelleen korostunutta, jopa siinä määrin, että haastat-

telutilanteessakin saatettiin kaikkea adoptioon liittyvää vahvasti karttaa. Tämän tutkija katsoo liittyvän työstämättömään lapsettomuuteen, mutta myös pelkoon ympäristön suhtautumisesta adoptioon lapsensaamistapana. (Lahti 1991, 90.)

Taru Kiurun (2006) pro gradu -tutkielman mukaan adoptoidut kokivat tärkeänä, että adoptiosta puhutaan aikaisessa vaiheessa ja siitä pystytään keskustelemaan adoptioperheessä. Haluun tavata syntymäsukua oli vaikuttanut moni asia, kuten halu tietää ”mistä on kotoisin” tai kokemus siitä, että elämäntarinassa on aukkoja. Myös avioliiton solmiminen, lapsen saaminen tai adoptiovanhempien kuoleminen ovat voineet aktivoida asiassa. Adoptoidut halusivat jatkumoa elämäänsä, jolloin minäkuva oli helpompi rakentaa. (Mt., 92–93.)

Övermarkin (2013) tutkielman mukaan adoptoidut olivat saaneet tietää adoptiostaan jo varhaislapsuudessa, mutta tämän jälkeen asia oli jäänyt vaietuksi teemaksi. Adoptoitujen tarinoista välittyi adoption avoimuuden lisääntyminen vuosien saatossa. Myös adoptiovanhempien suhtautuminen yhteydenpitoon syntymäsukuun oli vanhempia sukupolvia kannustavampaa. Osa adoptoiduista oli tavannut syntymävanhempiaan, usein äidin, ja osa myös sisarusiaan. Syntymäsuvun kohtaamiselle annettiin hyvin suuri merkitys. Etukäteen adoptoitu saattoi tuntea pelkoa ja jännitystä kohtaamista kohtaan, ja tavatessa tuttuuden tunnetta ja saman näköisyyden kokemuksia. Adoptoidulle yhteys toi tärkeää tietoa juurista, teki eheämmäksi ja auttoi hyväksymään itsensä. Kokemukset kohtaamisista eivät olleet vain positiivisia. Niihin liittyi myös ongelmia, kuten syntymävanhemman päihteidenkäyttö, tietojen salaaminen, adoptoidun ”omiminen” tai sanallinen haukkuminen. Osa koki tulleensa uudelleen hylätyksi yhteydenpidon tai sen yrityksen yhteydessä. Vain harvat kuvasivat syvemmän yhteyden saavuttamista biologisen vanhemman kanssa. Yhteydenpito osoittautui ennen kaikkea muuttuvaksi, ja ajan myötä osapuolet löysivät sopivan tavan pitää yhteyttä. Moni adoptoitu ei ollut kertonut adoptiovanhemmilleen yhteydenotosta biologiseen sukuun ja joutui pitämään myös tapaamiset salassa. (Mt., 108–109.)

Esko Varilo (1993) on tutkinut kotimaista adoptiota arviointi- ja toimenpideprosessina. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, missä määrin ja millä tavoin adoptiolapseksi sijoittamisen prosessi siihen liittyvine arviointineen vaikuttaa sijoituksen onnistumiseen eli lapsen menestymiseen psyykkisessä kasvussaan. Tutkimuksen mukaan suurin merkitys nuoren psyykkiselle terveydelle on adoptiovanhempien kasvattajaominaisuuksilla. Adoptiovanhempien lapsen kohdistama kiintymys ja kodin turvallisuus ovat keskeisiä tekijöi-

tä. Jäykkä kasvatusasenne, voimakas aatteellisuus, lapsen ottaminen muustasyystä kuin tarpeesta saada lapsi rakkausobjektikseen, vanhempien avioero, vaikea sairaus tai kuolema, olivat selvässä kielteisessä yhteydessä lapsen ja nuoren psyykkiseen terveyteen. (Varilo 1993, 154–155.)

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksessa tarkastellaan kotimaan adoptiota adoptoitujen näkökulmasta pääosin kvalitatiivisella tutkimusotteella. Tutkimuksessa analysoidaan, miten avoimuus on toteutunut adoptoitujen elämässä ja miten he ovat jäsentäneet adoption sekä adoptio- ja syntymäsukunsa osaksi elämäänsä.

Tutkimuksen aineistot on kerätty kotimaan aikuisilta adoptoiduilta sähköisellä kyselyllä ja puolistrukturoidulla teemahaastatteluilla. Tällä valinnalla olen halunnut vahvistaa ja täydentää tutkimuksen kohteena olevasta asiasta saatavaa tietoa. Kyselyn tuottamaa aineistoa analysoin kvantitatiivisesti laskemalla prosentti - jakaumia ja kyselyssä olleita avovastauksia luokittelen ja analysoin. Haastatteluaineiston analysoin sisällönanalyysillä.

Taulukko 1. Tutkimusaineistot ja niiden analyysi

Tutkimuskysymys	Aineiston kerääminen	Analyysi
1. Miten avoimuus adoption suhteen on toteutunut adoptoidun elämässä?	sähköinen kysely n=46 teemahaastattelu n=6 (avoimuuteen liittyvät kysymykset)	jakaumat, avovastauksien luokittelu ja analysointi teemoittelu
2. Mitä adoptio sekä adoptio- ja syntymä-suku merkitsevät adoptoidulle?	teemahaastattelu n=6	sisällönanalyysi

5.1.1 Kysely aikuisille adoptoiduille ja analyysimetodi

Kyselyaineisto on kerätty sähköisellä Webropol-kyselyllä, jossa oli monivalintakysymysten lisäksi avokysymyksiä, joihin vastaaja sai kirjoittaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan kyseiseen asiaan liittyen. Kyselyllä keräsin adoptoitujen kokemuksia biologiseen taustaansa tutustumisesta, siihen saadusta tuesta, jälkipalvelusta, adoption avoimuudesta adoptioperheessä, adoptoidun ajatuksia dokumentoinnista ja adoption jälkeisestä tuesta. Kyselylomaketta ovat kommentoineet Kohtaaminen-hankkeen työryhmä, sen ohjausryhmä ja adoptoitu. Lomakkeen toimivuus testattiin esikyselyllä. Kyselylomake jaettiin paperiversiona aikuisten adoptoitujen tapaamisessa 31.10.2010 mukana olleille (15 henkilöä) ja sen palautti määräaikaan 30.11.2010 mennessä kahdeksan (8)

osallistujaa. Palautettujen lomakkeiden analysoinnin jälkeen tein tarvittavat muutokset, ja kyselylomake muutettiin sähköiseen nettipohjaiseen Webropol-muotoon.

Kyselystä tiedotettiin (1) aikuisten adoptoitujen vertaistapaamisissa ja (2) jälkipalveluasiakkaille Pelastakaa Lapset ry:ssä sekä (3) Helsingin kaupungin adoptioyksikössä, joka oli Kohtaaminen-hankkeen yhteistyökumppani. Vuosina 2010–2012 Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistoissa jälkipalvelun asiakkaina oli noin 100 adoptoitua vuosittain. Helsingin kaupungin jälkipalveluasiakkaita on vuosittain noin 12–15 (Holmström 2014).

Adoptoitujen tavoittaminen vertaistapaamisissa tapahtui siten, että 27.3.2010 lukien läsnäolijoilta pyydettiin heidän yhteystietonsa Kohtaaminen-hankeeseen liittyviin tutkimuksiin osallistumiseksi. Kyselyn verkko-osoite lähetettiin kaikille näille osallistujille. Yhteensä kyselyä lähetettiin 46:lle vertaistapaamisissa olleelle adoptoidulle.

Jälkipalvelun asiakkaille tutkimuksesta tiedotettiin siten, että sosiaalityöntekijöitä pyydettiin välittämään aikavälillä 1.1.2010–30.5.2012 jälkipalvelussa asioineille adoptoiduille tutkimuksesta kertova kirje kotiin tai antamaan se jälkipalvelutapaamisessa. Kirjeen mukana oli suostumuslomake (liite 1), jonka adoptoidut palauttivat halutessaan osallistua kehittämiseen ja tutkimukseen.

Jälkipalvelun asiakkaina olleilta adoptoiduilta palautui suostumuslomakkeita yhteensä 34 kappaletta. Neljässä (4) niistä ei ollut sähköpostiosoitetta ja siten en voinut laittaa kyselyn verkko-osoitetta heille. Osa suostumuslomakkeen palauttaneista jälkipalvelun asiakkaista osallistui myös vertaistapaamisiin, siten heille ei lähetetty kyselyn verkko-osoitetta toista kertaa. Lopulta sähköinen kysely laitettiin 25:lle Pelastakaa Lapset ry:n tai Helsingin kaupungin jälkipalvelun asiakkaina aikavälillä 1.1.2010–30.5.2012 olleelle adoptoidulle. Lisäksi kolme adoptoitua oli lukenut hankkeesta Pelastakaa Lapset -lehdestä ja otti itse yhteyttä. Myös he saivat kyselyn. Kyselyn verkko-osoite toimitettiin siis 28 aikuiselle adoptoidulle.

Kaikkiaan sähköisen kyselyn sai 74 adoptoitua, ja siihen vastasi 46 vastausosuuden ollessa 62 %. Vastausprosentti on kuitenkin kohtuullinen. Vastaajat löytyivät siis vertaisryhmien ja jälkipalvelun kautta. Näille adoptoiduilla tarve adoption ja oman taustan käsittelyyn on todennäköisesti ollut suuri ja tällä on voinut olla vaikutusta vastauksiin. Kyselyyn vastaamatta jättäneiden henkilötietoja ei kerätty, joten heidän sukupuolestaan, iästään tai muusta ei ole tietoa.

Haluun osallistua tutkimukseen on voinut vaikuttaa myös se, että ennen kyselylinkin saamista adoptoiduilta pyydettiin heidän nimeään ja yhteystietoja (vertaisryhmissä nimilistä ja jälkipalvelussa asioineille suostumuslomake).

Vaikka vastaajaa ei missään vaiheessa yhdistetty vastauksiin, saattoi yhdistämismahdollisuus vaikuttaa kiinnostukseen osallistua. Tarkoituksenmukaisempaa tutkimuksen kannalta olisikin ollut postittaa tai antaa jälkipalveluasiakkaille kyselyn verkko-osoite kyselyn oheistietoineen, jonka jälkeen kukin adoptoitu olisi itse voinut harkita osallistuuko siihen vai ei.

Kysely tavoitti pienen osan kaikista kotimaasta adoptoiduista, sillä vain osa heistä on saanut tiedon vertaisryhmistä tai halunnut osallistua niihin. Jälkipalveluasiakkainakin moni adoptoitu on voinut olla jo vuosia sitten, tai hakeutuu siihen vasta tulevaisuudessa. Tutkimus ei siten voi edustaa kaikkia adoptoituja.

Taulukko 2. Aikuisten adoptoitujen tavoittaminen kyselyyn

Tiedottamistaho	Kyselyn saaneet N
Vertaistapaamiset	46
Jälkipalveluasiakkaat Pelastakaa Lapset ja Helsingin kaupungin adoptioyksikkö	25
Pelastakaa Lapset -lehti: suora yhteydenotto adoptoidulta	3
Yhteensä	74

Lähtökohtana tutkimukselle oli osallistujien vapaaehtoisuus. Vertaistapaamisissa kerrottiin yhteystietojen keräämisen tarkoitus. Jokainen saattoi itse päättää, haluaako antaa tietonsa tai kyselyn saatuaan haluaako osallistua. Jälkipalveluasiakkaiden kohdalla vapaaehtoisuus haluttiin varmistaa sillä, että adoptoituja pyydettiin palauttamaan suostumuslomake. Samassa lomakkeessa kysyimme adoptoidun halukkuutta osallistua hankkeeseen muutoinkin esimerkiksi haastattelun kautta.

Kyselyyn vastanneista (n=46) naisia oli 38 (83 %) ja miehiä 8 (17 %). Suurin osa vastaajista 28 (61 %) asui Etelä-Suomessa, Länsi-Suomessa asui 12 (25 %), Itä-Suomessa kolme (7 %) ja Pohjois-Suomessa samoin kolme (7 %). Kyselylomakkeessa Suomi oli jaettu viiteen osaan eikä alueita tarkennettu maantieteellisesti, vaan vastaaja sai itse määrittää asuinpaikkansa valitsemalla vaihtoehdon. Vastaajista 13 (28 %) oli adoptoitu vuosina 1949–1959, 16 (35 %) vuosina 1960–1969, 10 (22 %) aikavälillä 1970–1979 ja seitsemän (15 %) vuosina 1980–1989. Suurin osa vastaajista oli adoptoitu vauvana.

Taulukko 3. Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Sukupuoli	Mies	Nainen			
	8	38			
Ikä	19–25	26–35	36–45	46–55	56–65
	2	9	13	15	7
Asuinpaikka	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Pohjois-Suomi	
	28	12	3	3	
Adoptiovuosi	1949–1959	1960–1969	1970–1979	1980–1989	
	13	16	10	7	
Ikä adoptoituessa	alle 3 kk	3kk – alle 5 kk	5 kk – alle 1 vuosi	1 v. – alle 2 vuotta	2 v. – vanhempi
	14	13	13	4	2

Yli puolet 24 (52 %) vastaajista oli adoptioperheensä ainoa lapsi. Seitsemällä (15 %) oli adoptiovanhempien biologinen lapsi sisaruksena, kolmella (7 %) sijaisisarutus ja 12:lla (26 %) adoptioisarus.

Kyselyn tuottamaa aineistoa analysoin kvantitatiivisesti laskemalla prosentti - jakaumia ja kyselyssä olleita avovastauksia luokittelen ja analysoiden. Tutkin aineistoa aluksi myös ristiintaulukoimalla, jotta olisin voinut havainnoida kahden eri muuttujan välisiä yhteyksiä. Usein ristiintaulukoitavat muuttujat olivat kuitenkin lukumäärältään pieniä, joten saadut tulokset eivät olleet luotettavia. Tutkimustuloksissa ristiintaulukointia pystyin hyödyntämään vähän. Sen sijaan olen tarkastellut joidenkin muuttujien välisiä yhteyksiä muutoin.

Kyselyyn vastaamisaika loppui toukokuussa 2012, mutta kyselyn ollessa vastaajille auki pystyin jo keräämään adoptoitujen kokemuksia ja käyttämään saatua tietoa pohjana haastattelurungon laatimisessa.

5.1.2 Teemahaastattelut ja sisällönanalyysi

Aineiston toisen osuuden keräsin haastatteleamalla adoptoituja ja siten syventämällä kyselyssä esille nousseita asioita. Koin haastattelun luontevana tapana päästä lähemmin tutkimaan adoptoitujen kokemuksia, sillä haastattelu on eräänlainen keskustelu, jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavaa kiinnostavat asiat. Valitsin teemahaastattelun, koska se antaa haastateltavalle vapautta kertoa kokemuksistaan. Vaikka aihepiirit on etukäteen määrätty ja ne käydään haastattelussa läpi, niiden laajuus ja järjestys

vaihtelevat haastateltavien kesken. (Eskola & Vastamäki 2001, 24, 26–27.)

Haastattelin aikavälillä 9.2.2012–15.3.2013 kuutta (6) adoptoitua. Haastateltavat itse tai heidän vanhempansa ovat olleet Kohtaaminen -hankkeen työntekijöihin yhteydessä kuultuaan hankkeesta tai luettuaan siitä Pelastakaa Lapset -lehdestä. Nämä henkilöt toivat ensikontaktissaan esille, että heillä on kokemusta yhteydenotosta tai -pidosta adoptoidun syntymäperheeseen. Yhteydenotolla he vastasivat pyyntöön, joka on esitetty Pelastakaa Lapset -lehdessä. Siinä Kohtaaminen -hankkeesta on ollut ilmoitus, jossa on myös pyydetty ihmisiä, joilla on kokemusta adoptiosta ja yhteydenpidosta, ottamaan yhteyttä. Osallistumalla haastatteluun he ovat halunneet välittää oman kokemuksensa näistä asioista. Haastateltavien osuutta voikin kuvata harkinnanvaraiseksi näytteeksi. Haastateltavakseni valikoituivat informantit, joiden kokemusten perusteella tutkittavasta ilmiöstä oli mahdollista saada syvällisempi kuva. (Eskola & Suoranta 1999, 18.)

Haastatellut olivat syntyneet vuosien 1956–1993 välillä siten, että kaksi haastateltavaa oli syntynyt 1950-luvulla, kaksi 1970-luvulla ja kaksi 1990-luvulla. Neljä heistä oli sijoitettu adoptioperheeseensä vauvana, yksi oli tullut perheeseen vauvana sijaisperhesijoituksena ja adoptoitu muutaman vuoden kuluksena, ja yksi haastateltu oli adoptoitu esikouluikäisenä. Kolme haastatelluista oli ollut tai oli naimisissa, ja heillä oli omia lapsia. Kaikilla haastatelluilla oli ollut yhteys syntymäperheeseen. Kolmella kontakti oli ollut jo lapsuudessa ja he olivat tavanneet syntymävanhempiaan tai muuta sukua satunnaisesti tai vuosittain. Kolme adoptoitua oli ollut yhteydessä syntymävanhempaansa aikuisena saatuaan hänestä tietoa adoptiionneuvonnan jälkipalvelun kautta.

Haastateltavat saivat itse valita haastattelun tekopaikan. Viisi niistä toteutettiin Pelastakaa Lapset ry:n toimitiloissa eri puolella Suomea. Yksi haastateltavista toivoi minun tulevan hänen kotiinsa. Haastattelun alussa kertosin vielä tutkimukseni tarkoituksen ja pyysin haastateltavaa allekirjoittamaan suostumuksensa haastattelun käyttöön Pelastakaa Lapset ry:n koulutuksissa ja tutkimuksessa. Haastattelut nauhoitettiin, ja niiden yhteinen pituus oli 5 h ja 32 min.

Kaksi haastattelua alkoi poikkeuksellisesti. Toisen alkutilanteessa oli mukana adoptoidun ja adoptiovanhemman lisäksi myös adoptoidun syntymävanhempi. Omasta kokemuksestaan adoptoitu kertoi keskustelun jälkeen tehdystä haastattelusta. Toisessa oli ennen haastattelua yhteinen keskustelu, jossa olivat mukana adoptoidun lisäksi hänen sijaissisaruksensa, adoptiovanhempansa ja hankkeen toinen työntekijä. Yhteiskeskustelun jälkeen haastattelin adoptoitua ja sijaissisarusta yhdessä. Tuolloin ajatuksena oli etsiä myös mahdollisia eroja kokemuksissa, kun taustalla on erilainen juridinen päätös sijoit-

tuksesta. Yhteishaastattelu vaikutti varmasti sen sisältöön, mutta uskon vaikutuksen olleen enemmän myönteinen kuin kokemusten kertomista karsiva. Haastateltavat lähtivät pohtimaan asioita laajemmin kuultuaan toistensa näkemyksiä ja kokemuksia. Litterointivaiheessa vielä purin koko haastattelun, mutta tehtyäni kaikki haastattelut päädyin rajoittamaan aineistoni vain adoptoituihin. Ajattelin kaikkien haastateltavien yhtenevän taustan, adoption, olevan luotettavuutta lisäävä tekijä. Tästä kyseisestä haastattelusta olen poistanut sijaissisaruksen osuuden ja ottanut analyysiin vain adoptoidun puheen. Nämä kaksi haastattelua ovat muutoinkin olleet litterointi- ja analysointivaiheessa haasteellisia, sillä yhteisiä keskusteluhetkiä toisten osapuolien kanssa ei nauhoitettu. Litterointivaiheessa olenkin kirjoittanut muistini tueksi haastattelun alkuun yhteiskeskustelussa esille tulleita faktoja, kuten adoptiovuosi ja ikä tuolloin.

Haastattelun kysymykset liittyvät adoptoidun kokemuksiin adoptiosta lapsuudessa ja nuoruudessa sekä biologisen taustan kohtaamisesta. Haastattelu-runko oli teemoitettu (liite 3). Siinä oli runsaasti apukysymyksiä, joita jo lähtökohtaisesti olin ajatellut käyttää vain tukenani. Ensimmäisten haastattelujen aikana turvauduin niihin kuitenkin enemmän kuin jo tilanteeseen tottuneena haastattelijana viimeisten kohdalla. Haastattelu haastattelulta adoptoitu itse sai enemmän vapautta kertoa omaa tarinaansa ja lopussa vain tarkistin, että haastateltava oli puhunut kaikista teemoista ja puheessa oli tullut vastaukset hänen tilannettaan koskeviin kysymyksiin. Noin puolet haastatteluista sujui-kin niin, että pyysin haastateltavaa kertomaan oman adoptioon liittyvän tarinansa. Haastateltava sai kertoa sen siinä järjestyksessä kuin halusi ja nostaa esille itselle tärkeitä asioita. Mielenkiintoista oli huomata, että tätäkin kautta puheeksi tulivat lähes kaikki teemarungossa olevat asiat.

Haastatteluissa pyrin pitämään haastattelijan ja sosiaalityöntekijäroolit erillään. Adoptoidun kertomuksessa nousi esille asioita ja mietteitä, joihin olisin sosiaalityöntekijänä tarttunut ja jatkanut keskustelua omaan työkokemukseeni perustuen. Toisaalta asiantuntemukseni juuri adoptioista ja jälkipalvelu-työstä mahdollisti tarkentavien kysymysten tekemisen ja keskustelun siirtymisen syvemmälle tasolle. Näissä kohdissa saattoi myös haastateltavalle syntyä ”enpä olekaan pohtinut sitä tuolta kantilta”-elämyksiä. Haastateltava saattoi myös kysyä minulta suoraan jotain historiaansa tai adoptioon yleensä liittyvää asiaa, jolloin hyppäsin sosiaalityöntekijän rooliini ja vastasin lyhyesti. Kehotin kolmea haastateltavaa ottamaan yhteyttä jälkipalveluasiakkaana, jolloin heidän asiakirjojaan ja tietojaan on mahdollista käydä läpi.

Aineiston analyysi alkoi siitä, että litteroin nauhoitetun aineiston ja jätin

litteroinnin ulkopuolelle tutkimustehtävän kannalta epäoleelliset keskustelupätkät. Yleensä olin kertonut Kohtaaminen -hankkeesta ja tutkimuksen tarkoituksesta ennen suostumuslomakkeen allekirjoitusta ja nauhurin käynnistämistä. Joissakin haastatteluissa nämä kuitenkin ovat tallentuneet nauhalle, olen siis itse ollut äänessä ja jätin kohdat litteroimatta. Haastattelussa adoptoitu saattoi myös kysyä adoptioasiakirjoihin tutustumisesta ja jälkipalvelukäytänteistä yleensä, myös nämä kohdat, joissa itse olen äänessä, olen jättänyt litteroimatta. Haastateltavan puheen olen pyrkinyt kirjaamaan tarkasti ja vahvat tunneilmaukset, kuten pitkät hiljaisuudet, epäröinti tai itku, olen kirjannut muistiin. Haastateltavien puheesta olen jättänyt liiteroimatta pari kohtaa. Toisessa haastateltava kuvailee hyvin tarkasti sukulaisverkostoaan biologisessa suvussa. Tästä olen kirjannut muistiin, että ”haastateltava kertoo pikkuserkuistaan”. Toisessa haastattelussa adoptoitu puhuu lähipiiriinsä kuuluvan adoptoidun taustan hakemisesta. Tästä olen kirjannut ylös asiat, jotka haastateltavaa olivat siinä jääneet mietityttämään ja joihin hän kysyi myös minun kommenttiani. Haastattelun tiivistämisen ja litterointitarkkuuden näen mahdollisena, koska tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi, jolla etsitään tekstin merkityksiä. Jos kiinnostukseni kohteena olisi, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan, olisin litteroinut haastattelut tarkemmin, ja analysointimenetelmänä olisi ollut diskurssianalyysi (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 104). Tiivistetynä aineistoa on yhteensä 40 sivua (marginaalit 2 cm, riviväli 1, fonttikoko 12). Kyetäkseni muuntamaan puheen tekstiksi jouduin kelaamaan haastatteluja useita kertoja edestakaisin. Tämä vaihe oli oleellinen osa aineistoon tutustumisessa, sillä aineiston kanssa dialogiin pääseminen vaatii sen tuntemista (Ruusuvuori ym. 2010, 13–14).

Laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisessä on yleensä neljä vaihetta. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluu tutkimustehtävään liittyvien ja tietysti myös itseä kiinnostavien asioiden rajaaminen aineistosta ja toisena vaiheena aineiston läpikäyminen niin, että kaikki muu epäolennainen jää pois. Tästä kohdasta käytetään myös nimitystä koodaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92). Kolmantena vaiheena aineiston analyysissä on teemoittelu, joka on teemahaastattelulla kerättyssä aineistossa suhteellisen helppoa, koska haastattelun teemat muodostavat jo itsessään aineiston jäsenyyksen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Oma aineistoni on kerätty puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jolloin haastateltava sai suhteellisen vapaasti kertoa itsestään ja kokemuksistaan. Haastelijana pidin vain huolen, että kukin teema tulee esille. Teemoittelua hankaloitti se, että haastateltavan kokemus ei aina ollut yksiselitteisesti luokiteltavissa vain yhden teeman alle. Tässä vaiheessa analyysiä py-

rinkin olemaan tarkkana siitä, missä yhteydessä vastaajan kokemus tai näkemys esiintyi, jotta se päätyisi oikean teeman alle.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Valitsin tämän analyysimenetelmän, koska sen avulla etsitään tekstin merkityksiä ja tarkastellaan inhimillisiä merkityksiä. Sillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108, 125.) Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Aineiston analyysissä lähdin etsimään haastatteluista nousevia teemoja eli olen tarkastellut aineistoa aineistolähtöisesti.

Aloitin analyysin lukemalla useampaan kertaan litteroidut haastattelut ja merkitemällä marginaaliin haastateltavan kertomaa kuvaavia sanoja (esimerkiksi suhde adoptiovanhempiin tai biologisen vanhemman tapaaminen). Osittain haastattelut olivat jo teemahaastattelun mukaisessa järjestyksessä, mutta marginaalimerkintöjen avulla varmistin, että kuhunkin teemaan liittyvät asiat ovat oikeassa kohdassa. Tämän jälkeen kävin haastattelut vielä läpi pitäen mielessä tutkimuskysymykset ja tarkastelin mitkä kohdat antavat vastauksia niihin.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä analysoitava informaatio pelkistetään eli aineistosta karsitaan pois kaikki tutkimukselle epäolennainen. Tätä pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä ja sen kannalta tärkeät ilmaukset koodataan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Tutkimuksessani analyysiyksiköksi määrittyi lause tai ajatuskokonaisuus, sillä tätä lyhempien yksiköiden koin kadotettavan haastateltavan antaman informaation. Alleviivasin tutkimustehtävään liittyvät ilmaukset litteroidusta materiaalista ja tein kustakin alleviivatusta kokonaisuudesta niin sanotun pelkistetyn ilmauksen ja listasin ne. Esimerkkejä alkuperäisilmauksista ja pelkistetyistä ilmauksista on liitteessä 4.

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä ilmaukset käydään tarkasti läpi, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, jolle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. Näin syntyneet alaluokat ryhmitellään yläluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Analyysissäni etenin ryhmittämällä pelkistetyt ilmaukset ja nimeämällä kunkin ryhmän. Näistä syntyneistä alaluokista siirryin yläluokkiin yhdistelemällä niitä (liite 5) ja siitä edelleen yläluokkien yhdistämisestä pääluokkiin (taulukko 4). Näistä vaiheista käytetään nimitystä käsitteellistäminen eli abstrahointi, jolloin erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja edetään johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111.)

Vaikka aineistoni analyysi on aineistolähtöinen ja olen pyrkinyt lähestymään aineistoa sen omilla ehdoilla, pohdin luokkia yhdistellessäni ja niitä nimitessäni, vaikuttavatko aikaisemmista tutkimuksista saadut tiedot siihen mitä aineistosta poimin, millaiset asiat yhdistän ja miten ne nimeän. Siihen, miten olen aineistoa lukenut, on varmaan tutkimus- ja teoretiedon lisäksi vaikuttanut työkokemukseni. Haastateltujen kertomat asiat saattoivat analyysin aikana palauttaa mieleeni asiakastyössä tapaamieni adoptoitujen kokemuksia. Joku toinen tutkija olisi voinut lukea aineistoa toisin. Jotta lukijan olisi mahdollista seurata päättelyäni, olen alla olevaan taulukkoon koonnut abstrahoinnin viimeiset vaiheet.

Taulukko 4. Aineiston käsitteellistäminen

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Adoptio antanut parempia mahdollisuuksia Adoptoituna oleminen nähdään myönteisesti	Myönteinen näkemys adoptiosta	Myönteinen adoptioidentiteetti
Vahvasti osa adoptioperhettä Samankaltaisuus adoptiovanhempien kanssa vahvistaa yhteenkuuluvuutta Adoptiosuku yhteenkuuluvuuden vahvistajana	Adoptoitu kokee adoptioperheen omakseen	
Biologisen taustan ajatteleva on tuskallista Ristiriitainen tunne kahdesta perheestä/kahden perheen välissä Biovanhempi sekoittaa adoptoidun elämää	Kaksi perhettä luo ristiriitaa	Identiteettityö
Ulkoiset tekijät heikentävät adoptioperheeseen kuulumista Sisäinen epäily kuulumisesta adoptioperheeseen Hyväksytyksi tuleminen	Adoptio vaikuttaa itsetuntoon	
Biologinen suku tärkeä Biologiselta puolelta lisää sukulaisia	Laajennettu sukulaisuus	Kaksoisidentiteetti
Biosuku tukena Rauhaa bioperheen tapaamisesta Tärkeää yhteisten piirteiden löytyminen biovanheman kanssa	Biologisen suvun tapaamiset vahvistavat	

5.2 Tutkimuksen eettisyys, tietosuoja ja luotettavuus

Tutkimusaiheeni valintaan on vaikuttanut oma työkokemukseni ja mielenkiintoni asiaan. Olen nähnyt suurena puutteena sen, ettei kotimaan adoptoitujen kokemuksista ole koottua tietoa. Adoptioihin liittyvä puhe on Suomessa pitkälti painottunut adoptionhakijoiden ja adoptiovanhempien näkökulmaan.

Adoptiovanhemmat ovat olleet aktiivisia omien asioidensa ajajina jo pitkään. Adoption osapuolista syntymävanhemmat ja adoptoidut ovat jääneet vähimmälle huomiolle. Varsinkin kotimaan adoptoidut ovat ”löytäneet toisensa” vasta muutaman viimeisen vuoden aikana ja he ovat myös perustaneet yhdistyksiä. Pidin siis tärkeänä kerryttää tietoa adoptoidun kokemuksista. Aivan tutkimuksen alussa pohdin myös Kohtaaminen -hankkeen työryhmän ja ohjausryhmän kanssa tutkimuksen kohderyhmää; adoptoidut lapset vai aikuiset adoptoidut. Varsinkin lasten tutkimukseen liittyy paljon eettisiä kysymyksiä. Päädyin pyytämään tutkimukseen aikuisia adoptoituja. Olen hakenut ja saanut tutkimusluvan Pelastakaa Lapset ry:ltä, ja tutkimusluvasta on kerrottu tutkimukseen osallistuneille. Helsingin kaupungin adoptioyksikkö oli kumppanina hankkeessa ja osallistui myös tutkimuksen aineiston hankintaan välittämällä tietoa tutkimuksesta omille jälkipalveluasiakkailleen. Varsinaista tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta ei haettu.

Kyselyn toimivuutta ja luotettavuutta työstettiin ennen sen avaamista sähköisenä. Kyselyä on kommentoinut aikuinen adoptoitu ja kyselylomakkeen esitestaukseen osallistui kahdeksan adoptoitua. Esitestaus oli tärkeä paitsi vastaamisen helpottamiseksi myös oleellisten asioiden kysymiseksi.

Periaatteessa kullakin adoptoidulla oli mahdollisuus itse päättää osallistumisestaan ja vastata sähköiseen kyselyyn anonyyminä. Vastaamaan pääsemiseksi adoptoidun tuli antaa nimensä ja sähköpostiosoitteensa tai palauttaa suostumuslomake, jossa kysyttiin muun muassa heidän yhteystietojaan. Vasta näiden tietojen jälkeen pystyin välittämään vastauslinkin adoptoidulle. Missään vaiheessa tutkimusta vastaajaa ja vastauksia ei yhdistetty ja tämä kerrottiin myös osallistujille. Tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaisempaa olisi varmaan ollut välittää adoptoiduille linkki kyselyyn ilman yhteystietojen luovuttamista. Näin mahdollisesti myös useampi olisi vastannut kyselyyn.

Haastatteluun osallistuneista suurin osa itse otti yhteyttä minuun haluten kertoa oman kokemuksensa adoptiosta ja yhteydenpidosta syntymäsukuun. Jo ensimmäisessä yhteydenotossa kerroin tutkimukseni teemoista ja kiinnostukseni kohteesta. Puhelimitse kerroin heille mahdollisuudesta tehdä haastattelu järjestön toimitiloissa tai muualla adoptoidun toivomassa paikassa. Haastattelutavat saivat itse valita haastattelun tekopaikan. Kun kohtasin adoptoidun haastattelun tekemiseksi, kertosin tutkimukseni tarkoituksen ja pyysin haastattelutavalta allekirjoituksella vahvistetun suostumuksen haastattelun käyttöön tutkimuksessa ja koulutuksessa. Suostumuslomakkeeseen oli myös kirjattu, että haastattelun tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja haastateltavien henkilöllisyystiedot ovat vain tutkijan tiedossa. Haastateltavat eivät tietenkään

voineet haastattelun alussa vielä tietää millaisia kysymyksiä heille esittäisin, mutta en kokenut yhdessäkään haastattelussa, että haastateltava olisi halunnut keskeyttää haastattelun. Nauhoitin kaikki haastattelut, ja tästä olin kertonut jo sopiessani haastattelusta. Olen siis pyrkinyt toimimaan haastattelujen suhteen mahdollisimman avoimesti, kertoen etukäteen haastattelusta, sen käytöstä ja mahdollistaen haastatteluun vapaaehtoisesti osallistumisen.

Haastateltavia tutkimuksessa oli kuusi. Aineiston pienuuden takia haastateltavien tunnistettavuuden häivyttäminen analyysissä on ollut tärkeä tietosuojaan ja etiikkaan liittyvä asia. Olen koodannut vastaajat niin ettei vastaajan sukupuoli tai henkilöllisyys paljastu: V1, V2, V3 ja niin edelleen. Olen myös yksittäisten aineistolainauksien yhteyksissä jättänyt mainitsematta haastateltavan koodia, jottei anonymitteetti vaarantuisi. Jos haastattelijana olen mukana lainauksessa, olen merkinnyt itseni H:lla. Kun haastateltava on puhunut nimeltä jostakin henkilöstä tai paikkakunnasta, olen suorissa lainauksissa korvannut nimen esimerkiksi sanalla nimi tai paikkakunta. Jos taas haastateltava on maininnut sukulaisuussuhteen (veli) olen yleistänyt sukulaisuuden, esimerkiksi veljen sisareksi. Adoptoitujen kertomaa olen muokannut luetta-vampaan muotoon kuitenkin niin, ettei sisältö muutu. Lisäksi olen voinut jättää jonkin aiheeseen kuulumattoman lauseen pois tai yhdistänyt samaan teemaan liittyviä virkkeitä. Olen myös voinut aloittaa tai lopettaa sitaatin kesken lauseen. Näissä tilanteissa olen käyttänyt kolmea pistettä (...).

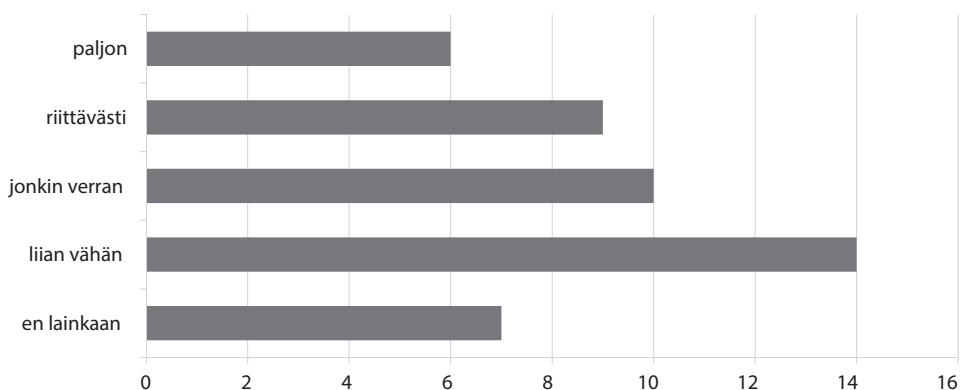
Tuomen ja Sarajärven (2009, 140–141) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimusta tulee arvioida kokonaisuutena ja tutkimusraportin eri osien tulee olla sisäisesti johdonmukaisia suhteessa toisiinsa. Tutkijan on avoimesti ja yksityiskohtaisesti kerrottava tutkimusaineiston eri vaiheista, aineiston kokoamisesta ja analysoinnista. Omalta osaltani olen edellä ja jo aikaisemmissa luvuissa pyrkinyt avoimuuteen. Olen kertonut omat sitoumukseni tutkimukseen, kuvaillut aineiston keruuta myös tiedonantajien osalta ja analyysin etenemistä. Tutkimuksen yleistettävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon, että haastateltavien lukumäärä oli pieni. He myös valikoituivat haastateltaviksi, koska heillä oli yhteyksiä ja sitä kautta kokemusta kontaktista syntymäsukuun. Tässäkään suhteessa he eivät edusta laajaa joukkoa adoptoituja. Heillä myös saattoi olla tavallista enemmän positiivisia kokemuksia yhteydenpidosta. Samoin kyselyyn vastanneet eivät edusta kaikkia kotimaisia adoptoituja. Suurin osa kyselyn saajista löytyi vertaisryhmien kautta. Näillä adoptoiduilla adoption ja oman taustan käsittelyyn on todennäköisesti ollut vahvempi motivaatio ja tälläkin on voinut olla vaikutusta vastauksiin.

6. AVOIMUUDEN TOTEUTUMINEN ADOPTOIDUN ELÄMÄSSÄ

6.1 Avoimuus adoptioperheissä

Kokemus avoimuudesta muodostuu useista asioista muun muassa mahdollisuudesta kysyä, ja puhua asiaan liittyvistä tunteista ja ajatuksista lapselle tärkeiden ihmisten kanssa. Seitsemällä (15 %) adoptoidulla oli kokemus, ettei adoptiosta ole lainkaan voinut puhua adoptiovanhempien kanssa. Vastaajista 14 (30 %) koki puhumista olleen liian vähän ja 10 (22 %) kokee, että oli voinut puhua jonkin verran. Riittävästi puhetta oli ollut yhdeksän (20 %) perheessä ja paljon kuudessa (13 %) perheessä.

Kaavio 1. Minkä verran koet voineesi puhua adoptiosta adoptiovanhempiesi kanssa?
(N=46)

Adoptiosta puhumisella voidaan ymmärtää monenlaisia asioita. Vähimmillään se voi olla vain tieto siitä, että on adoptoitu. Lapsen tarve asian käsitteilyyn harvoin rajoittuu tähän, vaan kiinnostus ja kysymykset adoption syistä ja omasta alkuperästä syntyvät lapsen kasvaessa. Vastaajat saivat avoimessa kysymyksessä kertoa kokemuksistaan liittyen ”adoptiopuheeseen” lapsuuden perheessään ja 43 adoptoitua kirjoitti omasta kokemuksestaan.

Adoptoiduilla, joilla oli kokemus, että adoptiosta **ei ole puhuttu lainkaan**, saattoivat lapsuudessa olla tietämättömiä adoptiotaustastaan ja asia oli voinut tulla julki lähipiirin kertomana tai vasta aikuisuudessa adoptiovanhempien kuoltua.

"Vanhempani eivät kertoneet minulle koskaan, että me lapset olemme adoptoituja. Näin sen vasta sukuselvityksestä isän kuoleman jälkeen. En ole siis lapsuudessa puhunut kenenkään kanssa adoptiosta, koska luulin aina olevani biologinen lapsi."

Kokemus puhumattomuudesta voi syntyä myös vaikka adoptoitu oli tiennyt adoptiosta, mutta vanhemmat eivät ole olleet aktiivisia asian esille ottamisessa myöhemmin tai puhuminen oli ollut vaikeaa: *"Pienenä kerrottiin satuna tarinaa kuinka olin tullut heille. Sen jälkeen ei mitään tietoja. Kun kysyin, niin sanottiin, että he auttavat kyllä, jos joskus MYÖHEMMIN haluan tietää jotain. Tuolloin olin noin 15-vuotias."* Tarve ja kyky myös murrosiässä adoption käsittelyyn on hyvin yksilöllistä, kuten tässä seuraavassa lainauksessa näkyy: *"Minulle kerrottiin adoptiosta ollessani noin kuusivuotias. Sen jälkeen ollessani noin viidentoista kysyttiin haluaisinko saada joitain tietoja biologisista vanhemmistani johon vastasin murrosikäisen kiihkolla kieltävästi, koska asiasta ei oltu aikaisemminkaan puhuttu mitään. Koin koko asian erittäin kiusallisena."* Adoptoidun kokemuksesta voi tulkita, että vanhemmat ovat hoitaneet velvollisuutensa adoptiosta kertomisen osalta ilmoittamalla siitä esikouluikäiselle lapselleen ja tarjoamalla apua murrosiässä. Lapsi kuitenkin vaistoaan asian olevan vanhemmille herkkä ja torjuu yhteistyön. Puhumattomuutta ei kuitenkaan välttämättä koettu ongelmana, kuten yksi vastaajista asian ilmaisi: *"Asia ei haitannut koska tunsin kuuluvani täysin perheeseen ja sukuun."*

Vastaajat, jotka kokevat puhumista olleen **liian vähän**, kertovat, että he ovat olleet tietoisia adoptiosta, mutta adoptio on voitu kertoa ilmoitusasiana. Vanhemmat eivät ole kyenneet ottamaan asiaa esille lapsen kehitystason mukaisesti tai jakamaan lapsen tunteita.

"Minulle on puhuttu/todettu asia 3-vuotiaana ja sen jälkeen äitini mielestä homma oli selvitetty koko iäksi!!!! Siitä olisi pitänyt puhua joka ikävaiheessa tosiasiana ja pystyä olemaan empaattinen tai ymmärtää edes vähän lasta, edes kertoa että tiedostaa lapsen surun, tuskan ja menetyksen."

"Adoptio oli "tabu", ns. aikuisten asia, jota lapsi ei ymmärrä. Adoptiosta ei muutenkaan vanhempani, varsinkaan äiti, ole pystynyt keskustelemaan. Naapurit ja kylän "väki" kyllä osasivat jutella... me pikkulapset vain saimme kuulla mitä ihmeellisimpiä juttuja adoptiostamme. Vielä nykyäänkin asiasta on vaikea äitimme kanssa jutella vaikka olemme jo aikuisia."

Usein adoptoidut kokivat, että taustasta puhuminen on ollut vanhemmille vaikeaa. Tämä on voinut johtaa siihen, että adoptoitu ”säästää” vanhempain- sa eikä ota adoptioon liittyviä asioita puheeksi. Vanhempi oli myös voinut määrittää tarpeen puhua adoptiosta tai lapsi itse oli kieltäytynyt asian käsittelemisestä.

”Kysely taustastani tuntui heistä kiusalliselta, enkä halunnut aiheuttaa mielipahaa.”

”Adoptiota ei salattu mutta vanhempieni mielestä siinä ei ole mitään puhuttavaa.”

”Olen lapsuudessani ja nuoruudessani aina itse kieltäytynyt puhumasta aiheesta.”

Kun puhetta oli ollut **jonkin verran**, adoptoitu tiesi olevansa adoptoitu, mutta puhetta ei ollut riittävästi. Puhuminen voi herättää osapuolissa monenlaisia tunteita. Aito dialogi voi tyrehtyä, kun *”keskusteluun on ollut aika vaikea tuoda omaa näkökulmaani ilman, että äitini kokee syyllisyyttä tai että hän olisi tehnyt jotain väärin.”* Yksi vastaajista kertoi, että *”alle parikymppisenä salailin ja vähän häpesin taustaani.”* Näin myös adoptoidun puolelta vaikeneminen voi olla helpompi vaihtoehto. Adoptiosta puhuminen tai sen vaikeus liitetään useissa kommentteissa äitiin. Isän kanssa puhuminen on vielä harvinaisempaa ja yksi vastaajista kertoi selitykseksi, että *”hänen kanssaan en muutenkaan juuri puhu mistään tunte-elämän asioista.”*

Joissakin perheissä adoptio on ollut luonnollinen tai avoin asia, ja siitä on voitu puhua ilmiönä tai jopa vitsailla siitä. Mutta keskustelun siirtyminen adoptoidun taustaan on ollut vaikeampaa: *”Nimenomaan biotaustaa koskeneet keskusteluista on minulla tullut tunne, että aihe on ollut vanhemmilleni vaikea. Muuten asia on ollut aihe mistä on voinut puhua avoimesti eikä esim. salailemiseen ole ollut tarvetta.”* Adoptoidun tiedontarve biologisesta taustasta on usein jäänyt tyydyttämättä. Taustalla on voinut olla välitettävän tiedon vähäisyys tai taustassa olevat vaikeat asiat, jolloin vanhemman kyvyttömyys puhua asiasta välittyä lapselle nopeasti ja voi vaientaa adoptoidun. Yksi vastaajista kertoi, että *”en tavallaan halunnut ”loukata” vanhempiani kyselemällä liikaa biologisista vanhemmistani.”*

Adoptoidut, joiden perheissä puhetta oli ollut **riittävästi**, kertoivat saaneensa faktoja biologisesta taustastaan, olivat päässeet tutustumaan adoptioon

liittyviin papereihin ja vanhemmat olivat olleet valmiita vastaamaan lapsen kysymyksiin. Adoptoidut kuvasivat adoptioasiaa lapsuudessaan normaaliksi ja luonnolliseksi asiaksi, johon ei liittynyt salattavaa tai hävettävää.

"Olen aina tiennyt olevani adoptoitu, niin pienestä kuin muistan. Minulle kerrottiin kuka biologinen äitini on ja miksi hän antoi minut adoptoitavaksi. Äitini oli säilyttänyt äitini kirjeitä, jotka luin joskus nuorena. Kuulin myös miten minut "löydettiin".

"Mielestäni on ollut hyvä, että olen tiennyt pienestä pitäen olevani adoptiolapsi ja silloin siitä on tullut normaali jokapäiväinen asia, eikä ole tarvinnut kenellekään /kenenkään valehdella."

Adoptoidut, jotka kertoivat perheessään olleen **paljon puhetta** adoptiosta, kuvasivat asian olleen luonnollinen osa perheen arkea. Vanhemmat olivat ottaneet asian esille lapsen eri kehitysvaiheissa, välittäneet kaiken haltuunsa saaman tiedon ja tukeneet taustan selvittämisessä. Adoptoitu oli voinutkin tuntea olevansa ylpeä erityisyydestään ja saanut vanhemmiltaan vahvuutta myös kiusaajia kohtaan.

"Perheessäni adoptiosta on puhuttu aina avoimesti, se on ollut osa perhettämme. Vanhempani ovat kertoneet minulle kaiken mitä ovat biotaustastani tienneet. Avoimuus on ollut tärkeää ja se että olen ollut heille kaikki kaikessa. Vanhempani ovat tukeneet minua aina ja tukevat edelleen."

"Jag visste att jag var adopterad redan innan jag visste vad det betydde. Jag var STOLT att vara speciell och innerligt önskad. Jag kände mig utvald. Mina föräldrar såg mig som den största gåvan i världen. Att bli adopterad var och är det bästa som någonsin har hänt mig."

"Minulle on kerrottu ihan pienestä pitäen, että olen adoptoitu. Adoptioäitini on kertonut minulle, että heti kun aloin jotain ymmärtää, vanhempani aloittivat kertomisen ja selittivät asiaa usein uudestaan, ja että olin myös itse esittänyt heille kysymyksiä. He olivat jatkaneet asian ottamista esille aina uudestaan ja uudestaan, kunnes olivat vakuuttuneet siitä, että olin ymmärtänyt riittävästi. Olen kokenut koko elämäni ajan voivani puhua adoptiostani täysin avoimesti niin vanhempieni kuin kenen tahansa ihmisten kanssa, eikä minua ole koskaan koulussakaan kiusattu, kun muistan vastanneeni adoptiosta inttäneille, että "niin olenkin adoptoitu, entäs sitten?"

Adoptoitujen kokemukset avoimuudesta adoption suhteen vaihtelivat täydellisestä salaamisesta kokemukseen, jossa adoptio on ollut luonnollinen osa perheen elämää. Adoptoidulle kokemus puhumattomuudesta on syntynyt, paitsi asian täydellisen salaamisen kautta, myös tilanteissa, joissa asiasta on puhuttu liian vähän tai jonkin verran. Asia on voinut herättää vanhemmissa monenlaisia tunteita, esimerkiksi syllisyyttä, ja adoptiosta on puhuttu lähinnä ilmoitusluonteisena asiana. Biologiseen taustaan liittyvät keskustelut ovat olleet erityisen vaikeita. Lapsi on voinut jäädä kaipaamaan myös adoptioon liittyvien tunteiden jakamista vanhemman kanssa. Adoptoitu vaistoa herkästi aiheen arkaluonteisuuden ja voi säästää vanhempaansa: hän ei itsekään ota asiaa esille tai kieltäytyy asian käsittelystä. Näissä tilanteissa adoptoitu ei myöskään ole saanut vastauksia biologiseen taustaansa liittyviin kysymyksiin. Adoptoidut, jotka olivat tyytyväisempiä adoptiopuheen määrään lapsuudenperheessään, kertoivat, että vanhemmat ovat olleet valmiita vastamaan lapsen kysymyksiin, ovat ottaneet asian esille lapsen eri kehitysvaiheissa, välttäneet kaiken haltuunsa saaman tiedon ja tukeneet taustan selvittämisessä. Adoptoidut ovat saaneet faktoja biologisesta taustasta ja ovat päässeet tutustumaan adoptioon liittyviin papereihin. Adoptiosta on tullut heille myönteinen ja luonnollinen asia, ja adoptoitu on voinut jopa olla ylpeä erityisyydestään. Näiden adoptoitujen kohdalla heidän vanhempansa ovat onnistuneet siinä, minkä Quade French (2013, 143) näkee merkittävänä: välittämään adoption vahvuutena ja sitä kautta adoptoitu on saanut paremman itsetunnon.

"Adoptiomaailmassa" ja tulevien adoptiovanhempien neuvonnassa on vuosikymmenien aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vielä 50–60 vuotta sitten perheen valintaan saattoi vaikuttaa se, että lapsi ja vanhemmat muistuttivat ulkoisesti toisiaan. Tuolloin voitiin myös ajatella, että on parempi sa-

lata lapselta adoptiotausta, jotta lapsi voi integroitua täysin adoptioperheeseen. Kyselyä analysoidessani oletin tämän historiallisen kehityksen näkyvän adoptoitujen kokemassa avoimuudessa, ja tarkastelin vastaajan iän vaikutusta adoptoidun kokemaan avoimuuteen. Adoptoidut, jotka kokivat, ettei puhetta adoptiosta ole ollut lainkaan, olivat kaikki ennakoitusti 46–65-vuotiaita (n=7). Mutta liian vähän puhetta oli ollut myös nuorempien vastaajien (ikäryhmät 26–45 vuotta) mielestä (n=7). Myöskään kokemus siitä, että puhetta adoptiosta olisi ollut riittävästi tai paljon, ei keskittynyt pelkästään nuorempiin ikäryhmiin vaan hajaantui niin, että myös yksi 56–65-vuotiaiden ryhmästä oli kokenut puhetta olleen riittävästi. Sen sijaan kokemus siitä, että puhetta oli ollut paljon, painottui nuorempiin vastaajiin n=(6).

Nykyään sijoitusta ohjaavana periaatteena ovat ensisijaisesti lapsen tarpeet ja etu. Myös adoptiolaki (22/2012, 27 §) määrittää sijoituksessa käytettäviä periaatteita. Adoptiovanhemmilta edellytetään myös valmiutta lapsen taustan työstämiseen lapsen kanssa ja tietojen välittämiseen syntymävanhemmille. Kuitenkin tärkeämpää kuin informaation määrä ja keskustelujen tiheys on vanhempien asenne adoptioaiheeseen. Tekemäni kyselyn vastauksista välittyy vahvasti kokemus, että vastanneiden adoptioperheissä on ollut vähän vuorovaikutuksellista avoimuutta. Adoptoitu on tiennyt adoptiosta, mutta siihen liittyvistä asioista ja tunteista ei ole ollut mahdollista puhua lasta tyydyttävällä tavalla. Vanhempien kyky on usein rajoittunut adoptiotarinan kertomiseen eikä adoptiokeskusteluissa ole päästy Wrobelin ym. (2003) kehittämän vuorovaikutuksellisen mallin ensimmäistä vaihetta pidemmälle. Adoptoitu onkin päässyt täyttämään tiedontarvettaan vasta ollessaan kykenevä itsenäisesti hakemaan tietoa. Tuolloin adoptoidulla on käytettävissään enemmän tiedonlähteitä. Kysymykseen ”Mistä olet saanut tietoa biologisesta taustastasi?” vastaajat saivat valita useita vaihtoehtoja. Adoptoidut olivat saaneet tietoja jälkipalvelun kautta ja adoptiovanhemmilta, mutta myös biologiselta suvulta. Moni oli lisäksi etsinyt itse tietoa ja hakenut sitä esimerkiksi sukututkimuksen tai sota-arkiston kautta.

Taulukko 5. Mistä adoptoidut ovat saaneet tietoja biologisesta taustastaan? (N=46)

Jälkipalvelusta (tutustumalla biologisesta taustasta tallennettuihin asiakirjoihin yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa)	32
Adoptiovanhemmilta	24
Etsinyt itse	23
Biologiselta suvulta	16
Muualta	10
Yhteensä	105

Haastateltujen adoptoitujen kokema avoimuus

Kysely kertoo 46 adoptoidun kokemuksista lukuina ja hieman laajemmin avovastauksista saatuina kokemuksina. Halusin kuitenkin syventää ja laajentaa kuvaa adoptoidun kokemasta avoimuudesta haastattelujen kautta. Analysoin haastatteluista avoimuuteen liittyviä kysymyksiä ja hain niistä yhteisiä asioita. Kokosin ne yhteen ja teemoitin. Varsinaista sisällönanalyysiä en tästä aiheesta lähtenyt tekemään, sillä avoimuutta koskevia kysymyksiä oli vain muutama ja siten materiaali metodin käyttämiseksi jäi liian pieneksi. Haastattelujen analysointi aiheesta tuo kuitenkin uutta kokemuksellista tietoa, jonka koen tärkeänä tuoda esiin.

Lapsen varhaisimmat muistot yleensä ajoittuvat noin 3-4-ikävuoden paikkeille. Haastatteluissa kuitenkin tulee esille kaksi kokemusta, jotka ajoittuvat ensimmäisiin elinviikkoihin tai kuukausiin. Kaksi haastateltavaa, jotka oli adoptoitu vauvana, kertoivat tuntemuksista tai muistikuvista, jotka ajoittuivat aikaan ennen adoptioperheeseen pääsyä. Toinen kertoi nuoruudessa tehdystä vierailusta lastenkotiin, jossa hän oli joitakin viikkoja syntymänsä jälkeen. Lastenkodin rakennus ja piha olivat hänelle entuudestaan tuttuja unesta, jota hän oli usein lapsuudessaakin nähnyt.

"Kun mä tulin sinne, niin mä näin siellä keinuja. Mä katsoin, että ei voi olla! Mulla oli uni, kun mä olin pieni, keinusta ja pienestä talosta, ja se oli se sama talo." V1

Kuudesta haastattelemastani adoptoidusta viisi koki aina tienneensä adoptiota. Heillä ei välttämättä ollut mielikuvia tiedon saamisesta, sillä he olivat tuolloin olleet hyvin pieniä. *"Onneksi mä olen aina tiennyt, tai ainakin minulla on sellainen tunne, että olen aina tiennyt."* V1 Kokemus siitä, että adoptio on osa elämää, oli voinut syntyä vaikka kertomisajankohta olikin lähellä kouluikää: *"Itse olen aina tiennyt olevani adoptiolapsi, muistan että olin noin kuusi vuotta kun se minulle kerrottiin."* V3

Yhdelle haastatelluista adoptiostatus varmistui vasta aikuisuudessa. Epäily jostakin hänen syntymäänsä liittyvästä salaisuudesta oli kuitenkin ollut läsnä jo lapsuudessa:

"Se ei ollut lainkaan puheena. Siis pidettiin salaisuutena, aika tarkkaankin varjeltiin. Olin yli kaks kymppinen, kun olen nähnyt, tuota itse asiassa, virkatodistusta hakiessani olen vilkaissut. Siellä on tällainen kuin perhelehti, ja sieltä on ollut tieto, että

annettu ottolapseksi ja äidin nimi. Siihen oli vielä lisätty, että pyydetään, että ei ilmoiteta mihin lapsi on sijoitettu. Kyllä minulla on ollut sellainen aavistus jo lapsena, varsinkin kun kävi ilmi, että syntymäkuntani on (paikkakunnan nimi), niin miten se mahtaa olla mahdollista. Olen kysellyt sitä vanhemmilta ja serkuilta ja muilta sukulaisilta, mutta kaikki ovat vain ohittaneet sen kysymyksen, että siihen ei niinku vastattu. Muistan sitten, olisinkohan ollut murrosikäinen, kun olin yksin kotona, niin kävin läpi laatikoita ja papereita. Jotain etsin, mutta en minä sitten sitä löytänyt." V4

Adoptoidut kertoivat lapsuudessa ja nuoruudessa olleen aikoja, jolloin adoptio oli ollut enemmän mielessä. Kun asiat adoptioperheessä ovat menneet hyvin, oli selvittäminen siirtynyt myöhemmäksi tai käynyt tarpeettomaksi. Adoptio oli ollut erityisesti pohdinnan kohteena lapsen kehityksen taitekohdissa, kuten esipuberteetissa, murrosiässä ja aikuistuesssa. Asian työstäminen oli aktivoitunut myös elämän taitekohdissa kuten seurustelun, avoitumisen tai perheenperustamisen tultua ajankohtaiseksi. Myös täysi-ikäisyyden saavuttaminen oli tuonut uusia mahdollisuuksia, mutta ikä itsessään ei kuitenkaan ole riittänyt asian vireille panemiseksi: elämän on myös täytynyt olla kunnossa. Selvittämisen taustalla oli voinut olla myös kriisit adoptiovanhempien kanssa, jolloin nuori on ajatellut elämän syntymävanhempien kanssa olevan helpompaa.

"Mä muistan ite, että 9-vuotiaana alko kyselee, se lähtee siitä, sit alkoi 13-vuotiaan mieltii sitä vähän enemmän. Vasta joskus 18-vuotiaana alkoi kunnolla mieltimään, nyt tehdään oikeesti kunnolla jotain tän eteen. Se starttas vasta tuolloin kunnollisesti. Mutta tuolloin sulla onkin jo lisää vastuuta ja mahdollisuus tehdäkin, ajokortit, talot kaikki. Elämä oli kasassa, se on helppoo." V5

"Mä olen aina ollut hyvin ylpeä siitä... Pienenä se (adoptoituna oleminen) oli jännää, nuorena se oli jännää. ... Siinä kun tiesi, että on toiset vanhemmat, niin sitten kun oli riitoja murrosiässä, niin minä ilmoitin että minä haluan muuttaa. Että he ovat kivempia." V3

Yhdelle haastattelulle adoptiostatus ja -tausta olivat tiiviin työstämisen alla haastattelun aikoihin. Adoptoitu olin hakenut ja saanut tietoa biologisesta taustastaan ja nyt hän koki työstävänsä adoptioidentiteettiään. Asiakirjatiedon, biologisten sukulaisten tapaamisen lisäksi hän haki tietoa adoptiokirjallisuudesta ja muiden adoptoitujen kokemuksista. Hän jatkaa analysointia eri vaiheistaan seuraavasti:

"Olin paljon yksin, työkeikalla, joogasin. Se oli vain, en oikein muista, sellainen hiljentyminen. ... Mä en jostain syystä ole koskaan lukenut adoptiokirjallisuutta. Sitten se räjähtää, että oho! Lukee niin kuin omaa profiiliaan sieltä ja tunnistaa adoptoidun, siihen traumaan liittyvät tekijät. Alkanut ihan uudella tasolla (pohtia asiaa) ja tämä on niin kuin ihan uusi kokemus. ... Kun on lukenut nuo kirjat, niin haluaa itsetuntemuksen nimissä saada vertaistukea, ja mennä syvemmälle psykologiseen kuvaan. Noissa kirjoissa avataan elämänkaari psykologian kautta... Se rakentuu se identiteetti, että meitä on muitakin. Tulee ulos siitä omasta, ja kiinnostaa miltä muista adoptoiduista tuntuu, mitä tämä ilmiönä tarkoittaa, ja miksi en aikaisemmin tiennyt tätä. Yksi vaihe käynnissä, jossa sijoittaa itsensä johonkin tiettyyn ihmisryhmään." V2

Adoptoitu on omassa etsinnässään saanut vastauksia henkilöhistoriaansa ja asioihin, jotka ovat liittyneet adoptioon antamiseen. Tämän jälkeen hän on lähtenyt pohtimaan, mitä kaikki tapahtunut on tarkoittanut hänen kohdallaan. Tässä yhtymäkohtien esille saamista on helpottanut adoptiokirjallisuus ja hän kokee nousseensa työstämisessään ylemmälle tasolle. Oman sisäisen maailman tutkiskelu on tärkeää, mutta samalla hän hakeutuu ulos ja on kiinnostunut toisista adoptoiduista, miten muut kokevat nämä asiat. Aina adoptoitu ei koe statuksensa olleen merkittävä pohdinnan kohde missään ikävaiheessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei asiaa olisi käsitelty ja ettei adoptoitu olisi saanut taustaan liittyvää tietoa. Kuten yksi haastatelluista kertoi: *"Luu- len että 10 ikävuoden jälkeen varmaan, pikkuhiljaa äiti on kertonut näitä (adoption syitä)." V6* Adoptoituna oleminen ei vain ole muodostunut haastattelulle isoksi kysymykseksi: H: *"Onko jotain sellaisia aikoja, jolloin tämä adoptioasiat tai tausta on ollut intensiivisemmin esillä tai ajatuksissa?"* *"Täytyy sanoa, että ei. Minulla on mennyt hirveen sujuvasti kaikki." V6*

Haastatellut, joille adoptiosta oli kerrottu jo pieneä, kokivat että vanhempien kanssa on ollut helppo puhua adoptiosta ja siihen liittyvistä asioista. Vanhemmat ovat olleet valmiita keskustelemaan, kertoneet heillä olevat tiedot ja osoittaneet halukkuutensa olla apuna ja tukena asian käsittelyssä.

"Ne on aina ollu mun mukana ja sanonu, että kun haluut tavata heitä (biologisia vanhempia), niin tulemme mukaan ja olemme siellä. Ne on aina ollu mukana, kun oon halunnu tietää jotain uutta. Jos niillä on se tieto, niin he ovat kertoneet." V1

Vaikka vuorovaikutuksellinen avoimuus näytti toteutuneen hyvin ja adoptiosta oli puhuttu paljon, esiin nousi myös päinvastaista kokemusta: *"se oli olemassa oleva fakta, ei se keskustelun aihe ollut."* V3 Adoptoidulle keskustelun aloittaminen adoptiosta voi olla haasteellista: *"En minä vapaaehtoisesti aloita keskustelemaan kahvipöydässä, että mites se oli, milloin minut jätettiin sinne baarin ulkopuolelle. Ne saa sit olla siellä."* V6 Yksi haastateltava arvelee jossakin vaiheessa kysyneensä adoptiosta ja saaneensa tietoja, mutta faktojen kuuleminen ei ole riittänyt hänelle: *"Olisin ehkä (halunnut puhua enemmän), mutta tilanne oli sellainen, ettei keneltäkään voinut kysyä. Se vaiettiin siten kuitenkin."* V3 Vanhemmat eivät ole kieltäytyneet puhumasta, mutta adoptoitu vaistoaa, että aiheesta ei kannata enää jatkaa. Hän ei osaa kertoa miten tulkinta hänelle on syntynyt: *"Kyllä sen vain tietää, sen vain tietää, samoin vanhempien kanssa ei keskusteltu heidän keskinäisistä suhteistaan. Se vain oli sellainen tabumainen asia eikä sitä, että hei tulipa mieleen kysyä."* V3

Yksi haastateltu kokee, että adoption ja siihen liittyvien asioiden salaaminen on vaikuttanut heikentävästi hänen ja adoptiovanhempien väliseen suhteeseen, sillä *"voisi olettaa, että perheen sisäiset suhteet olisivat olleet kiinteämmät. Tämä nyt voi olla toiveajattelua, mutta jotenkin, toinen toista tukeminen olisi ollut vahvempaa."* V4 Avoimuus olisi tehnyt perheenjäsenet läheisemmiksi toisilleen.

Adoptiovanhemmista äiti mainitaan tärkeänä keskustelukumppanina. Äidin kanssa on puhuttu taustasta ja jaettu arkipäivän tilanteita, joissa adoptio on noussut esille. Mutta äidit ovat olleet aktiivisia myös lisätiedon saamiseksi tai *"äiti on hoitanut keskustelut biologisen äidin kanssa."* V6

6.2 Muut läheiset asian jakajina

Omien vanhempien kanssa adoptiosta puhuminen ei välttämättä tyydytä adoptoidun tarvetta työstää asiaa. Kyselyssä ystävät mainittiin 29 kertaa tahona, joiden kanssa adoptioasiaa on jaettu. Muita merkittäviä puhekuppaneita ovat olleet sisarukset ja isovanhemmat. Aikuistuttuaan adoptoitu on jakanut asian puolisonsa ja lastensa kanssa.

Taulukko 6. Kenen muiden (kuin adoptiovanhempien) kanssa adoptoitu on puhunut adoptiosta? (N= 36)

Ystävien	29
Sisarusten	12
Muiden	10
Isovanhempien	8
Yhteensä	59

Celia Beckettin ym. (2008, 34–35) tekemässä tutkimuksessa kävi ilmi, että perheensä ainoana lapsena adoptoitu koki vähäisempää vuorovaikutuksellisesta avoimuutta. Sen sijaan adoptioisarus perheessä helpotti asiasta puhumista. Kyselyyn vastanneista 24 oli lapsuudenperheensä ainoa lapsi. Muilla oli sisarena adoptiovanhempien biologisia lapsia tai sijais- tai adoptioisarusia. Sisarusia oli siis 22:llä ja heistä 12 kertoi puhuneensa adoptiosta sisarensa kanssa. Tarkastelin ristiintaulukoinnilla kyselyaineistoani tästä näkökulmasta. Jos vastaaja oli ainoa lapsi perheessään, oli kokemus puhumattomuudesta hie-man vahvempi. 14 vastaajalla, jotka kokivat, ettei adoptiosta ole puhuttu lainkaan tai liian vähän, ei ollut sisarusia. Sen sijaan se, oliko sisarus vanhempien biologinen lapsi, adoptoitu tai sijaissisarus, ei näyttäisi vaikuttavan kokemukseen.

Taulukko 7. Perheen muut lapset ja kokemus adoptiosta puhumisesta

Sisarukset adoptioperheessä	Ei lainkaan	Liian vähän	Jonkin verran	Riittävästi	Paljon	N
ei muita lapsia	5	9	3	2	5	24
Adoptiovanhempien biologisia lapsia		2	1	4		7
sijaissisarusia		1	1		1	3
adoptioisarusia	2	2	5	3		12
	7	14	10	9	6	46

Adoptiosta ja siihen liittyvistä kysymyksistä tai tunteista puhuminen usein johtaa tarpeeseen saada lisätietoa taustasta. Kyselyyn vastanneet kertovat saaneensa tukea tai konkreettista apua taustansa selvittämiseen seuraavasti.

Taulukko 8. Keneltä adoptoitu kokee saaneensa apua/tukea biologisen taustan selvittämissään? (N= 46)

Adoptiotyötä tekevältä sosiaalityöntekijältä	27
Muualta	17
Adoptiovanhemmilta	10
Ei koe saaneensa apua/tukea	9
Muulta sukulaiselta	4
Sisaruksilta	3
Yhteensä	70

Adoptiovanhemmat, sisarukset tai muut sukulaiset (niin adoptiosuvun kuin biologisenkin suvun) jäsenet ovat olleet apuna biologisen taustan selvittämissä. Vastaajat kertovat saaneensa apua myös ystäviltä, virallisista papereista, puolisolta ja lapsilta, kirkon työntekijältä ja muilta adoptoiduilta. Vastaajista 9 (29 %) kokee, ettei ole lainkaan saanut apua tai tukea. Vastaajista suuri osa mainitsi saaneensa tukea adoptiotyön sosiaalityöntekijältä.

Haastatelluista adoptoiduista kolmella oli adoptioperheessä ollut sisarus joko adoptoitu, sijaissisarus tai vanhempien biologinen lapsi. Haastateltavat kertoivat, etteivät he ole puhuneet adoptioasioista sisarustensa kanssa. Haastatellut kokivat, ettei adoptioon liittyvistä asioista ole keskusteltu myöskään adoptiosukulaisten kanssa. Adoptiotausta on ollut sukulaisten tiedossa, mutta tarvetta siitä keskustelemiseen ei välttämättä ole ollut. Adoptoidut tuovat esille, että sukulaiset ovat voineet välttää puheenaihetta hienotunteisuuttaan ja odottaneet keskustelunavausta adoptoidulta itseltään: *”Ei siitä kukaan puhunut, kaikki varmaan odottaa että mun pitäisi ottaa se ensin puheeksi. Ihmisillä on sellainen kohteliaisuus.”* V2 Adoptiosuvun jäseniä on voitu myös pyytää vaikenemaan asiasta: *”Luulen että heitä on kielletty kertomasta, että se on ollut totaalista salaamista.”* V4

Biologinen suku jakajana

Kolmella haastatelluista oli ollut yhteys biologiseen sukuunsa jo lapsuudessa. He olivat tavanneet tai muutoin olleet yhteydessä syntymävanhempaansa ja sisaruksiin tai isovanhempaansa 1-2 kertaa vuodessa. Tässä seuraavassa esimerkissä adoptoitu oli tavannut vanhempansa ensimmäisen kerran alle

10-vuotiaana. Tapaaminen oli jännittävä ja pelko siitä, ettei äiti hyväksy häntä oli vahva.

"Ne oli enemmänkin jännittäviä ne tilanteet... hetken mielti, että mitähän tästä alkaa rakentumaan, tai mitä tästä voisi tulla, tai mitähän tuo on mieltä musta... Se oli kyllä järkyttävää tietysti tapaa, kun äiti että: "Voi rakas, voi rakas, kylläpäsinä ja oletpas sinä komea mies". Se ei ollut semmosta juttua, kun mä ajattelin. Ihminen ajattelee mielessään aina pahinta, se on loogisesti näin. Mä olin ajatellut mielessäni, että se kyllä keksii sanoo jotain sellasta, tai se ei kato, tai se ei huomioi, tai se ei tarvitse."

Rakenteelliseksi avoimuudeksi voidaan luokitella myös yhteys, joka on vain biologisten ja adoptiovanhempien välillä. Yhden adoptoidun kohdalla näin oli tapahtunut ja hän itse solmi suhteen syntymävanhempiin vasta nuoruudessa:

"Mun biologinen isä ja adoptioisä olivat varmaan alusta alkaen pitäneet yhteyttä, silloin tällöin... Me sitten tavattiin ensimmäisen kerran kun olin 14:ta vanha, vanhemmat sopivat keskenään että tuun käymään... Sitten tavattiin kun (biologiset vanhemmat) tulivat käymään (kaupunki)... Saatettiin tavata ja käytiin syömässä. Näitä tapaamisia oli parin kolmen vuoden välein, olisiko ollut yhteensä viisi kappaletta." V3

Kolme adoptoitua oli vasta aikuistuttuaan tutustunut biologiseen sukuunsa. He olivat adoption jälkipalvelun kautta saaneet vanhempansa yhteystiedot. Ennen tapaamista adoptoidun mielessä oli monenlaisia ajatuksia: *"Mä yritin olla lataamatta, että ei mitään tunnetta, että menee silleen auki. Ehkä just se, että adoptoidulla on sellainen ruusuinen kuva, että siellä odottaa joku positiivinen kokemus. Että ainakin odottaa sitä salaa."* V2

Haastateltujen mieleen oli elävästi jäänyt ensikohtaaminen vanhemman kanssa, sillä se on jännittävää molemmille osapuolille: *"Hekin varmaan jännittivät tahoillaan ja mäkin ehkä vähän. ... se aluksi oli hieman jäykkää mutta sydämellinen tapaaminen, kun hänkin oli kovasti toivonut sitä tapaamista ja oli kovin iloinen, kun tulin vihoihin viimein."* V4

Usein adoptoidulla on ennen tapaamista vain sanallista kuvailua vanhemmastaan adoption toteutumisen ajoilta, mutta ei ajantasaista tietoa vanhemman nykyisestä elämästä. Adoptioviranomaisilla olevat tiedot ja asiakirjat

liittyvät yleensä aikaan, jolloin vanhempi pohti lapsensa adoptioon luovuttamista. Sen jälkeen vanhemman tilannetta vain harvoin on päivitetty ja adoptoitu joutuu vain arvailemaan miten vanhemman elämä sen jälkeen on mennyt. Pachecon ja Emen (1993) tutkimuksessa kohtaamisen kuviteltiin tapahtuvan kuin piirrettyssä filmissä, mutta usea adoptoitu löysi biologisen vanhemman, joka saattoi olla alkoholisti, köyhä tai sairas (Mt., 60–61). Adoptoidun ja syntymävanhemman tavatessa omat mielikuvat tai odotukset eivät välttämättä toteudukaan: *”Sitten kun näkee sen ympäristön ja tilan ja sellaisen, se ehkä oli silleen, että voi hitsi. Sitten kuitenkin saman tien, että on ymmärrettävää, ettei mihinkään palatsiin mene tai ettei siellä odota...”*V2

Syntymävanhempaan tutustumisen kautta haastatellut saivat sisaruksia biologisesta perheestä. Yksi haastateltu kuvaa kohtaamista näin: *”Siskolla oli salainen numero ja ihan vain menin ovelle, ja soitin ovikelloa ja sanoin, että anteeksi vaan tällaista hieman erikoista asiaa. Että mahdollaisiinko olla sukulaisia? Ja hän sanoi, että oletko sinä veli.”* Bergen ym. (2006) tutkimuksessa adoptoidut olivat kiinnostuneempia tapaamaan sisaruksiaan kuin biologista isäänsä. Tutkimuksessa myös nähtiin biologisen äidin tapaamisen toimivan ikään kuin katalysaattorina halulle tavata muitakin syntymäsuvun jäseniä. (Mt., 1024–1025.) Halu tavata biologista sukua laajemmin näkyi yhden haastatellun kokemuksena: *”Serkkujen kohtaaminen on ollut valtavan rikas asia tässä prosessissa.”*V4 Sen sijaan muiden haastateltujen kohdalla muut sukulaiset kuin vanhempi tai sisarukset eivät nousseet merkittäviksi. Sukuun oli saatettu tutustua laajemminkin, mutta ei luotu samanlaisia suhteita kuin äitiin tai sisiin. Yksi adoptoitu kuvaakin asiaa näin: *”Äiti on näyttänyt mua sitten kaiken maailman serkuilla ja kummeilla. Mä en pysy mukana... kyllä kerran pari tapaamisissa on käyty kattomassa sukulaisia, ne on nähty, mutta ei sen enempää.”*V5 Syntymäsu-
vun ensikohtaamisen jännityksen lauettua adoptoidulla oli aikaa tunnustella tapahtunutta ja miettiä tulevaa: *”Tota sillai positiiviset fiilikset, että oma etsiminen saa tuloksia. Ja ristiriitaisia fiiliksiä, että miten tämä kehittyi...”*V2

Kaikkiin biologisiin sukulaisiin yhteydenottaminen ei ole onnistunut: *”Yritin ottaa isääinkin yhteyttä. Hän kielsi koko asian, ei halunnut tavata. Jostain olin osoitteen saanut ja kävin katsomassa paikkaa, ja kyllä hän siinä pihalla oli, mutta kävelin vain ohi. Valokuvia olen kyllä nähnyt.”*V4 Myös adoptiotyössä ja Kohtaaminen-hankkeen vertaisryhmissä on tullut esille, että adoptoidut ovat tehneet *”salapoliisityötä”* ja tarkkailleet biologista vanhempaansa tältä salaa. Toiminnan syynä on voinut olla tiedonhalu, joka ei ole täyttynyt vanhemman torjuttua yhteydenpitämisen. Taustalla on voinut olla myös pelko torjutuksi tulemisesta tai halu vain nähdä vanhempi ilman että kontaktia solmittaisiin.

Tapaamiset biologisen suvun kanssa ovat tarjonneet mahdollisuuden täydentää tiedoissa olevia aukkoja. Adoptioon liittyvät tekijät ovatkin olleet puheena, mutta riittävien vastausten saaminen on usein jäänyt tapahtumatta. Adoptoitujen puheista kuulee, että he eivät halua painostaa vanhempaansa, sillä usein adoption syyt ovat olleet vanhemmalle vaikea asia puhua.

"Äitikin sen heti kertoi kysyessäni. Sitä ei kuitenkaan oikein ehditty hänen kanssaan käsitellä, adoptioon antamisen syytä, oli vähän arka asia. Mutta kyllä kerran kertoi, että oli tulla asian kanssa hulluksi. Se oli niin ahdistavaa niissä olosuhteissa se lapsensaaminen." V4

"Vasta nyt viime aikoina on alkanut puhua menneisyydestään. Me ollaan otettu sellainen näkökulma, että me ei olla hirveästi udeltu... Minä en esimerkiksi vielä ole kokenut aikaa kypsäksi kauheasti udella biologisesta isästä, koska se ei ole ollut helppoa hänelle kertoa sitä." V2

Syntymävanhemmat eivät osallistuneet tutkimukseen, mutta adoptoitujen kertomuksista kuulee, että biologisille vanhemmille adoptio vielä vuosikymmenienkin jälkeen herättää monia tunteita ja on sensitiivinen asia. Asian jakaminen adoptioon antamansa lapsen kanssa on varmasti erityisen tunteipitoista, mutta kokemus kertoo myös siitä, ettei vanhemmalla ole ollut mahdollisuutta työstää asiaa. Heille lapsen poisantaminen on voinut olla koko elämänmittainen salaisuus ja siihen liittyviä tunteita ja ajatuksia ei ole voinut jakaa kenenkään tai vain hyvin harvojen kanssa.

Syntymävanhempien tapaamiset voivat kuitenkin merkitä paljon adoptoidulle, vaikka kaikkiin mielessä oleviin kysymyksiin ei saa vastausta. Tapaamisessa on voinut todeta saman näköisyytensä tai sen keneltä on perinyt taipumuksiaan tai luonteenpiirteitään. Merkityksellistä adoptoidulle on myös tietää, mitä äiti ajattelee adoptiosta vuosien jälkeen: *"Ainakin äiti on tehty selväksi, että se on onnellinen tilanteeseen (mihin) mä oon päässy. Siitä mitä se on alun perin toivonutkin, että kaikki ois hyvin. Sen se on ilmassu selkeästi, ja siinä ei ole mitään epäselvää."* V5

Kyselyn mukaan suuri osa adoptoiduista koki, ettei adoptiosta ja siihen liittyvistä asioista ole puhuttu tarpeeksi. Vuorovaikutukselliseen avoimuuteen liittyy oleellisesti myös auttaminen ja tukeminen, kun adoptoitu kaipaa lisätietoa. Vain kymmenen vastaajaa ilmoitti adoptiovanhemman olleen apuna/

tukena taustan selvittämisessä. Sisarukset vaikuttavat puheen määrään lapsuudenperheessä ja moni on puhunut sisarensa kanssa adoptiosta, mutta heitä ei käytetty apuna selvittämistyössä. Yhteisen biologisen taustan puuttumisella voi olla tässä merkitystä. Kyselyyn vastanneille myös ystävät ovat olleet tärkeitä asian jakamisessa. Kyselyssä ei kysytty yhteydenpidosta biologiseen sukuun, mutta osalla yhteys sinne on ollut, sillä he ovat saaneet tietoja taustastaan myös biologiselta suvulta. Haastatelluille nämä tapaamiset ovat olleet tärkeitä myös tietojen saamiseksi. Tapaamisten kautta he ovat nähneet keneltä ovat perineet ominaisuuksiaan ja aukot elämäntarinassa ovat voineet saada vastauksia.

Kyselyssä jälkipalvelu nousi tärkeäksi tahoksi taustaan liittyvien tietojen saamisessa, mutta myös taustan selvittämiseen saadun tuen/avun kokemuksissa. Adoptioneuvonta on perheen ulkopuolinen ja neutraali taho adoptioasiassa. Neuvonnan lakisääteisenä tehtävänä on myös säilyttää adoption liittyvät asiakirjat, joten se on myös virallinen tiedonlähde. Kyselyllä selvitettiin myös miten adoption jälkeinen sosiaalityö vastaa adoptoidun tarpeeseen. Tarkastelunäkökulmana ovat millaiset asiat jälkipalveluun hakeutumisen taustalla ovat ja millaiset asiat adoptioasiakirjoissa kiinnostavat.

6.3 Jälkipalvelu adoptoidun tukena

Adoptiotyössä jälkipalveluasiakkaana olleet adoptoidut kertovat usein, että heidän adoptiovanhempansa eivät tiedä heidän tulostaan jälkipalveluun tai että yhteydenotto aktivoitui adoptiovanhempien kuoltua. Kyselyyn vastanneista 39:llä oli omakohtainen kokemus jälkipalvelusta. Yksikään heistä ei ollut aloittanut jälkipalvelua alaikäisenä vaan suurin osa oli ollut yhteydessä adoptiotoumisiin täytettyään 25 vuotta.

Taulukko 9. Ensimmäinen yhteydenotto jälkipalveluun (N= 39)

18–25 -vuotiaana	8
26–35 -vuotiaana	11
36–45 -vuotiaana	9
46–55 -vuotiaana	9
Yli 56 -vuotiaana	2
Ei kokemusta jälkipalvelusta	8
Yhteensä	46

Jälkipalveluun hakeutumisen taustalla on usein jokin erityinen syy, tapahtuma tai elämäntilanne. Avoimella kysymyksellä kysyin vastaajien omaa elämäntilannetta heidän hakeutuessa jälkipalveluun. 37 adoptoitua kertoi omasta tilanteestaan ja heistä lähes kaikki kertoivat taustalla olleen enemmän kuin yksi syy. Analysointia varten luokittelin eli yhdistin samaa tarkoittavia asioita yhteen. Esille tulleiden motiivien yhdistämisessä oli hankaluuksia. Esimerkiksi jotkut vastaajista puhuivat vain elämänmuutoksesta ja toiset kertoivat syyinä olleen adoptiovanhemman kuolema tai seurustelun aloittaminen. Luokittelussa olisin voinut yhdistää kaikki elämänmuutokset samaan luokkaan, mutta samalla tietoa olisi hävinnyt. Niinpä tekemässäni luokittelussa elämänmuutokset ovat yksi oma ryhmä, kun asiaa ei ole tarkemmin kerrottu. Seuraavassa on jälkipalvelun aktivoitumisen taustalla olleita asioita niin, että taustalla vaikuttaneen asian esiintymislukumäärä ilmoitetaan suluisa:

- adoptiovanhemman kuolema (9)
- seurustelu (5)
- omien lasten saaminen (4)
- elämänmuutos (2)
- halu tietää omista juurista (8)
- adoptoidun täysi-ikäisyys (5)
- kokemus, ettei ole tullut hyväksytyksi adoptioperheessään (3)
- biologisen suvun yhteydenotto (3)
- televisio-ohjelman antama kimmoke (3)
- toive tutustua biologisiin vanhempiin ja sisaruksiin (2)
- tarve tietää periytyvistä sairauksista (1)
- aikuisten adoptoitujen tapaaminen (1).

Vastaajat kertoivat adoptiovanhemman kuoleman tuoneen tarpeen selvittää adoptioasiaa. Siihen oli saattanut liittyä tietoisuus siitä, ettei biologinenkaan vanhempi välttämättä elä kauan. Yksi vastaaja kertoi, että suhde eloon jääneeseen adoptiovanhempaan oli huono ja etäinen, jonka takia hän lähti hakemaan biologisia juuria. Seurustelu, jonka on ajateltu johtavan perustamiseen tai omien lasten saaminen, olivat myös herättäneet tarpeen selvittää asiaa. Yksi adoptoitu kirjoitti, että *”minulla on tavallaan velvollisuus omia lapsiani kohtaan ottaa selville heidän biologisesta taustastaan jo periytyvien sairauksienkin osalta.”* Taustalla saattoi olla vain *”uteliaisuus ja tahto tietää, KUKA minä olen.”* tai *”tarve tietää keneltä oma lapsi on perinyt silmiensä värin”*. Joku oli päättänyt jo varhain, että täysi-ikäiseksi tultuaan hän ottaa yhteyttä jälkipalveluun, sillä sil-

loin hänellä on oikeus omiin tietoihin itsenäisesti. Kokemus siitä, ettei ollut tullut hyväksytyksi omassa adoptioperheessään tai -suvussa saattoi kummuta siitä, että ainoana lapsena jää perinnöttä läheisen kuoltua: ”*Sinä tilanteessa jotenkin korostui se, että olen eri sukua, ja innostuin selvittämään asioitani.*” Joillekin adoptiovanhemmat olivat kertoneet kaiken taustasta tai heillä oli ollut jo yhteys biologiseen sukuun, mutta television dokumentti tai vertaistapaaminen saattoivat herättää tarpeen yhteydenottoon adoptioeuvontaan. Yksi vastan-neista kuvaa omaa taustansa selvittämiseen johtanutta kehitystä näin:

”Minulla on ollut hyvät adoptiovanhemmat, Olen kokenut, että jos alan etsiä biologia vanhempia niin se on tavallaan osoitus siitä, että en arvosta heitä ja etsin uutta kotia. Sitten kun he olivat jo vanhoja, televisiosarjassa Kotikatu oli adoptiolapsi, joka alkoi selvittää taustoja. Sain ajatuksen lähteä ottamaan tietoja omasta taustasta.”

Tämän adoptoidun kokemus vastaa Lahden (1991, 34) ajatusta, jonka mukaan adoptioperheen kehitysvaihekriiseistä ehkä pulmallisin liittyy vaiheeseen, jolloin nuori on irtautumassa vanhemmistaan. Usein tähän vaiheeseen liittyy tarve selvittää omaa biologista taustaansa ja se voidaan kokea epälojaalisuutena tai piittaamattomuutena tai kiittämättömyytenä.

Toisella avoimella kysymyksellä kysyin asioita/tietoja, joita vastaajat olivat jälkipalvelun kautta lähteneet hakemaan. Vastaajia tähän kysymykseen oli 38 ja useimmat heistä esittivät kiinnostuksen kohteena olleen useamman kuin yhden asian. Myös tässä kohtaa luokittelin samaa tarkoittavia asioita yhteen. Vastaajia oli kiinnostanut adoptioon liittyvät asiakirjat ja niistä löytyvä tieto ylipäättänsä. Sulkuihin olen merkinnyt kuinka monta kertaa asia esiintyy vastauksissa. Suurin osa halusi saada tietoja biologisesta perheestä tai suvusta (28): keitä syntymävanhemmat ovat, millainen on heidän luonteensa, miltä he näyttävät ja mistä he ovat kotoisin. Eriyisen kiinnostuksen kohteena oli biologinen isä, mutta myös äiti. Adoptoituja kiinnosti myös mahdollisten biologisten sisarusten olemassaolo. Myös geneettinen perimä(8), erityisesti periytyvät sairaudet, kiinnosti sekä adoptioon antamisen syyt (11). Lähtökohtaisesti vastaajia oli kiinnostanut myös syntymävanhempien tilanteesta ajantasaisen tiedon saaminen (11). Jälkipalvelun kautta he toivoivat saavansa tietää elävätkö vanhemmat, miten he voivat ja voivatko he saada yhteyttä syntymävanhempaan tai sisaruksiin. Yhden adoptoidun vastaus kuvaa hyvin tarvetta saada kaikki mahdollinen tieto taustastaan: ”*Minua kiinnosti kaikki tieto mitä vain löy-*

tyisi. Elääkö vanhemmat, onko sisarusksia, missä asuvat, mitä ovat tehneet työkseen, onko kuvia? Miksi minut on annettu/jouduttu antamaan pois?”

Adoptioasiakirjoista löytyvä tieto tyydytti vain osittain adoptoidun kiinnostusta. Vastaajista 16 (41 %) oli tyytyväisiä saamiinsa tietoihin tai tiedot ylittivät odotukset. Loput 23 (59 %) kokivat tietoja olleen liian vähän tai ne olivat hieman puutteellisia.

Taulukko 10. Biologisesta taustasta jälkipalvelun kautta saatujen tietojen riittävyys (N= 39)

Aivan liian vähän tietoa	6
Tiedot olivat hieman puutteellisia	17
Tiedot olivat riittäviä	13
Tiedot ylittivät odotukset	3
Ei vastausta	7
Yhteensä	46

Yksi adoptoitu kertoi pettymyksestään seuraavasti: *”70-luvulla kirjaamat tiedot olivat käsin kirjoitettuja ja jotenkin vaan puutteellisen oloisia. Itse olisin kaivannut tarkempaa tarinan kerrontaa ja sukuselvitystä. Nyt oli enempi vaan numeroita ja nimiä sekä lyhyt selostus syistä adoptiolle.”*

”Puutteellisten tietojen” taustalta löytyy eri aikojen dokumentointiohjeistusten erilaisuutta, jonka seurauksena välitettävää faktaa oli niukasti tai kirjatut asiat eivät vastanneet adoptoidun tarpeita. Jälkipalvelusta saadut tiedot eivät välttämättä myöskään olleet enää adoptoidulle uusia, sillä hän oli saanut ne jo aiemmin mahdollisesti adoptiovanhemmiltaan tai hakemalla ne itsenäisesti.

6.4 Adoptoitu ja avoimuus

Edellä olen selvittänyt kahden aineiston valossa, millaisia kokemuksia adoptoiduilla oli avoimuudesta adoption suhteen adoptioperheessään tai läheistensä kanssa. Seuraavaksi kartoitan, miten haastatellut adoptoidut itse ovat kertonut taustastaan. Osa heistä on kertonut avoimesti taustastaan: *”Kyllä kaikki (ystävät tiesivät), kerroin itse. Minähän sanoin että, olin siitä ylpeä, olen erilainen.”* V3 Ystävän kanssa oli jaettu pohdintoja ja kysymyksiä taustaan liittyen ja ystävät ovat jakaneet iloa asioiden edistyttyä: *”Nyt kun mä olen löytänyt nää mun (syntymä) perheen, ne (ystävät) on ollu niinku mun mukana.”* V1

Haastatellut kertovat myös rajanneensa ihmiset, joiden kanssa ovat jakaneet taustaansa liittyvän asian. Usein vain *”lähimmät, luotetuimmat ovat tienneet.”* V2 ja taustasta on kerrottu *”joillekin hyvälle ystäville. Jotkut vanhat koulukaverit, joitten kanssa on kansakoulun ekaluokalta asti ollut tekemissä. Mutta hyvin pienelle valikoidulle joukolle olen kertonut.”* V4

Huonot kokemukset asian kertomisesta rajoittavat myös puhumista. Tällaisia muistoja adoptoiduilla oli niin lapsuudesta kuin aikuisiästäkin.

”Oli se kyllä silleen koulussa semmoinen. Ei mua siitä kiusattu, mutta kyllä sieltä muistaa. On jäänyt muistijälki, että joku on sanonut silleen tylsästi. Se on opettanut semmoista varovaisuutta, ettei sano että olen adoptoitu.” V1

”Tuli tupakkarengissä puheeksi tämä asia. Myöhemmin ystäväni sanoi, että kannattaako sitä nyt noin julkisesti huudella, että on adoptoitu. Opin pitämään hieman pienempää suuta.” V3

Omasta erilaisesta taustasta puhuminen aina uusille tuttavuuksille voi olla raskainta. Adoptioon ja biologiseen taustaan liittyvät asiat voivat hämmäntää kuulijaa ja itseään säästääkseen adoptoitu voi vaieta asiasta, kuten yksi haastateltava kertoi: *”Lopetin siitä puhumisen 35:na. Kukaan täkäläisistä tuttavistani ei tiedä. ... se teki elämän helpommaksi kuin ruveta puhumaan työpaikan kahvipöydässä jokaista suku kiemuraa.”* V3

Harvalla haastatellulla on ollut mahdollisuutta jakaa adoptiokokemustaan vertaisten kanssa. Tarvetta sellaiseen olisi kuitenkin ollut, kuten yksi adoptoitu asian ilmaisee: *”Se on ihan naurettavaa, että mulla ei ole ollut ketään kenen kanssa reflektoida tätä.”* V2

Adoptoidun aikuistuttua adoptioon liittyvät asiat on jaettu tulevan puolison kanssa *”aivan heti, varhaisessa vaiheessa”* V3 tai suhteen jo vakiinnuttua: *”Kihlausaikana jaon asian hänen kanssaan.”* V4 Kolmella haastatellulla on jo omia lapsia ja kaksi heistä on kertonut adoptiosta heille. Puhumalla asiasta adoptoitu on halunnut toimia avoimemmin kuin hänen adoptiovanhempansa: *”Itse olen sen salaamisen kierteen katkaissut, että olen omille lapsilleni kertonut.”* V4 Yksi haastateltu kertoo, että avoimuus on mennyt kertomista pidemmälle ja hänen lapsellaan on ollut isovanhemmat adoptio- ja syntymäsuvusta: *”(Lapsen nimi) on aina tiennyt. Hänellä on ollut (paikkakunta) isovanhemmat ja (paikkakunta) isovanhemmat.”* V3

Yksi haastatelluista ei ole kertonut lapsilleen, vaikka nämä ikänsä puoles-

ta olisivatkin voineet asiaa jo käsitellä. Adoptoitu kokee, ettei tarvetta asiaa puhumiselle ole, sillä perhe toimii samalla tavalla kuin muutkin perheet. Adoptiotausta ei vaikuta mitenkään yhteydenpitoon isovanhempiin, vaan hän kokee perheen toimivan niin kuin muutkin ”oikeat perheet”. Haastateltava ei tartu tilaisuuteen, vaikka sellainen tarjoutuu televisio-ohjelman kautta:

”Nuorempi katsoi jonkin lastenohjelman, jossa oli poika adoptoitu ja se alkoi etsimään sitä... Hän vain kysyi, että minkä takia se miettii tommoista. Että mitä tarkoittaa, että on adoptoitu? Mietin, että hitsi, olisiko tuossa saumaa ruveta puhumaan, mutta en minä sitten, koska se jäi siihen.” V6

Haastateltujen lapsuudessaan kokemassa avoimuudessa on hyvin paljon piirteitä, jotka tulevat esille jo kyselyssä. Adoptiosta on pääsääntöisesti lapsuudenperheessä puhuttu avoimesti ja vanhemmat ovat olleet lapsensa tukena ja apuna lisätietojen saamiseksi tai yhteydenpidossa biologisiin vanhempiin. Tästä huolimatta adoptoidulle on voinut jäädä kysymyksiä, joita ei ole voinut esittää. Kuten kyselyssäkin tuli esille, äiti mainittiin tärkeänä keskustelukumppanina adoptioasioissa. Sen sijaan perheessä asuneiden sisarusten kanssa tai adoptiosukulaisten kanssa asiaa ei oikeastaan ole käsitelty. Syntymävanhempien kanssa adoptioon liittyvät asiat ovat olleet puheena, mutta riittävien vastusten saaminen on usein jäänyt tapahtumatta. Adoptoitu ei ole halunnut painostaa vanhempansa, sillä usein se on ollut vanhemmalle vaikea asia puhua.

Adoptoitu itse on voinut ystäviensä suhteen olla avoimempi omasta taustastaan, mutta toisaalta asia on usein jaettu vain rajatun kaveripiirin kanssa. Kukaan adoptoidusta ei kertonut tulleensa varsinaisesti kiusatuksi taustansa takia, mutta palaute on opettanut varovaisuutta puhumisen suhteen. Myös itseään säästääkseen adoptoitu on jättänyt avaamatta sukulaisuuttaan kahteen eri sukuun. Sen sijaan aikuistuttuaan ja parisuhteen solmittuaan adoptoidut ovat jakaneet taustansa puolisonsa kanssa. Kolmella adoptoidulla oli myös omia lapsia ja kaksi heistä oli halunnut kertoa asiasta myös lapsilleen.

7. ADOPTION SEKÄ ADOPTIO- JA SYNTYMÄSUVUN MERKITYS ADOPTOIDULLE

7.1 Myönteinen adoptioidentiteetti

Myönteinen näkemys adoptiosta

Pachecon ja Emen (1993, 64) tutkimuksessa adoptoidut kokivat, että yhteys biologiseen vanhempaan näytti, miten paljon paremman elämän he olivat saaneet adoptiovanhempiansa kanssa kuin jäämällä biologisen vanhemman luo. Myös haastattelemani adoptoidut kokivat adoption antaneen heille paremmat lähtökohdat elämälle. Adoptioperhe oli tarjonnut turvaa, antanut pienen lapsen tarvitseman hoivan ja pystynyt vastaamaan lapsen erityistarpeisiin. Myös sosiaalinen status oli muuttunut adoption myötä; yksinhuoltajan lapsi oli välttynyt kiusalliselta huomiolta tai saanut keskiluokkaisen perheen. Paremmassa sosiaalisessa ja taloudellisessa tilanteessa olevat adoptiovanhemmat ovat pystyneet tarjoamaan lapselle myös mahdollisuuksia harrastaa ja opiskella.

"Minulla on hyvä perhe, hyvät vanhemmat, hyvät suhteet heihin, olen saanut tasapainoisen elämän. En tiedä missä olisin, jos olisin jäänyt alkoholisoituneen äidin hoteisiin, joka ei välitä" V6

"Olen miettinyt mikä olisi toisin, jos äiti olisi pitänyt minut. Olisin pienellä paikkakunnalla ja oltaisiin silmätikkuna 50-luvulla oltu, olisin ehkä jotain kaupungissa saanut opiskellakin. Toki tämä on ollut minulle hyvät mahdollisuudet opiskella. Ja serkut, joita tapasin lapsena paljonkin varsinkin vanhin serkku, on ollut paljonkin esikuvana mulle." V4

"Mulla on ollut super onnellinen lapsuus, josta on puuttuneet kaikki klassiset; ei ole ollut väkivaltaa, ei ole ollut alkoholismia. Saanut harrastaa ja sellainen keskiluokkainen perhe, jossa on annettu kaikki valmiudet." V2

Adoptoidun elämänvarrella voi olla hetkiä, jolloin hän jää miettimään olisiko elämä kuitenkin mennyt paremmin biologisten vanhempien kanssa. Tässä seuraavassa lainauksessa adoptoitu kertoo tilanteesta, jossa hän riitaantui adoptioisän uuden vaimon kanssa ja koki, ettei saanut riittävästi tukea koulunkäynnilleen lähdettyään kotoa.

"... riitaannuin niin pahasti, että hän laittoi isälle ukaasin, että minä tai tuo. Minä lähdin, ja koulumenestykseni oli hieman heikkoa. Tämä on ainoa asia jota olen jäänyt jossittelemaan, ei muuta."V3

Haastateltavat näkivät adoption myönteisenä ja tavanomaisena asiana. Heille adoptiostatus oli luonnollinen osa minuutta, eivätkä he kokeneet olevansa erilaisia kuin esimerkiksi muiden vanhempien biologiset lapset. Adoptoituna oleminen voi lapsuudessa tuntua hienolta ja hieman jännittävältäkin asialta. Seuraavassa lainauksessa adoptoitu kokee asemansa erityiseksi ja tätä vahvistaa tietoisuus kovasti toivottuna olemisesta: *"Hän (adoptiovanhempi) aina muisti mulle vihjata, että hän on aina halunnut minut. Se on ollut hirveen tärkeää, että on ollut toivottu ja haluttu. Eihän hän sanonut, että biologiset vanhempani eivät minua halunneet, mutta hän ei koskaan mollanut heitä."*V3

Adoptoitu kokee adoptioperheen omakseen

Kaikki haastateltavat olivat jo lapsuudessa kokeneet adoptioperheen vahvasti omaksi perheekseen. Moni koki olleensa luontevasti myös osa adoptiosukua.

"Kyllä minä olin osa perhettä ja sukua ja serkkujen porukkaa... En ainakaan silloin pystynyt hahmottamaan mitään sellaista. Näin jälkikäteen ehkä vois hahmottaakin jotain sellaista... Olen tullut niin pienenä, että se on varmaan edesauttanut perheeseen niveltymistä."V4

Yksi haastatelluista koki olevansa kovin erilainen kuin adoptiosuku, mutta kuuluminen adoptioperheeseen oli varmaa: *"No, kyllä (tunnen kuuluvani adoptioperheeseen). Mä olen sitä sukua katellut, että onpa erikoista sukua, aikamoista hiihtäjää. Perhe joo, mutta ei sukua. Kyllä, että en kyllä ole sukua, se on kyllä erottava tekijä."*V2

Bergen ym. (2006) tutkimuksessa suhde biologiseen äitiin koettiin olevan erilainen kuin adoptioäitiin. Syntymä-äitiä kuvattiin tutkimuksessa enem-

mänkin tukea antavana ystävänä kuin vanhempana (Mt., 1039). Haastatteleminen adoptoitujen puheissa biologisia äitejä ei kuvattu ystävinä, mutta heitä ei myöskään koettu vanhempana samassa merkityksessä kuin adoptiovanhempi. Oma kuuluminen adoptioperheeseen vahvistettiin rajaamalla biologinen perhe pois tai biologinen vanhempi etäännytettiin omasta perhekäsityksestä ja adoptoitu otti roolin, johon ei kytkeydy sukulaisuutta.

"Koska minulla on aina ollut se olo, että minä olen tässä perheessä, eikä minulla mitään muuta perhettä ole." V6

"En osaa ajatella äitinä, enemmänkin hän on vanhuksena, ja voisin olla hänelle vanhusvapaaehtoistyöntekijä ja mietin vanhusopastusta, mitenköhän hän pärjää siellä." V2

Haastateltavat kertoivat myös asioista, jotka vahvistavat tai todistavat kuulumista adoptioperheeseen. Yksi haastateltava kertoi tietoisesta päätöksestä ottaa adoptioperhe ensisijaiseksi perheeksi: *"Noin 30-vuotiaana päätin, että adoptioperhe on se, mitä ajattelen perheenäni ja sukunani. Vaikka tunnen syntymäperheen ja suku on tuonut geenit, mutta valinta oli tehtävä."* V3 Geneettinen perimä tulee esille myös toisessa lainauksessa, jossa adoptoitu hieman ihmettelee sitä, että hän suri adoptiosuvun isovanhempaa yhtä vahvasti kuin isovanhemman biologinen lapsenlapsi: *"Se oli kova pala ja jännä huomata, että yhtä paljon minä surin häntä kuin minun sisko suri häntä. Ihan samalla tavalla."*

Adoptiovanhemmille samankaltaisuuksien löytäminen lapsessa voi vahvistaa omaksi ottamista ja kiintymistä lapseen (Högbacka 2009, 168–169), mutta myös adoptoidun puolelta kuulumisentunnetta adoptioperheeseen lisäsi yhteisten piirteiden löytyminen vanhempien kanssa. Geneettisen yhteyden puuttuessa adoptoitu ei ole voinut periä ominaisuuksiaan adoptiovanhemmilta. Tämä ei kuitenkaan estä kokemasta samanlaisuutta. Adoptoidut kertoivat olevansa samannäköisiä adoptiovanhempien kanssa ja heillä oli yhteisiä luonteenpiirteitä.

"Huvittavaa, että monet sanovat, että olen ihan samannäköinen isän kanssa. Nauretaan isän kanssa, että totta kai, kun ollaan samaa lihaa ja verta. Isällä on olkapään kanssa kremppaa, ja minulla on olkapään kanssa kremppaa. Äiti sanoo aina, että kyllä olet isäs tyttö."

"Olen vielä sattunut syntymään samana päivänä kuin (adoptio) isäni, että luonteenpiirteet jollain tavoin tulee samantyyppisiä." V3

Yksi adoptoitu koki, että biologiasta huolimatta hän oli "perinyt" ominaisuuksia vanhemmiltaan, *"isältä oikeudenmukaisuus ja uteliaisuus. Äidiltä taas pehmeämmät arvot."* V2 Piirteet ja arvot ovat siirtyneet kasvatuksen kautta.

Myös adoptiosuku omalla toiminnallaan lisäsi lapsen tunnetta kuulumisesta siihen. Monesti se oli sitä, ettei adoptiotaustaa pidetty esillä, vaan lasta kohdeltiin kuten muitakin suvun lapsia: *"Minulla on ollut aina sellainen käsitys ja olo, että kaikki on ottanut minut sillai ... ei ole ollut sellaista, että sinä olet tullut jostain muualta."* V6 Tunne sukuun kuulumisesta ja hyväksytyksi tulemisestä voi vahvistua vielä myöhäänkin, kuten yksi haastatelluista kertoi, kun hän sai aikuisiällä kummin adoptiosuvusta.

Länsimaisessa sukulaisuusjärjestelmässä on vahvasti läsnä oletus, että lasten kohdalla sukulaisuus perustuu biologiseen perimään. Adoptoidulla ja hänen adoptiovanhemmillaan ei ole keskinäistä biogeneettistä sukulaisuutta, mutta haastatellut adoptoidut kokivat suhteensa adoptiovanhempiin merkityksellisinä. Tähän vaikuttivat arjessa jaetut läheisyyden ja hoivan kokemukset. Tunnesuhdetta vahvisti samaistumisen mahdollisuus vanhempaan; samannäköisyys tai samanlaiset luonteenpiirteet lisäsivät kuulumisen tunnetta. Adoptoidut kokivat adoptiovanhemmat ensisijaisina vanhempinaan ja olivat tyytyväisiä siihen, että heidät oli adoptoitu. Tutkimusten mukaan tyytyväisyyteen vaikuttaa perheessä vallitseva helpous adoptiosta keskusteltaessa ja lapsen kokemus vanhempien empatiasta ja arvostuksesta (Brodzinsky 2005, 162; Brodzinsky 2006, 10; Hawkins ym. 2007, 150–152). Haastatellusta yhtä vaille kaikki kertoivat aina tienneensä adoptiosta ja kokivat, että adoptiosta on ollut perheessä helppo puhua. Adoptiovanhemmat ovat myös olleet apuna ja tukena taustaan tutustumisessa. Myös se, ettei adoptiosuku kyseenalaistanut adoptoidun kuulumista sukuun oli tärkeää.

7.2 Identiteettityö

Kaksi perhettä luo ristiriitaa

Adoptoidut ovat yleensä kiinnittyneitä adoptioperheeseensä ja tyytyväisiä siihen, että ovat tulleet adoptoiduiksi (Neil 2012, 415; Wrobel 2004, 147). Pienetkin lapset pohtivat kahta perhettään ja voivat kokea hämmennyksen, kaipauksen tai surun tunteita miettiessään asiaa. Lapsi voi myös kaivata ideaalimaailmaa,

jossa molemmat perheet ovat läsnä. (Neil 2012, 414.) Myös haastattelemani adoptoidut kokivat kuuluvansa adoptioperheeseen, kuten edellä kävi ilmi. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, ettei biologinen tausta olisi läsnä, vaan adoptoitu joutuu usein työstämään suhdettaan siihen. Kaksien vanhempien olemassa oloon liittyy useita puolia: *”Toisaalta rikkauskkin, on se vähän hölmökin tilanne. Jossakin vaiheessa se oli kiusallista tai ongelmallista.”* V4 Kaksien vanhempien mukanaan tuomat asiat ja heidän ajattelemisensa vievät adoptoidulta aikaa ja psyykkistä energiaa. Yksi adoptoitu kertoi kaksien vanhempien ajattelemisen tuntuvan *”tosi ristiriitaselta. Ei se ehkä huono juttu oo. Sen kanssa joutuu elämään, siinä on vähän töitä kun on sukulaisia ja kaikkee.”* V5 Toinen taas koki olevansa *”ai-ka onnekas, harvalla on kaksi äitiä. Se on hyvin ristiriitainen asia, sulattelua, koko tunnerekisteri käytössä kyllä.”* V2 Ajatus kaksista vanhemmista saattoi olla niin vaikea, että adoptoitu mieluiten sitoutui adoptioperheeseen ja jätti pohdinnan biologisen taustan merkityksestä: *”Minulla on yksi perhe, yhdet vanhemmat. Hirveän vaikea miettiä sitä, että minulla on toinenkin elämä... Olen kahden ihmisen biologinen isosisko, mutta ei ole sellaista tunnetta, että minä haluan nyt etsiä heidät tuolta jostain, ja pitää yhteyttä, ei.”*

Tasapainoilua kaksien vanhempien välissä kuvaa adoptoitu, joka haastattelun aikana mietti, miten erottaa puheessaan biologinen äiti ja adoptioäiti: *”... se on ollu vaikee paikka... joka tapauksessa niinä hetkinä, kun on pitänyt puhua, niin on puhunu niinku jotenkin molempia ajatellen.”* Halu olla lojaali molemmille vanhemmille on vahva, eikä biologisen perheen tapaaminenkaan ole ristiriidatonta: *”En vois sanoa mun kasvattiäidille, että mä nyt tästä lähen kattomaan mun äitiä. Ehkä se ei hänelle merkkais niin paljon, se varmaan ymmärtää, mutta mä itse siinä asemassa tuntisin, että se olis epäreilun tuntusta, Vaikka se ei sitä oliskaan.”*

Adoptoidulle biologisen taustan ajatteleva voi olla jopa tuskallista. Varsinkin vielä tavoittamattomia, tuntemattomia isiä voi olla vaikea ajatella. Toiseen vanhempaan tutustuminen vie niin paljon voimia, ettei adoptoitu jaksa ajatuksensa tasolla suunnitella etenemistä asian kanssa.

”Aina on sitten se isä, että mitä sen asian kanssa tekee. Se ei vielä ole asettunut, huomaan sen. Siihen on ehkä asennoitunut, ettei se ehkä selviä koskaan.” V2

”Isän puolesta on, että en halua, koska se on yksi turha kipu lisää. En mä halua sitä. Pitäisi taas aloittaa alusta. Mä en halua miettiä sitä, koska siinä on niin paljon keskeneräistä. Se sattuu niin paljon, että sen tietää jo siinä kohtaan, kun alkaa ajattelemaan, vetäytyy kiven sisään” V5

Ristiriitaisuutta suhteessa biologiseen perheeseen lisää se, jos biologinen vanhempi on aktiivinen vaiheessa, jolloin adoptoitu itse ei ole valmis. Adoptoidun mielestä vanhemmalle ”pitää riittää se vastaus, että minulla on kaikki hyvin ja sen on lähdeittävä minusta, jos haluan pitää yhteyttä.” V6 Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että biologinen vanhempi olisi merkityksetön adoptoidulle. Vaikka elävää suhdetta biologisiin vanhempiin ei olisi, heillä on vaikutusta adoptoidun elämään: ”Kuuntelin sitten vastaajasta ja siellä oli, että: ”Hei olen S. T, biologinen isäsi. Haluaisin, että soitat.” Minä menin ihan sekaisin ja kysyin (nimi), että voinko soittaa minun äidille näin myöhään, olin ihan hysteerinen puhelimesta.” V6

Adoptio vaikuttaa itsetuntoon

Perheeseen kuulumista ja identiteetin työstämistä vaikeuttivat ulkoiset tekijät, kuten perheeseen kuulumisen kyseenalaistaminen biologisen siteen puuttuessa. Yksi haastateltu kertoi sisarensa, adoptiovanhempien biologisen lapsen, riitatilanteissa käyttäneen adoptiota ”aseena”: ”Okei, minulla on sisko, joka on kolme vuotta vanhempi. Ja hänen kanssa kun syntyi tappeluja, niin hän on sanonut, että sinä et kuulu tähän perheeseen, että mene sinne mistä olet tullutkin.” Yhteisten mielenkiinnonkohteiden puuttuminen voi myös tuoda ulkopuolisuuden tunnetta (myös Jones & Hackett 2011, 49). Yksi haastateltu kertoi, että hän ei ”voi harrastaa niitä, kun ne tuntuu huonolta jutulta. Oon mä yrittäny monta vuotta tehdä niitä, se vasta paha juttu onkin, kun yrittää väkisin.” V5

Adoptoiduilla itselläänkin oli ollut hetkiä, jolloin heräsi sisäinen epäily adoptioperheeseen kuulumisesta, koska hän ei ollut vanhempien biologinen lapsi. Yksi haastatelluista kyseenalaisti adoptioperheen tunnetun sukunimen kantamisen, koska geneettinen yhteys puuttui. Tässä seuraavassa epäily omasta asemasta syntyy, kun häiden kustantaminen tulee ajankohtaiseksi: ”Olin menossa naimisiin, ja siinä sitten mietittiin sitä, että kun morsiamen vanhemmat maksaa kaiken niin silloin tuli sellainen, että hitsi mitens se isä, että kun mä olen tullut sieltä jostain muualta. Sitten tuli heti, että hitsi vieköön, totta kai se maksaa, olenhan minä sen tyttö. Että ihan pienen hetken oli sellainen hetkellinen.”

Adoptoidulle voi olla vaikea antautua läheisiin suhteisiin, sillä ne vaativat kykyä ja uskallusta luottaa siihen, ettei tule torjutuksi. Taustalla on ajatus, että kun on tullut syntymä-äidin hylkäämäksi, minkään suhteen pysyvyydestä ei voi olla varma ja missään suhteessa ei voi kokea olevansa turvassa. (Brodzinsky ym. 1993, 131–132.) Haastateltavat kertoivat myös asioista, joiden he kokivat juontuvan adoptiotaustaansa. Tällaisina asioina he kokivat hyväksynnän saamisen suorittamisen kautta, vahvan lojaliteetin, erilaisuuden tunteen ja vaikeuden solmia parisuhdetta.

"Olen ollut hikipinko koulussa, luokan priimus. Olen miettinyt sitä, ehkä vähän psykodynaamisesti kompensoinut, hankkinut olemassaolon oikeutusta itselleni, mun täytyy pärjätä." V4

"Aina on kulkenut semmoinen, ettei kuulu jengiin. Joukkoon kuuluminen on aina ollut tosi haastavaa, että ei tunne kuuluvansa joukkoon." V2

"Minulla ei ole ollut parisuhdetta, se jotenkin kuuluu asiaan. Lojaliteetti on minulle aina ollut tosi tärkeä."

Haastatellut adoptoidut kokivat toisaalta olevansa onnekkaita, kun heillä oli kahdet vanhemmat, mutta samalla asia toi elämään monia haasteita. Adoptoidun suhdemuodostelmat voivatkin muodostua mutkikkaiksi ja niissä syntyy jännitteitä. Jo ajatusten tasolla kaksien vanhempien pohdinta ja jäsentäminen omaan minuuteen oli raskasta. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin tai siellä olevaan sukuun on voinut asettaa adoptoidun lojaaliristiriitaan. Kaksien vanhempien tapaamiset ovat olleet työläitä järjestää ja vieneet paljon aikaa. Tämä voi muodostua vaikeaksi yhtälöksi varsinkin, kun adoptoitu elää kii-reistä pikkulasten vanhemmuuden aikaa. Tilanne vielä monimutkaistuu, kun adoptoitu joutuu salaamaan biologisen suvun tapaamiset adoptiovanhemmiltaan, ja elämään ikään kuin kaksoiselämää. Haastatteluista nouseekin reuna-ehtoja, jotka rajaavat yhteydenpitoa. Adoptoidun ja adoptiovanhempien välinen suhde on kaikkien haastateltavien kohdalla lämmin. Samoin lähes kaikki adoptoidut suhtautuvat biologisiin vanhempiinsa hyväksyvästi ja lämpimästi. Rajaavaksi tekijäksi muodostuukin adoptiovanhempien avoimuus ja suhtautuminen biologisiin vanhempiin. Adoptiovanhemmat ovat tärkeässä asemassa määrittäessään tilaa, jossa adoptoitu voi luoda suhdetta biologiseen taustaansa. He voivat olla avoimia taustan suhteen ja auttaa lastaan käsittelemään sitä, hakemaan lisätietoa tarvittaessa ja olla mukana kohtaamisissa ja tutustumisessa biologisiin sukulaisiin.

Voisiko biologisten vanhempien aseman ajatella olevan yhtä tärkeä reuna-ehtojen rajaajana? Jos biologinen vanhempi ei ole halukas tai kykenevä yhteydenpitoon, tilaa suhteen luomiselle ei synny. Haastateltavien biologiset vanhemmat ovat kuitenkin olleet valmiita yhteydenpitoon, ja näissä tilanteissa he usein ovat alisteisessa asemassa. He ovat luopuneet lapsestaan ja luovuttaneet juridisen vanhemmuuden adoptiovanhemmille. Suhteen luomiselle varsinkin alaikäisen lapsen kohdalla tarvitaan adoptiovanhempien lupa ja tuki. Lisäksi

biologiset vanhemmat tarvitsevat usein ulkopuolista tukea kyetäkseen suhteeseen. Syntymävanhemmalle lapsen adoptioon luovuttaminen ja sen jälkeinen suru ovat vaikeita ja tunnepitoisia asioita. He tarvitsevat apua näiden asioiden käsittelyssä. Jos vanhempi kokee itsensä arvottomaksi tai syylliseksi, on hänen vaikea olla aktiivinen suhteessa adoptiovanhempiin ja lapseensa. (Neil 2006, 18–19.)

Kaikki adoptoidut eivät kaipaa yhteydenpitoa biologiseen vanhempaan, vaan ovat tyytyväisiä siihen että ovat tulleet adoptoituiksi ja heillä on adoptio-perhe (Berge ym. 2006, 1028). Tätä ryhmää edusti yksi haastateltu, mutta vaikei adoptoitu henkilökohtaisesti ole osallisena suhteessa biologisiin vanhempiin, on hän tästä suhteesta pääsemättömissä. Adoptoitu voidaan ikään kuin pakottaa suhteeseen, kun biologinen vanhempi on aloitteellinen vastoin adoptoidun tahtoa.

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, adoptoiduilla on myönteinen adoptioidentiteetti ja he olivat integroituneet vahvasti adoptioperheeseensä, mutta tämä ei välttämättä synny helposti. Adoptioperheeseen kuulumista oli voinut kyseenalaistaa ulkopuolelta, mutta adoptoitu itsekin voi hetkittäin herätä pohtimaan oikeuttaan olla perheen täysivaltainen jäsen. Adoptoidut kertoivat adoptiotaustaan vaikuttaneen heidän elämäänsä muutoinkin. Adoptoiduilla oli kokemuksia, että häntä ei hyväksytty omana itsenään, vaan hänen tuli ansaita hyväksyntä suorittamisen kautta esimerkiksi hyvänä koulumenestyksenä. Adoptoiduilla oli myös ollut tunne, että hän oli kovin erilainen kuin muut lapset ja itselle sopivaa viiteryhmää oli vaikea löytää. Haastatteluissa vain yhden adoptoidun kohdalla nousi esiin kokemus erilaisuudesta adoptioperheessä. Tällaisia kokemuksia kuitenkin tuli esille vertaistapaamisissa. Adoptoitu on voinut kokea itsensä ulkoisesti erilaiseksi, mutta myös erilaiset taipumukset ovat olleet erottavina tekijöinä. Erilainen temperamentti tai lahjakkuus eri asioissa on voinut tuoda ulkopuolisuuden kokemuksen.

7.3 Kaksoisidentiteetti

Laajennettu sukulaisuus

Adoptoidut kertoivat saaneensa lisää sukulaisia tutustuttuaan biologiseen sukuunsa. Isovanhempien määrä on voinut kaksinkertaistua, ja he ovat löytäneet uusia sisaruksia ja serkkuja. Yksi haastatelluista kertoi sisaruksen löytymisestä ja suvun laajentumisesta, että se *”on kivaa. On kiva käydä siskoa katsomassa ja serkut on tärkeitä.”* Biologisen suvun merkitys oli voinut olla suuri

jo lapsuudessa, mutta se nähtiin tärkeänä myös tulevaisuudessa: *”Minulla enää on biologiset sisarukset, kun muut adoptiosuvusta ovat edesmenneet. Minulla on yksi suku vielä.”* V3

Biologinen suku oli adoptoiduille tärkeä ja varsinkin sisarussuhteet muodostuvat usein merkittäviksi. Ensimmäisiä tietoja biologisesta taustasta haettaessa usein halutiinkin selvittää mahdollisten sisarusten olemassaolo: *”Kysyin heti, että onko minulla sisaruksia, sen haluu kuulla.”* V2 Ja toinen kertoi: *”Se oli se yksi suurista kysymyksistä, että onko mulla pikkusisko ja hän on mulle tosi tärkeä.”* Uusi sisarusten löytyminen voikin olla tärkeämpää kuin biologisten vanhempien tapaaminen (Pacheco ja Eme 1993, 61). Haastateltavat kertoivat, että biologisen perheen tapaamisissa oli läsnä monenlaisia tunteita. Vahva tuttuudentunne *”... semmonen tunne että mä oon aina ollu siellä mukana ja oon aina tuntenut heidät.”* V1 helpotti yhdessä olemista.

Adoptoidulle biologisen suvun mukaan ottaminen omaan elämään ei haastattelujen perusteella näyttänyt vaikealta. Adoptiovanhemmille tai muulle adoptoidun lähipiirille tämä ei kuitenkaan välttämättä ole niin helppoa. Yksi adoptoitu kertoi hämmennyksestään, kun *”nuorena kukaan ei ymmärtänyt, kun aloin laskea kahden isän ja kolmen äidin kautta tulevaa sukua, serkkuja jne. Se oli hauska leikki.”* Toisen haastatellun kokemus oli, että *”on upeeta, että minun vanhemmat ovat ottaneet (nimi) osaksi (sukua). Me vietetään joulut yhdessä, ja meistä on tullut tämmöinen vähän kummallinen perhe.”* V2 Biologisen vanhemman ottaminen osaksi verkostoa ei poista adoptoidun tunnetta siitä, ettei asia olisi muiden silmissä erikoista. Laajennettu suku voi tarkoittaa myös turvallisuuden tunteen lisääntymistä, kuten yksi haastatelluista kertoi: *”Jos nyt jotain tapahtuu mun adoptioperheelle, niin mulla on toinen perhe, joo turvallinen tunne.”* V1 Biologisen perheen tärkeyttä kuvastaa, että sen perheenjäsenet voivat olla adoptoidun mielessä päivittäin tai *”viikoittain. Aina se on osa mun elämää. Pohdin ehkä sisarusteni elämää. Heidän lastensa kasvamista, positiivisia sukuasioita.”* V3

Biologisen suvun tapaamiset vahvistavat

Biologisen suvun tapaaminen rauhoitti adoptoidun mieltä, sillä niiden kautta he saivat vastauksia heitä askarruttaneisiin kysymyksiin.

”Selvyyden saanti yhtään mihinkään ylipäätänsä. Äiti on joutunu aika paljon setvimään juttuja mun kanssa, kertomaan juttuja hyvinkin tarkkaan. Se on ollu upeeta, että se ollu siihen valmis. Sitä mä oon oottanu niistä tapaamisista, ja sitä mä oon saanukin.” V5

Adoptoidulla saattoi olla huoli biologisen vanhemman tilanteesta, mutta tapaamisten kautta *"kaikki ovat enemmän olemassa olevia, tiedän niistä enemmän, tajuan missä ne menee, tiedät niiden menemisistä ja tulemisista. Tiedän, mitä niille kuuluu, mitä ne minusta ottaa vastaan ja kaiken sen. Kun pääsee käymään siellä, ja niitä ajattelee, se on helpompaa siinä vaiheessa."* V5 Tapaamisten kautta pelkistä nimistä tulee olemassa olevia ihmisiä ja kuulumisten vaihtaminen vähensi huolta. Adoptoidut ovat vertaisryhmissä kertoneet, että adoptiovanhemmille syntymävanhempien muuttuminen nimistä eläviksi ihmisiksi, voi olla uhkaavaa. Aina ei kuitenkaan näin ole. Yksi haastateltu kertoi, että tapaamiset olivat olleet merkityksellisiä myös adoptiokolmion toisille osapuolille: *"Kaikille meillemä tämä on ollut aika eheyttävä kokemus, joo se on niin kuin ehdottoman positiivinen asia elämässä."* V2

Adoptoidulle syntymävanhemman tapaaminen saattoi olla ensimmäinen kerta, kun he kohtasivat itseään muistuttavan ihmisen. Samankaltaisuuden löytyminen oli *"tärkeätä, että tiesin millainen hän on, ja oliko vähän samanlainen."* V1 mutta se saattoi olla myös *"silleen hauskaa, vähän nauratti, että joku edes on mun näköinen."* V2 Samankaltaisuus saattoi löytyä ulkonäöstä, mutta myös luonteesta: *"... mul on tapana unohtaa kaikki jutut, ja välillä tuhotakin mitä tahansa, ja äiti on ihan samanlainen. Sitten semmosta niinku jossakin kohtaa huono asia, että on yliherkkyyttä ja ylijoustavuutta, mikä sekin on huono homma. Näitä kun on tutkinu äitini kanssa, niin niitä löytyy kyllä."* V2

Syntymävanhemman tapaamiset auttavat adoptoitua identiteetin muodostamisessa. Tapaamisissa voi nähdä keneltä on perinyt ulkonäkönsä ja luonteenpiirteensä. Samankaltaisuuksien löytyminen auttaa vastaamaan kysymykseen "kuka olen?". Myös taustaan liittyvät tiedot ovat tärkeitä ja auttavat kokemaan itsensä enemmän kokonaiseksi. (Berge ym. 2006, 1024.) Välttämättä adoptoitu ei halua yhteyttä vanhempaansa, mutta mahdollinen samankaltaisuus kiinnostaa silti. Yksi haastateltu kertoi, että *"joskus on ollut ajatuksia että olisi kiva nähdä biologinen äiti sillä tavalla, että näkisin hänet kadun toiselta puolelta, että hän ei tietäisi minua. Että onko samaa näköä."* V6

Biologisen suvun tapaamiset koettiin tärkeänä tietojen saamiseksi, mutta läheisyyttä heihin kuvasti myös se, että haastatellut kokivat voivansa jakaa asioitaan heidän kanssaan. He kokivat saavansa tukea biologisilta sisaruksiltaan tai muilta sukulaisilta.

"Sieltä on saanut enemmänkin tukea näihin ongelmiin. Se on vain kääntynyt näin, ettei ole yksin jäämässä, sillä on tukiverkosta olemassa... Serkkujen kanssa on jaettu yhteistä kohtaloa. Meidän isät eivät ole olleet parhaasta päästä." V4

Vaikka länsimaisessa sukulaisuuskäsityksessä nousee vahvasti esille biologinen perimä, keikahtaa asia päälle adoption kohdalla. Tunnesuhteen muodostumista adoptiovanhempiin pidetään yleensä luonnollisena asiana samoin kuin adoptiosukuun kuulumista. Sen sijaan suhteet adoptoidun biologiseen sukuun voidaan kokea vaikeana ja luonnottomanakin. Tässä ajattelussa nousee esille eksklusiivinen perhekäsitys (Castrén & Högbäck 2014), jossa oikeudellisen päätöksen kautta biologiset vanhemmat korvataan adoptiovanhemmilla. Ajatuksena on perinteinen perhemalli, johon kuuluvat vain isä, äiti ja lapsi. Haastatelluille adoptoiduille suhde adoptiovanhempiin oli merkityksellinen, mutta heille perheen tai oman suvun käsitteeseen kuului myös biologista sukua. Lähes kaikkien kohdalla suhde syntymävanhempiin tai -sukuun oli muuttunut käsitteellisestä suhteesta (Strathern 2005) eläviksi suhteiksi ja sidoksiksi. Adoptoitujen perhekäsitys oli siis enemmän inklusiivinen (Castrén & Högbäck 2014) eli siihen mahtui useammanlaisia, sidoksia ja perheasemia. Yksi haastatelluista rajasi itse perheensä käsitystä vahvasti eksklusiiviseksi. Hän koki perheeseen vain adoptiovanhempansa ja sisarensa siinä. Biologisesta suvusta tulleet uudet suhteet koettiin voimavarana. Samanlaisia tuloksia on saanut myös Eric Blyth (2012), joka on haastatellut saman luovuttajan sukusoluista alkunsa saaneita aikuisia. Nämä aikuiset ovat usein, samoin kuin adoptoidut, tilanteessa, jossa toinen biologinen vanhempi ja mahdolliset sisarukset ovat tuntemattomia. Blythin haastattelemat aikuiset olivat tavanneet toisensa. Monet heistä kokivat kuuluvansa laajaan sukuun, ”laajennettuun perheeseen”. Yksi haastatelluista tutkimuksessa koki kuuluvansa klaaniin ja tutustumisen kautta hänellä on siteen molempiin perheisiinsä. Haastateltu koki, että molemmat perheet ovat vaikuttaneet siihen millainen hän on, vaikka hän onkin elänyt vain toisessa perheessä. Jotkut haastatelluista ajattelivat uusia veljiään ja siskojaan myös turvaverkkona, joka on apuna ja tukena tarvittaessa. (Mt., 722–723.)

Haastattelemilleni adoptoiduille syntymäsuvun tapaamiset antoivat mahdollisuuden oman elämäntarinan täydentämiseen, sillä tapaamisissa avoinna oleviin kysymyksiin saattoi saada vastauksia. Usein riitti myös se, että tapasi sukulaisia, jotka ulkoisesti tai sisäisesti kokee itsensä kanssa samanlaisiksi. David Howen ja Julian Feastin (2001) haastattelemat adoptoidut kokivat samoin. Vähintään kahdeksan vuotta suhteen luomisen jälkeen he kokivat etsimisen ja kontaktin vaivan arvoisina ja tyydyttävinä. Yhteys helpotti vastaamaan alkuperään ja taustaan liittyviin kysymyksiin. Tutkijat myös toteavat, että adoptoidut jotka olivat tyytyväisiä adoptioonsa, hakivat kontaktilla ensisijaisesti tietoa eivätkä uusia perhesuhteita. Tavatessaan syntymävanhempan-

sa he kuitenkin havaitsivat paljon yhtäläisyyksiä (temperamentti, ulkonäkö, huumori, kiinnostuksen kohteet) ja saattoivat kokea tulevansa hyvin toimeen keskenään. Tästä huolimatta adoptoidut kokivat ensisijaisina vanhempinaan adoptiovanhempansa. (Mt., 362–363.) Pachecon ja Emen (1993, 64) tutkimuksessa todettiin, että yhteys biologiseen vanhempaan muutti adoptoidun ajattelua. Tapaamiset häivyttivät biologisista vanhemmista rakennettua fantasiaa ja vahvistivat adoptiovanhemman arvostamista.

Tutkimuksessa hain adoptoitujen kokemuksia adoptiosta sekä heidän adoptio- ja syntymäsuvuilleen antamia merkityksiä. Päälöydös tästä aineistosta, itsellenikin yllätyksenä, liittyy vahvasti identiteettiin ja identiteettityöhön. Haastattelemieni adoptoitujen esiintuomiin kokemuksiin kuitenkin löytyy paljon yhtymäkohtia identiteettiin liittyvästä tutkimuksesta ja teoriasta. Kirsi Nousiaisen (2004, 22) mukaan identiteetti rakentuu vuorovaikutteisessa suhteessa muiden ihmisten sekä koko elinympäristön kanssa. Rakentuminen on koko elämän kestävä prosessi ja elämänhistorian tapahtumat vaikuttavat siihen. Näitä elämäntapahtumia ovat niin lapsuuden kuin myöhempienkin ikävaiheiden tapahtumat. Siksi oman itsen ymmärtämiseksi on keskityttävä niin menneen elämän, nykyisyyden kuin tulevaisuudenkin tarkasteluun. (Mt., 22, 137.) Grotevantin (1997, 5) mukaan identiteetin voi ajatella vastaavan kysymyksen ”kuka minä olen”. Sen kehittymisprosessi ei ole lineaarinen, vaan pikemminkin ympyrän muotoista kehää kulkeva.

Yksilöillä on ainakin jossakin määrin mahdollisuus vaikuttaa sellaisiin identiteetin osa-alueisiin kuten ammatti, ideologia, arvot ja ihmissuhteet. Sen sijaan sukupuoli, rotu, etnisyys, seksuaalinen suuntautuminen ja adoptiostatus ovat asioita, joita yksilö ei voi valita. Identiteetin kehitys monimutkaistuu, jos yksilö on erilainen, esimerkiksi ulkonäöltään tai lahjakkuuksiltaan, kuin muut perheenjäsenet. Yksilön tulee identiteettiprosessissa integroida myös adoptiota edeltävät tapahtumat, esimerkiksi sijaisperhesijoitukset tai hyväksikäyttö, osaksi historiaansa. Riittämättömät tiedot omasta historiasta voivat tehdä identiteettikehityksestä haasteellista. Adoptoidut käyvät läpi samat kehitystehtävät kuin ei-adoptoidut, mutta sen lisäksi heidän täytyy tehdä enemmän identiteettityötä integroimalla adoptio identiteettinsä. Adoptoitu voi kuitenkin valita sen, kuinka he tulevat toimeen adoptiostatuksensa kanssa ja kuinka se kietoutuu heidän elämäntarinaansa. (Grotevant 1997, 8-9.) French (2013) näkee itsetunnon vaikuttavan identiteettiin. Se kuinka hyvänä asiana adoptoitu adoption kokee, vaikuttaa adoptoidun myönteiseen itsetuntoon. Jos adoptoitu omaksuu näkemyksen, että adoptio on vasta toissijainen tapa (ja biologinen lapsi ensisijainen) perustaa perhe ja hän jatkuvasti törmää kysymyksiin

oikeasta syntyperästään, voi itsetunto adoptioon liittyen muodostua kielteiseksi. Sosiaalisella ympäristöllä on merkittävä rooli siinä, näkeekö adoptoitu adoption myönteisenä asiana. (Mt., 138–140.)

Identiteettiprosessi alkaa tyypillisesti vaiheessa, jossa adoptiostatuksella ei ole adoptoidulle erityistä merkitystä, mutta herkistävät kokemukset, esimerkiksi toisten vihamieliset huomautukset, ajavat hänet kriisiin. Kriisin aikana hän tutkailee erilaisia mahdollisia minuuksia ja niiden merkitystä jatkossa. Tämä prosessi käynnistyy aina uudelleen erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten muuttaminen lapsuudenkodista, seurustelu tai kun adoptoitu saa lapsen, ja johtaa kypsemmälle tasolle niin kognitiivisesti kuin affektiivisestikin. Lopulta prosessi tuottaa kokonaisidentiteetin, jonka osa adoptio on. (Grotevant 1997, 16–17, 21.) Identiteettiä rakentaessaan adoptoitu pohtii adoption merkitystä elämässään, hankkii lisätietoa ymmärryksen lisäämiseksi ja rakentaa mielekkään narratiivin. Hyvin työstetty narratiivi on sisäisesti ehyt, pitää sisällään useita eri näkökulmia ja on kehittynyt etsimisen ja reflektion kautta. (Grotevant & Von Korff 2011, 585.)

8. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkasteltiin aikuisten adoptoitujen kokemuksia adoptiosta ja siitä puhumisesta sekä siteistä kahteen perheeseen. Aineistoja oli kaksi, toinen aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, johon vastasi 46 aikuista adoptoitua ja vastausprosentti oli 62. Toinen aineisto koostui puolistrukturoiduista teema-haastatteluista. Kaikilla kuudella (6) haastatellulla oli ollut yhteys biologiseen perheeseen, kolmella lapsuudessa ja kolme oli ollut yhteydessä syntymävanhempaansa aikuisena saatuaan hänestä tietoa adoptioneuvonnan jälkipalvelun kautta.

Adoptoitujen kokemusten mukaan vuorovaikutuksellinen avoimuus oli vähäistä. Avoimuus adoption suhteen vaihteli täydellisestä puhumattomuudesta tilanteeseen, jossa adoptio oli luonnollinen osa perheen elämää. Kokemus puhumattomuudesta oli syntynyt, paitsi asian täydellisen salaamisen kautta, myös tilanteissa, joissa asiasta oli puhuttu liian vähän. Lapsi oli jäänyt kaipaamaan myös adoptioon liittyvien tunteiden jakamista vanhemman kanssa. Puhumattomuuden taustalla saattoi olla se, että asia on ollut vanhemmalle liian vaikea keskusteltavaksi ja se on otettu esille vain ilmoitusluonteisesti. Adoptoitu oli vaistonnut sen herkästi ja oli säästännyt vanhempaansa: hän ei itsekään ottanut asiaa esille tai kieltäytyi asian käsittelystä. Näissä tilanteissa adoptoitu ei myöskään saanut vastauksia biologiseen taustaansa liittyviin kysymyksiin. Adoptoidut olivat yleensä tienneet adoptiosta, mutta siihen liittyvistä asioista ja tunteista ei ollut mahdollista puhua lasta tyydyttävällä tavalla. Perheissä oli usein päästy Wrobelin ym. (2003) kehittämän vuorovaikutuksellisen mallin ensimmäiseen vaiheeseen eli adoptiotarinan kertomiseen, mutta ei pidemmälle. Samanlaisia kokemuksia tuli esille myös Övermarkin (2013, 78–79) tutkielmassa, jossa todettiin, että adoption avoimuus oli suuressa osassa tapauksista tarkoittanut adoptiosta kertomista eikä esimerkiksi adoption syistä keskusteltu.

Adoptoidut, jotka olivat tyytyväisempiä adoptiopuheen määrään lapsuudenperheessään, kertoivat, että vanhemmat olivat valmiita vastamaan lapsen kysymyksiin, ottivat asian esille lapsen eri kehitysvaiheissa, välittivät kaiken halltuunsa saaman tiedon ja tukivat taustan selvittämisessä. Adoptoidut saivat faktoja biologisesta taustasta ja pääsivät tutustumaan adoptioon liittyviin papereihin. Adoptiosta oli tullut heille myönteinen ja luonnollinen asia. Adoptioäiti mainittiin tärkeänä keskustelukumppanina ja äidit olivat aktiivisia myös

lisätiedon saamiseksi tai hoitivat asioita biologisen vanhemman kanssa. Övermarkin (2013, 112) mukaan adoptoitujen kokemuksista näky adoption avoimuuden lisääntyminen vuosien saatossa: mitä nuoremmasta adoptoidusta oli kyse, sitä avoimempi adoptioperhe oli ja suhtautuminen adoptoidun ja biologisen vanhemman väliseen yhteydenpitoon oli vanhempia sukupolvia kannustavampaa. Samanlainen suuntaus näkyi myös aineistossani, mutta kokemus siitä, että puhetta adoptiosta olisi ollut riittävästi tai paljon, ei keskittynyt pelkästään nuorempiin ikäryhmiin. Tätä tulosta selittää osaltaan se, että tarve asian käsittelyyn on yksilöllinen. Joidenkin kohdalla vähäinenkin tietomäärä on voinut tyydyttää adoptoidun tarpeet.

Vähäistä avoimuutta adoptioperheissä kuvastaa myös se, että vain noin puolet adoptoiduista kertoi saaneensa taustaan liittyviä tietoja adoptiovanhemmiltaan. Noin neljännes koki adoptiovanhempien olleen apuna ja tukena taustaan liittyvien asioiden selvittämisessä. Sisaruksilla oli adoptiopuheen määrää lisäävä vaikutus adoptioperheessä ja moni oli puhunut adoptiosta myös sisarensa kanssa. Ystävät olivat merkittäviä puhekuppaneita, mutta ajan myötä adoptoiduille oli tullut myös kokemuksia, jotka opettivat rajaamaan puhumisen vain läheisimpiin ihmisiin. Commission for Social Care Inspectionin (2006) tekemän raportin mukaan 37 prosenttia nuorista adoptoiduista yrittää salata adoptiotaustansa. Mitä nuorempi lapsi sitä todennäköisempää on, että hän haluaa salata asian, mutta 24 prosenttia yli 14-vuotiaistakin kertoi toimivansa samoin. Adoptoidut kertoivat salaavansa asian ihmisiltä, joihin eivät luottaneet. He pelkäsivät asian julkitulon jälkeen tulevansa kiusatuksi, saavansa asiaan liittyviä kysymyksiä tai tulevansa kohdelluksi erilailla. (Mt., 37.) Vaikka syyt salaamiseen vaihtelevat, tarve salata voi johtaa eristäytymiseen. Siksi adoptoiduille tulisikin tarjota mahdollisuuksia käsitellä asiaa vertaisryhmissä. (Kerr-Edwards 2011, 51.)

Yhteys biologiseen sukuun oli tarjonnut adoptoidulle mahdollisuuden täydentää elämäntarinassa olevia aukkoja. Adoption liittyvät tekijät ovat tapaamisissa olleet puheena, mutta riittävien vastausten saaminen on usein jäänyt tapahtumatta. Adoptoitu ei myöskään ole halunnut painostaa vanhempaansa, sillä usein adoption syyt olivat vanhemmalle vaikea asia puhua. Syntymävanhempien tapaamiset olivat tärkeitä, sillä tapaamisissa adoptoitu oli voinut todeta samannäköisyytensä vanhemman kanssa tai sen keneltä oli perinyt taipumuksiaan tai luonteenpiirteitään.

Adoption jälkeinen tuki ja siihen kuuluva jälkipalvelu nousi tärkeäksi tahoksi taustaan liittyvien tietojen saamisessa, mutta myös taustan selvittämiseen saadun tuen ja avun kokemuksissa. Kukaan adoptoiduista ei ollut ollut yhte-

ydessä jälkipalveluun alaikäisenä, vaan suurin osa vasta täytettyään 25 vuotta. Yhteydenoton taustalla oli yleensä jokin uusi elämänvaihe tai – muutos. Muun muassa adoptiovanhemman kuolema, seurustelu, jonka on ajateltu johtavan perheen perustamiseen tai omien lasten saaminen, olivat herättäneet tarpeen selvittää asiaa. Adoptoitu oli myös jo nuoruudessa saattanut päättää, että ottaa yhteyttä tultuaan täysi-ikäiseksi, jolloin hänellä on itsenäisesti oikeus tietoihin. Grotevantin (1997, 21) mukaan adoptoidun identiteettiprosessi aktivoituu erilaisissa siirtymävaiheissa, jolloin yksilö joutuu tutkailemaan primäärejä ihmissuhteitaan: suhdettaan vanhempiin, puolisoon tai lapseensa. Nämä siirtymät tarjoavat myös mahdollisuuden uudelleenarvioida itsen ja muiden välillä olevaa tasapainoa, mikä on identiteettikehityksen tärkein elementti.

Adoptoituja kiinnostivat useat asiat adoptioasiakirjoissa. Suuri osa toivoi saavansa tietoja biologisesta perheestä tai suvusta: keitä syntymävanhemmat ovat, millainen on heidän luonteensa, miltä he näyttävät ja mistä he ovat koitoisin. Erityisen kiinnostuksen kohteena oli biologinen isä, sillä äidistä adoptoidulla saattoikin jo olla jotain tietoa. Adoptoituja kiinnostivat myös mahdollisten biologisten sisarusten olemassaolo, geneettiseen perimään liittyvät asiat, erityisesti periytyvät sairaudet ja adoptioon antamisen syyt. Lähtökohteisesti vastaajia kiinnostivat myös syntymävanhempien tilanteesta ajantasaisten tiedon ja yhteyden saaminen. Adoptioasiakirjoista löytyvä tieto tyydytti vain osittain adoptoidun kiinnostusta. Puutteellisten tietojen taustalla oli eri aikakausien näkemys adoptiosta ja tapa dokumentoida sosiaalityötä, joiden seurauksena välitettävää faktaa oli niukasti tai kirjatut asiat eivät vastanneet adoptoidun tarpeita.

Tutkimuksen toisella tutkimuskysymyksellä hain adoptoitujen kokemuksia adoptiosta sekä heidän adoptio- ja syntymäsuvuilleen antamia merkityksiä, mutta päälöydöksenä aineistosta nousi identiteetti. Adoptoiduilla oli myönteinen adoptioidentiteetti, mutta he olivat tehneet paljon identiteettityötä ja rakentaneet kaksoisidentiteetin, johon kuului myös biologinen suku.

Myönteinen adoptioidentiteetti. Haastatellut kokivat adoptoiduksi tulemisensa olleen hyvä ratkaisu ja antaneen heille monia mahdollisuuksia elämässä. He kokivat saaneensa hoivaa, mahdollisuuden käydä koulua ja opiskella sekä harrastaa. He näkivät adoption myönteisenä asiana ja olivat jo lapsuudessa kokeneet adoptioperheen vahvasti omaksi perheekseen. Adoptoidut ovatkin yleensä kiinnittyneitä adoptioperheeseensä ja tyytyväisiä siihen, että ovat tulleet adoptoiduiksi (Neil 2012, 415; Wrobel 2004, 147). Tutkimusten mukaan tyytyväisyyden vaikuttaa perheessä vallitseva helppous adoptiosta keskustel-

taessa ja lapsen kokemus vanhempien empatiasta ja arvostuksesta (Brodzinsky 2005, 162; Brodzinsky 2006, 10; Hawkins ym. 2007, 150–152). Haastatelluista yhtä vaille kaikki kertoivat aina tienneensä adoptiosta ja kokivat, että siitä on ollut perheessä helppo puhua. Adoptiovanhemmat ovat myös olleet apuna ja tukena taustaan tutustumisessa ja useiden kohdalla myös yhteydenpidossa. Adoptiovanhempia ei tässä tutkimuksessa haastateltu, mutta heidän kykynsä tukea lasta yhteydessä syntymäsukuun kertoo siitä, että vanhemmat ovat omaksuneet ainakin jollakin tasolla myös adoptiosukulaisuuden. Ilman tämän asian käsittelemistä heidän olisi ollut vaikea auttaa yhteydenpidossa.

Adoptoidun puolelta kuulumisentunnetta adoptioperheeseen lisäsi yhteisten piirteiden löytyminen vanhempien kanssa. Moni adoptoitu koki olleensa luontevasti myös osa adoptiosukua, mikä omalla toiminnallaan lisäsi lapsen tunnetta kuulumisesta siihen. Monesti se oli sitä, ettei adoptiotaustaa pidetty esillä, vaan lasta kohdeltiin kuten muitakin suvun lapsia.

Identiteettityö. Pienetkin lapset pohtivat kahta perhettään ja voivat kokea hämmennyksen, kaipauksen tai surun tunteita miettiessään asiaa (Neil 2012, 414). Aikuiset adoptoidut kokivat kahdet vanhemmat ja adoptiostatuksensa asioina, joita ovat työstäneet paljon. Kaksien vanhempien olemassaoloon liittyi useita puolia ja heidän ajattelemisensa vei adoptoidulta aikaa ja psyykkistä energiaa. Vielä tavoittamattomien, varsinkin tuntemattomien isien ajattelemisen oli joillekin tuskallista. Myös halu olla lojaali molemmille vanhemmille oli vahva, eikä biologisen perheen tapaamisetkaan olleet ristiriidattomia. Adoptoidun suhdemuodostelmat saattoivatkin muodostua mutkikkaiksi ja niissä syntyi jännitteitä. Haastatteluista nousi reunaehtoja, jotka rajaavat yhteydenpitoa. Adoptoidun ja adoptiovanhempien välinen suhde oli kaikkien haastateltavien kohdalla lämmin. Samoin lähes kaikki adoptoidut suhtautuvat biologisiin vanhempiinsa hyväksyvästi ja lämpimästi. Rajaavaksi tekijäksi muodostui adoptiovanhempien kyky avoimuuteen ja suhtautuminen biologisiin vanhempiin. Adoptiovanhemmat ovat tärkeässä asemassa määrittäessään tilaa, jossa adoptoitu voi luoda suhdetta biologiseen taustaansa. He voivat olla avoimia taustan suhteen ja auttaa lastaan käsittelemään sitä, hakemaan lisätietoa tarvittaessa ja olla mukana kohtaamisissa ja tutustumisessa biologisiin sukulaisiin. Kaikki adoptoidut eivät kaipaa yhteydenpitoa biologiseen vanhempaan, vaan ovat tyytyväisiä siihen että ovat tulleet adoptoiduiksi ja heillä on adoptioperhe (Berge ym. 2006, 1028). Tätä ryhmää edusti yksi haastateltu, mutta vaikka adoptoitu ei henkilökohtaisesti ole osallisena suhteessa biologisiin vanhempiin, on hän tästä suhteesta pääsemättömissä. Adoptoitu voidaan ikään kuin pakottaa suhteeseen, kun biologinen vanhempi on aloitteellinen vastoin

adoptoidun tahtoa.

Perheeseen kuulumista ja identiteetin työstämistä vaikeuttivat ulkoiset tekijät, kuten perheeseen kuulumisen kyseenalaistaminen biologisen siteen puuttuessa. Adoptoiduilla itselläänkin oli hetkiä, jolloin heräsi sisäinen epäily adoptioperheeseen kuulumisesta, koska hän ei ollut vanhempien biologinen lapsi. Frenchin (2013, 139) mukaan kysymykset ”oikeista vanhemmista” voivatkin ajaa adoptoidun hetkellisesti epäilemään perheeseensä kuulumisen oikeutusta. Haastateltavat kertoivat myös asioista, joiden he kokivat juontuvan adoptiotaustaansa. Tällaisina asioina he kokivat hyväksynnän saamisen suorittamisen kautta, vahvan lojaliteetin, erilaisuuden tunteen ja vaikeuden solmia parisuhdetta.

Kaksoisidentiteetti. Yleensä biologinen suku ja sieltä olevat sukulaiset koettiin osaksi omaa perhettä tai sukua. Biologisen suvun merkitys oli voinut olla suuri jo lapsuudessa, mutta se nähtiin tärkeänä myös tulevaisuudessa. Laajennettu suku tarkoitti myös turvallisuuden tunteen lisääntymistä. Varsinkin sisarusuhteet muodostuivat usein merkittäviksi. Biologisen suvun tapaamiset rauhoittivat adoptoidun mieltä, sillä niiden kautta he saivat vastauksia heitä askarruttaneisiin kysymyksiin. Tapaamisten kautta nimet muuttuivat ihmisiksi ja kuulumisten vaihtaminen vähensi huolta.

Syntymävanhemman tapaamiset auttoivat adoptoitua identiteetin muodostamisessa. Tapaamiset koettiin tärkeänä tietojen saamiseksi ja niissä adoptoitu saattoi ensimmäisen kerran kohdata itseään muistuttavan ihmisen. Samankaltaisuuksien löytyminen auttaa vastaamaan kysymykseen ”kuka olen?”. Myös taustaan liittyvät tiedot ovat tärkeitä ja auttavat kokemaan itsensä enemmän kokonaiseksi. (Berge ym. 2006, 1024.) Läheisyyttä biologiseen sukuun kuvasti myös, että adoptoidut kokivat voivansa jakaa asioitaan heidän kanssaan ja kokivat saavansa tukea biologisilta sisaruksiltaan tai muilta sukulaisilta. David Howen ja Julian Feastin (2001) haastattelemat adoptoidut kokivat yhteyden helpottavan vastaamaan alkuperään ja taustaan liittyviin kysymyksiin. Adoptoidut jotka olivat tyytyväisiä adoptioonsa, hakivat kontaktilla ensisijaisesti tietoa eivätkä uusia perhesuhteita. (Mt., 362–363.) Myös tässä tutkimuksessa adoptoidut kokivat adoptiovanhemmat ensisijaisina vanhempinaan.

Adoptiossa juridinen, sosiaalinen ja emotionaalinen suhde muodostetaan adoptiovanhempiin. Länsimaissa biologinen perimä nousee vahvasti esille sukulaisuuskäsityksessä, mutta adoptiossa suhteet biologiseen sukuun voidaan kokea vaikeana ja luonnottomanakin. Tämä eksklusiivinen perhekäsitys (Castrén & Högbäck 2014) edustaa perinteistä ymmärrystä perheestä ja myös adoptiosta, jossa lapsella voi olla vain yksi isä ja äiti. Haastatelluille adop-

toiduille suhde adoptiovanhempiin oli merkityksellinen, mutta heille perheen tai oman suvun käsitteeseen kuului myös biologista sukua. Suhde syntymäsukuun oli muuttunut käsitteellisestä suhteesta (Strathern 2005) eläväksi suhteiksi ja sidoksiksi. Adoptoitujen perhekäsitys oli enemmän inklusiivinen (Castrén & Högbacka 2014) eli siihen mahtui useammanlaisia sidoksia ja perheasemia. Yhteys biologiseen vanhempaan voi muuttaa adoptoidun ajattelua siten, että se vähentää biologisista vanhemmista rakennettua fantasiaa ja vahvistaa adoptiovanhemman arvostamista (Pachecon ja Emen 1993, 64). Tässä tutkimuksessa tämä näkyi siten, että adoptoidut kokivat saaneensa paljon hyvää adoptiovanhemmiltaan. Biologiset vanhemmat eivät korvanneet adoptiovanhempia eikä heitä koettu rinnakkaisiksi adoptiovanhemmille. Biologinen suku oli tärkeä identiteetin täydentämisessä ja se laajensi sosiaalista verkostoa.

Perinteisestä mallista poikkeavaa perheen tai suvun määrittämistä tapahtuu muidenkin kuin adoptoitujen kohdalla. Perhesijoituksen jälkeen lapsi joutuu luomaan uuden perheidentiteetin, johon kuuluu jäseniä molemmista perheistä. Lapsi voi sijoituksen myötä saada toimivan arkiperheen, mutta hänellä voi olla myös tunneperhe, joka pitää sisällään jäseniä biologisesta perheestä. (Laitinen 2014, B12.) Sijoitetut lapset voivat olla sidoksissa entiseen elämäänsä yhteydenpidon, muistojen ja tunteiden myötä (Hämäläinen 2012, 151). Aino Ritala-Koskisen (2001) uusperheisiin kohdistuneessa tutkimuksessa lasten perhemääritelmä muodostui hyvin eri tavoin. Avoimeen tai laajaan perheymmärrykseen kuului niin yhdessä kuin muuallakin asuvia aikuisia. Tärkeitä lapsille olivat myös sisarukset, olivat he sitten biologisia, puolisisaruksia tai uussisaruksia. (Mt., 118, 126.) Myös adoptoitu näyttää identiteettityön avulla rakentavan uuden perheidentiteetin, johon kuuluu jäseniä niin adoptio- kuin syntymäperheestäkin. Myös käsitys perheestä voi vaihdella, mutta todennäköisesti käsitettä rajaavana tekijänä on tunne. Adoptoitu itse määrittelee tunneperheensä ja ketä siihen kuuluu.

Tutkimuksen yleistettävyyttä arvioitaessa on huomioitava seuraavia seikkoja. Haastateltavien lukumäärä oli pieni. He valikoituivat haastateltaviksi, koska heillä oli kokemuksia kontaktista syntymäsukuun. Tässäkään suhteessa he eivät edusta laajaa joukkoa adoptoituja. Heillä myös saattoi olla tavallista enemmän positiivisia kokemuksia yhteydenpidosta. Samoin kyselyyn vastanneet, vaikkakin heitä oli lukumäärällisesti (46) huomattavasti suurempi määrä kuin haastateltavia, eivät edusta kaikkia kotimaisia adoptoituja. Suurin osa kyselyn saajista löytyi vertaisryhmien kautta ja jälkipalvelun asiakkaista. Näillä adoptoiduilla adoption ja oman taustan käsittelyyn on todennäköisesti ollut

vahvempi motivaatio ja tälläkin on voinut olla vaikutusta vastauksiin. Tutkimuksen vahvuutena näen, että se on tuonut näkyväksi kotimaan adoptoitujen kokemuksia, joita Suomessa on tutkittu hyvin vähän. Avoimuuden lisääntymisen tarve on tulosten mukaan selkeä. Suomessa on vasta viime vuosina ollut virallisesti mahdollista valita avoin adoptio ja osapuolten kokemuksia tullaan saamaan vasta tulevaisuudessa. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin jo pystytty tuomaan esille adoptoitujen kokemuksia yhteydenpidosta syntymäperheeseen. Adoptoitujen kokemukset niin avoimuudesta kuin yhteydenpidostakin asettavat adoptioprosessille monia haasteita. Haastateltujen adoptoitujen perhekäsityksessä on mukana myös biologista sukua. Mielenkiintoista olisi ollut tietää kyselyyn vastanneiden kokemuksia mahdollisesta yhteydenpidosta syntymäsukuun ja ajatuksia omasta perhekäsityksestään. Tätä asiaa kyselylomakkeessa ei kysytty. Myös jatkotutkimusta avoimuudesta tarvitaan. Mielenkiintoista olisi nähdä, miten avoimuus tulevaisuudessa muuttuu. Suomessa olisi myös ainulaatuinen mahdollisuus seurata avoimien adoptioiden kehitystä. Eri osapuolten kokemusten tutkiminen varsinkin pitkittäistutkimuksella antaisi arvokasta tietoa kasvamisesta avoimuuteen ja yhteydenpidon kokemuksista ja haasteista. Jo nyt sosiaalityöntekijät ovat kuulleet avoimen adoption valinnoilta perheiltä toiveen päästä keskustelemaan avoimen adoption tapaamisten herättämistä tunteista ja ajatuksista sosiaalityöntekijän ja toisten adoptioperheiden kanssa, joilla myös on toteutuvia tapaamisia syntymäperheen kanssa (Jattu 2014).

9. POHDINTA JA SUOSITUKSET

Tutkimus on osoittanut, että adoptoidun tarve puhua adoptiosta ja siihen liittyvistä asioista toteutuu liian harvoin. He eivät myöskään saa riittävästi tukea taustaan liittyvän lisätiedon saamisessa. Tämä vuorovaikutuksellinen avoimuus on keskeisessä roolissa myös tutkimuksen esiin nostamassa adoptoiduille tärkeässä identiteetin työstämisessä. Jotta adoptoitu saisi siihen riittävästi mahdollisuuksia ja tukea, on palveluita kehitettävä niin, että ne vastaavat identiteettityön tarpeisiin. Adoptioprosessin jokaista vaihetta ja adoption ammattilaisten työtä on tarkasteltava tästä näkökulmasta. Keskeistä on adoptioprosessin alkupäässä tapahtuva syntymävanhemmille ja adoptiovanhemmille annettava adoptioneuvonta. Sitä on kehitettävä siten, että se entistä paremmin kasvattaa kykyä avoimuuteen.

Vaikka syntymävanhemmat eivät osallistuneet tutkimukseen, tuloksissa nousi esiin, että adoptio vielä vuosikymmenienkin jälkeen herättää monia tunteita ja on arka asia puhua. Biologiselle vanhemmalle adoptioon antamansa lapsen kohtaaminen voi olla vaikeaa, jollei hänellä ole ollut mahdollisuutta työstää asiaa. Useille lapsensa adoptioon luovuttaneille äideille raskaus on ollut yllätys, joka on todettu myöhään. Raskaus on siis ollut äidille itselleen piilossa oleva, tunnistamaton tai tiedostamaton. Monissa tapauksissa abortti ei enää ole ollut mahdollinen. Monet vanhemmat salaavat tai ainakin pyrkivät salaamaan raskauden ja adoption läheisiltään. Adoptioneuvonnanantaja voikin olla ainoa, jonka kanssa vanhempi puhuu asiasta. (Tervonen-Arnkil 2013, 19–21.) Adoptioneuvonnan aikana vanhempi kuitenkin on usein kriisissä ja jo mahdollisen adoptiopäätöksen tekeminen on vaativaa, onhan adoptiopäätös suuri ja lopullinen ratkaisu. Avoimuuden ajatus voikin lisätä vanhemman ahdistusta (Tervonen-Arnkil 2013, 25). Syntymävanhemmat tarvitsevat pitkäaikaista tukea lapsen adoptioon luovuttamisen tuomien tunteiden ja ajatusten työstämisessä. Jos vanhempi kokee itsensä arvottomaksi tai syylliseksi, on hänen vaikea olla aktiivinen suhteessa adoptiovanhempiin ja lapseensa (Neil 2006, 18–19). Vasta sen jälkeen, kun vanhempi on hyväksynyt adoptiopäätöksensä ja riittävästi läpikäynyt asiaan liittyvää surua, hän kykenee ajattelemaan ja näkemään lapsen tarpeita ja omaa osuuttaan lapsen elämäntarinan eheyttäjänä.

Vaikka syntymävanhemmille annettavaa adoptioneuvontaa ja tukea on viime vuosina kehitetty (Virve Hongisto 2013, 27), on heille tarjottavan tuen ke-

hittämistyötä jatkettava. Syntymävanhempien tukemista voisi verrata huostaanotettujen lasten vanhempien saamaan tukeen. Usein lastensuojelussa vanhempi jää selviämään omillaan, kun lapsen tilanne on huostaanotolla ja sijoituksella saatu paremmaksi. Vasta viime vuosina on alettu työskennellä tehokkaammin myös vanhempien kanssa ja nähty kaiken sen työn lopulta koituvan lapsen parhaaksi. Suomessa adoptioon luovuttamiset ovat pääsääntöisesti vapaaehtoisia, mutta asiaan liittyy silti paljon häpeää ja syyllisyyttä. Näiden vanhempien tavoittaminen ja tuen tarjoaminen voikin olla haasteellista. Tärkeää olisi löytää uusia lähestymistapoja ja monipuolistaa tukimuotoja. Adoptioneuvonnan jälkipalvelussa haasteellista on työ niiden syntymävanhempien kanssa, jotka ovat luovuttaneet lapsensa adoptioon vuosikymmeniä sitten. Tuolloin adoptiosta, tietojen luovuttamisesta lapselle tai yhteydenpidosta saatettiin ajatella hyvin erilalla kuin nykyisin. Adoptioneuvonnan yhteydenotto voi tulla vanhemmalle aivan yllätyksenä, koska vanhempi on luullut, että annettuaan lapsensa adoptoitavaksi hän voi asian unohtaa, eikä siihen kukaan enää palaa. Nykykäytännöt voivat tuntua heistä uhkaavilta ja laittavat merkittäviä identiteettipohdintoja liikkeelle. Sosiaalityön on kyettävä auttamaan heitä näiden asioiden työstämisessä ja tuettava vanhempia täydentämään adoptoidun elämäntarinaa omalta osaltaan.

Myös adoptioneuvonnan antajien tulee läpikäydä omat asenteensa adoptioon. Ajatteleeko sosiaalityöntekijä edelleen, että on parempi antaa vanhempien aloittaa uusi jakso elämässä, ikään kuin adoptioon annettua lasta ei olisi-kaan olemassa? Vai voisiko kaikkien adoption osapuolten edun mukaista olla, että vanhempaa tuetaan asian työstämisessä osaksi omaa elämäänsä. Sosiaalityöntekijöiden tulee selkeämmin sisäistää velvollisuus tuen aktiiviseen tarjoamiseen, mutta heille täytyy myös mahdollistaa sen työn tekeminen. Nämä vanhemmat eivät ole niitä, jotka tulevat ”ovista ja ikkunoista” vaatimaan palveluita, vaan heitä voi joutua aktiivisesti tavoittelemaan. Kiireisessä lastensuojelutyössä tämä ei aina ole mahdollista. Lisäksi avoimempi puhe adoptiosta ja lapsen antamisesta adoptioon yhteiskunnallisella tasolla voisi muuttaa asenteita ja vähentää syntymävanhempien taakkaa.

Ehyt elämäntarina helpottaa adoptoidun identiteettityötä ja siksi adoptioneuvonnanantajien on huolehdittava riittävästä dokumentoinnista. Siinä on oltava tietoa ja kuvailua adoption syistä, syntymävanhemmista ja -suvusta, syntymisestä, hoitoperheessä olemisesta, adoptioperheen valinnasta ja siirtymisestä sinne sekä ensimmäisistä vaiheista uudessa kodissa. Adoptoidut kappavat myös valokuvia, muistoja ja kirjeitä kirjoitetun tekstin lisäksi. Tutkimusta varten tehdyssä Webropol -kyselyssä tuli esille adoptoitujen toive saada

myös ääni- tai videotallenteita syntymävanhemmista ja -suvusta. Adoptioneuvontaa voi antaa kuntien sosiaalitoimi tai Pelastakaa Lapset ry. Vaikka adoptiolaki (22/2012) ja Opas adoptioneuvonnan antajille (2013) ohjeistavatkin näitä tahoja dokumentoinnissa, ovat käytänteet varsin kirjavina. Sosiaalityötä dokumentoidaan varmaan yhtenäisemmin, mutta adoptiossa merkityksellistä on myös tietojen kerääminen lasta varten. Adoptoidun elämäntarinan eheyden ”heikot lenkit” sijoittuvat monesti lapsen syntymään ja perhehoitoon syntymävanhemman harkinta-aikana. Valtakunnallisten, kaikkien neuvonnan antajien saatavilla olevia välineitä tulisi olla enemmän tarjolla. Yksi tällainen on Pelastakaa Lapset ry:n nettisivuilta saatavissa oleva Ensimmäiset päiväni -kirjanen, johon voi kerätä tietoa lapsen alkuvaiheista synnytyssairaalassa. Lapsen elämäntarina voi jatkua adoptiovanhempien täyttämässä kirjoissa, joita Suomessakin on saatavilla esimerkiksi Pesäpuu ry:n Minun kirjani.

Yleensä adoptoidun elämäntarinan täydentämiseksi adoptioneuvonnan antajalla on käytettävissä vain adoptioasiakirjat. Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa on kehitetty adoptoitujen elämänkertatyön välineiksi esimerkiksi Later life letter, Life story book ja Lifebook. Ensimmäinen on sijoitusta tehneen sosiaalityöntekijän kirje lapselle. Siinä kerrotaan adoption taustoista, ja koska se on tarkoitettu luettavaksi vasta myöhemmällä iällä, se sisältää yksityiskohtaista ja sensitiivistä tietoa sijoituksesta. (Moffat 2012,5.) Life story book auttaa lasta ymmärtämään historiaansa ja linkittää menneisyyden nykyisyyteen, mutta se on tarkoitettu luettavaksi jo sijoituksen alkuvaiheessa. Sosiaalityöntekijä kokoaa kirjan ja sen tehtävänä on myös auttaa adoptiovanhempia ymmärtämään lastaan paremmin ja lisätä heidän empatiaansa lasta kohtaan. (Rees 2009, 12.) Parhaillaan Lifebook kulkee lapsen mukana tämän syntymästä lähtien ja sosiaalityöntekijät, sijaisvanhemmat sekä adoptiovanhemmat keräävät siihen lapsen elämään liittyviä tietoja ja muistoja. Se sisältää dokumentteja, valokuvia, onnittelukortteja, piirustuksia ja muita asioita, jotka auttavat lasta tietämään ja muistamaan historiaansa. Tehokkaimmin kirjaa käytetään, kun adoptoidulla on mahdollista sen kautta käydä keskustelua historiastaan hänelle merkityksellisten ihmisten kanssa. (Grotevant & Von Korff 2011, 596.) Myös Suomessa tulisi kehittää vastaavia sosiaalityöntekijöiden työvälineiksi ja adoptoidun identiteettityön tueksi.

Tuleville adoptiovanhemmille annettavaa neuvontaa on myös kehitettävä niin, että se paremmin tukee lapsen identiteettityötä. Yksi keskeinen tekijä tässä on vanhempien kyky vuorovaikutukselliseen avoimuuteen eli valmius keskustella adoptiosta, lapsen taustasta ja asiaan liittyvistä tunteista. Toinen merkittävä asia on vanhempien kyky tukea lapsen suhdetta syntymäperhee-

seen. Ulkomailta adoptoitaessa lapset harvoin ovat vauvaikäisiä ja lapset lähes aina poikkeavat ulkonäöltään vanhemmistaan. Adoptioon liittyvät asiat tulevat puheeksi jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa ja herkemmin. Suomesta adoptoitaessa lapsen ikä ja ulkonäkö voivat olla avointa ja riittävän aikaista puhetta hidastavia tekijöitä. Lapset ovat yleensä olleet vauvaikäisiä siirtyessään adoptiokotiin, sillä biologisten vanhempien on mahdollista allekirjoittaa suostumuksensa adoptioon luovuttamisesta kahdeksan viikon kuluttua syntymästä. Vaikka adoptioeuvonnassa korostetaan adoptiosta kertomisen tärkeyttä riittävän varhain, voi asia ”unohtua” adoptioperheen yhteisen elämän alkaessa pienen vauvan hoitamisesta. Lapsen kehityksessä kysymykset syntymisestä ovat vasta vuosien päässä. Vauvana sijoitetut eivät ole koskaan solmineet suhdetta vanhempiinsa, mutta tämä ei estä heitä läpikäymästä menetyksen surua. Kasvaessaan he alkavat fantasioida omia vanhempiaan, keitä he ovat ja mitä he tekevät elämässään. Lapset, jotka uskovat vanhempiensa tehneen vapaaehtoisen luovutuksen adoptioon, voivat myös kuvitella syyn poisantamiseen olevan itsessään. (Brodzinsky 2011, 204.) Koska kotimaan adoptiossa lapset harvoin poikkeavat ulkonäöltään kantaväestöstä ja yleensä yhteys syntymäperheeseen puuttuu, adoptioon liittyvien keskustelujen syntyminen vaatii vanhempien aktiivisuutta (myös Korff & Grotevant 2011, 399).

Frenchin (2013) mukaan adoptoiduilla tulisi olla mahdollisuus kokea adoptiostatuksensa positiivisena asiana ja sitä kautta kasvattaa adoption osalta myönteistä itsetuntoa. Adoptiovanhemmat voivat tukea tätä kehitystä toimimalla vahvana puskurina adoptiokielteiselle sosiaaliselle ympäristölle ja keskustelemalla adoptiosta lapsensa kanssa tämän ikätason mukaisesti. Hyvä yhteys syntymävanhempiin voi mahdollistaa riittävien tietojen saamisen ja siten suojella adoptoitua kokemasta itseään huonoksi tai epäonnistujaksi. Kaikella tällä on identiteettiä vahvistava vaikutus. (Mt., 140–141, 147–148.)

Jo nyt on nähtävissä, että adoptoidun oikeus ja tarve puhua biologisesta taustastaan on hyväksyttyä ja tulevaisuudessa yhteydenpito syntymäperheeseen tulee lisääntymään. Kontakti syntymäsukuun tukee adoptiosta puhumista myös adoptioperheessä, sillä se luo luonnollisia tilaisuuksia ottaa asia puheeksi. Mutta ”*one size does not fit all*” (Grotevant ym. 2007, 97) eli avoin adoptio ei sovi kaikille adoptiovanhemmille, eivätkä kaikki syntymävanhemmatkaan ole siihen valmiita, ainakaan adoption alussa. Lapsen kohdalla kiinnostus tapaamisiin voi herätä myöhemmissäkin vaiheissa. Tuomioistuimen vahvistamia yhteydenpitosisäntöjä eli niin sanottuja avoimia adoptiota enemmän tulevaisuudessa tullaan varmaan näkemään eri tasoilla ja eri tavoin pidettävää yhteyttä. Yhteys biologiseen taustaan voi toteutua tapaamisten kautta,

valokuvien ja kirjeiden vaihtamisen kautta, mutta myös puheen, tarinoiden ja tunteiden jakamisen tasolla. Adoptioneuvonnan onkin arvioitava tulevien vanhempien kykyä ja halua tukea lapsen mentaalista ja konkreettista yhteydenpitoa syntymäsukuun. Vaikka suuntana ei olisikaan kontakti syntymäperheeseen, on adoptioneuvonnan mahdollistettava asian pohtiminen ja siihen kasvaminen. Adoptiovanhempien avoimuuteen kasvaminen lisää vuorovaikutuksellista avoimuutta ja sitä kautta auttaa lapsen identiteettityötä.

Adoptioneuvonnassa tulisi kiinnittää huomiota adoptionhakijoiden haluun ja kykyyn asettua toisten asemaan, tutkia adoptioon liittyviä asioita itsekseen ja jakaa niitä muiden kanssa. Hakijoita on pyydyttävä refleктоimaan omaa elämäänsä, katsottava kuinka avoimesti hakijat pohtivat motiiviaan adoptoida, millaisia eroja he näkevät adoptiovanhemmuuden ja biologisia lapsia saaneiden vanhempien välillä sekä mitä he ajattelevat lapsensa adoptioon antavista vanhemmista ja heidän historiastaan. Hakijat joilla on kyky itsetutkiskeluun (intrapersonal search) todennäköisemmin ovat avoimia ja hyväksyvämpiä adoptiossa esiin tuleviin näkökulmiin, erityisesti lapsen näkökulmaan. Adoptiovanhemmat, jotka ovat tietoisia ja sinut adoptioon liittyvien tunteidensa ja adoptioon luovuttamisen taustatekijöiden kanssa, ovat virittyneet lapsen tarpeille, kykenevät vastaanottamaan erilaisia tunteita ja jakavat niitä lapsen kanssa. (Brodzinsky 2005, 163–164; Neil 2003, 26.)

Yhteydenpidossa syntymäperheeseen kyky asettua toisen asemaan auttaa ylläpitämään tai lisäämään kontaktia myös silloin kun yhteydenpidossa on haasteita. Empaattiset adoptioijat eivät kiellä suhteessa olevia vaikeuksia tai kielteisiä tunteitaan, vaan he osoittavat eri osapuolten näkökulmien ymmärrystä eli korkeaa reflektiivistä kykyä. Suhde syntymävanhempaan on todennäköisesti miellyttävä ja kestävä, kun adoptiovanhempien sitoutuminen suhteeseen pohjautuu näkemykseen, että suhde pitkällä aikavälillä on lapselle arvokas ja kun vanhemmat kykenevät asettumaan syntymävanhemman asemaan. (Neil 2003, 25–26.)

Ihmiset, joilla on avoin, empaattinen, vakaa ja turvallinen persoonallisuus ovat todennäköisesti niitä, jotka kykenevät avoimuuteen ja valitsevat avoimen adoption (Brodzinsky 2005, 153). Adoptioneuvonnan tehtävänä ei ole karsia adoptionhakijoiden joukosta avoimuuteen kykeneviä ihmisiä, vaan auttaa hakijoita neuvonnan aikana pohtimaan teemaa ja kasvattaa kykyä avoimuuteen. Adoptioneuvonnanantajien on huomioitava myös, että heidän omat asenteensa, annettava valmennus ja tuki vaikuttavat myös siihen, miten adoptiovanhemmat asennoituvat yhteydenpitoon ja sen ylläpitoon (Neil 2003, 27).

Adoptioneuvonta tuleville adoptiovanhemmille on tärkeää ja se parhaimmil-

laan antaa valmiuksia vastata lapsen tarpeisiin. Tässä vaiheessa adoptioprosessia puhutaan vielä kuitenkin adoptiolapsista yleensä. Adoptiolapsen tulo perheeseen omine historioineen on suuri muutos ja tämän vaiheen tärkeys tulisi adoptioneuvonnassa näkyä vahvemmin. Vasta adoptiosijoituksen jälkeen tiedetään millainen temperamentti lapsella on ja millaisia kiintymyskokemuksia tai mahdollisia traumoja hänellä on. Tuolloin tiedetään myös miksi biologiset vanhemmat ovat päätyneet adoptioratkaisuun ja millaisia toiveita heillä on yhteydenpidosta. Vanhempien kanssa on pysähdyttävä pohtimaan, millaisia ajatuksia ja tunteita lapsi ja hänen historiansa heissä herättää ja miten heitä autetaan parhaiten vastaamaan lapsen tarpeisiin. Sijoituksen jälkeen adoptioneuvonnan tehtävänä on altistaa vanhemmat sensitiivisyydelle lasta kohtaan esimerkiksi vuorovaikutuksellisen tuen keinoin.

Ulkomailta adoptoitaessa lapsen syntymämaa määrittelee seuranta-ajan pituuden, joka vaihtelee puolesta vuodesta lapsen täysi-ikäisyyteen. Kotimaan adoptiossa adoptiolaki velvoittaa tekemään kartoitusta mahdollisesta avun ja tuen tarpeesta, mutta muutoin yhteydenpidon perheeseen määrittelee adoptioneuvonnanantaja. Lyhimmillään tämä tarkoittaa yhtä tapaamista, jotta voidaan tehdä selvitys tuomioistuimeen adoption vahvistamiseksi. Adoptioperheiden vertaistapaamisissa onkin tullut esille, että adoptiosta puhuminen ja yhteys biologiseen taustaan alkavat todella pohdituttaa vanhempia vasta vauvavaiheiden jälkeen. Isompana adoptoitavien lasten kohdalla nämä pohdinnat toki aktivoituvat nopeammin. Seuranta-aikaa pidentämällä voidaan vahvistaa vanhempien kykyä puhua adoptiosta oman lapsensa kanssa. Tukea adoptiovanhemmille tulisi olla tarjolla myös lapsen täysi-ikäisyyteen asti, sillä lapsen jokainen kehityskausi tuo adoption käsittelyyn uuden tason, ja vanhemmat voivat kaivata perheen ulkopuolista mahdollisuutta keskustella asiasta. Tuen tulee myös olla niin sanottua matalan kynnyksen tukea eli helposti saavutettavissa. Tänä päivänä adoptioperheet liian usein joutuvat maksamaan tuen itse tai saavat sitä vasta lastensuojelun asiakkuuden kautta. Adoptiolaki (22/2012, 25§) mahdollistaa adoption jälkeisen tuen, mutta pykälän sisältö ei vielä ole siirtynyt käytäntöön. Perheet kokevat myös, että perhepalveluissa adoption erityisyys tunnetaan huonosti. Kaikkien perheiden Suomi -hankkeen (2014) tekemässä selvityksessä todetaankin, että lasten, nuorten ja perheiden palveluissa toimivista ammattilaisista 73 % on kohdannut adoptioperheitä, mutta vain noin 26 % on saanut tietoa adoptioperheistä osana koulutustaan.

Yksi avoimuutta lisäävä tekijä on vertaistuki. Adoptioperheiden vertaistapaamiset tukevat monella tavalla avoimuutta. Jo osallistuminen tapaamiseen tuo adoption puheeksi perheessä, tapaamisessa vanhemmat voivat jakaa ko-

kemuksiaan ja lapset tutustuvat toisiinsa. Lapselle ryhmän vertaiset voivat eri ikävaiheissa olla merkityksellisiä keskustelukumppaneita ja kokemuksen jakajia. Pitkien odotusaikojen takia adoptiovanhemmat, varsinkin kotimaan adoptiossa, ovat yleensä vanhempia kuin biologisen lapsen saavat vanhemmat. Adoptiovanhemmat eivät myöskään voi jakaa raskauteen, synnytykseen tai lapsen varhaisvaiheisiin liittyviä kokemuksia biologisen lapsen saaneiden kanssa. Adoptiovanhemmat voivat kokea itsensä erilaisiksi tavallisissa vauvoja lapsikerhoissa, mutta adoptiovanhempien vertaisryhmät parhaillaan tukevat perhettä lapsen tulosta aina lapsen itsenäistymiseen asti. Adoptioperheet ry mahdollistaa vertaistukea myös kotimaan adoptioperheille, mutta myös adoptioneuvonantajat ovat merkittävässä asemassa tutustuttaessaan esimerkiksi samana vuonna adoptoineet vanhemmat toisiinsa.

Vaikka adoptioperheiden tapaamisissa myös lapset näkevät toisia adoptoituja, on vain heille suunnattu vertaistuki tärkeää. Vertaistuen merkitys kasvaa lapsen tullessa murrosikään ja hänen aikuistuttua. Suomessa toimii jo adoptoitujen yhdistyksiä, joihin myös aikuiset kotimaan adoptoidut voivat kuulua. Näillä yhdistyksillä on tarjolla myös vertaistukea ja -toimintaa. Niiden lisäksi adoptioneuvonnanantajien tulee tarjota vertaisryhmiä adoptoiduille, sillä sen tarjoamaan vertaistukeen on tarvittaessa liitettävissä adoptioneuvonnan asiantuntemus. Vertaistuki adoptioon liittyvien asioiden tutkimiseksi ja identiteettikysymysten pohtimiseksi tulisi olla yksi normaaleista tukimuodoista (Grotevant ym. 2005, 181). Ne antavat mahdollisuuden käydä mielekästä keskustelua adoptiosta toisten kanssa ja edistävät adoptoidun kykyä tutkia ja reflektoida adoptioidentiteettiään (Grotevant & Von Korff 2011, 595). Vertaisryhmien kautta tehtävä yhteistyö, niin syntymävanhempien, adoptiovanhempien kuin adoptoitujenkin kanssa, myös antaa adoptioneuvonnalle arvokasta tietoa eri osapuolien kokemuksista ja tuen tarpeista.

Erityinen tuen paikka adoptiossa on yhteydenpito syntymävanhempiin. Koska kulttuurista mallia adoptio- ja syntymävanhempien väliselle suhteelle ei ole olemassa, osapuolet tarvitsevat adoptioneuvonnanantajalta tukea ja ohjausta ainakin yhteydenpidon alussa. Sosiaalityöntekijät voivat auttaa adoptiovanhempia ja syntymäperheen jäseniä rakentamaan luottamukselliset, kunnioittavat ja hyväksyvät suhteet toisiinsa ja auttaa heitä yhteydenpidossa syntyvien konflikteissa ja pettymyksissä (Siegel 2008, 372). Sosiaalityön tehtävänä on tukea kaikkia osapuolia ymmärtämään toistensa näkökulmaa ja kokemusta, mutta erityisesti auttaa asettumaan lapsen asemaan. Tuen on myös autettava osapuolia miettimään miten vastata toisen tekoihin. Ymmärrys suhteiden kompleksisuudesta voi estää reagoimasta puhtaasti tunnepohjalta. Tärke-

ää on myös tarjota tukea tunnetyöhön. Sosiaalityöntekijät voivat ohjata osapuolia auttamalla identifioimaan ja hyväksymään tunteitaan ja auttaa lisäämään empatiaa. Mitä enemmän adoptiovanhemmat kokevat saavansa tukea, sitä todennäköisemmin he välttävät joutumasta yhteydenpidon tuomien tunnekuohujen valtaan. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea adoptiovanhempien emotionaalista ja kognitiivista kykyä hoitaa kontaktia. (Neil 2003, 27; Siegel 2008, 373.)

Kyetaukseen auttamaan adoption eri osapuolia, sosiaalityöntekijöillä tulee olla adoptioon liittyvää erityisosaamista ja taitoja (Brodzinsky 2005, 165; Siegel 2008, 373). Adoptiolain (22/2012, 22§) mukaan adoptio neuvontaa voi antaa pätevä sosiaalityöntekijä, jolla on riittävä perehtyneisyys adoptioasioihin. Lisäksi ”neuvontaa antavien työntekijöiden tulee tuntea muun muassa lasten kehitykseen, perheiden elämänkaareen, lapsettomuuteen ja lasten sijoittamiseen liittyviä kysymyksiä” (Opas adoptio neuvonnan antajille 2013, 29). Käytännössä perehtyneisyys adoptioasioihin voidaan hankkia vain tekemällä adoptiotyötä. Adoptiokokemuksen karttuminen voi kuitenkin olla vaikeaa kunnissa, joissa kotimaan adoptioita ei tehdä edes vuosittain. Adoptoitujen kokemukset avoimuudesta ja adoptiolain mahdollistama yhteydenpito aikaisempiin vanhempiin tuovat uusia vaatimuksia neuvonnanantajan ammattitaidolle. Adoptio neuvontatyö on vaativaa erityisosaamista ja alalla työskentely edellyttää jatkuvaa koulutusta. Adoptio neuvontaa antavien sosiaalityöntekijöiden riittävästä täydennyskoulutuksesta, tuesta ja ohjauksesta on huolehdittava, että he omalta osaltaan kykenevät antamallaan valmennuksella ja tuella vastaamaan adoptoidun identiteettityön nykyisiin ja tuleviin haasteisiin.

Vaatimuksia koulutusta kohtaan lisää myös keskustelu kotimaan adoptiota yhtenä vaihtoehtona lastensuojelussa. Asiaa on pohdittu jo ennen avoimen adoption virallista mahdollisuutta. Perhehoitoon sijoitetun lapsen adoptointi sijaisperheeseen, tai lastenkotiin sijoitetulle lapselle adoptio perheeseen pääseminen, on nähty mahdollisuutena pysyvyyden lisäämiseksi lapselle, jonka paluu biologiseen perheeseen ei ole todennäköistä. Myös adoptiosta lastensuojelun avoimuuden mahdollisuutena huostaanoton sijaan on keskusteltu. (Hämäläinen 2012, 190–191; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3.) Adoptioon liittäminen yhdeksi mahdollisuudeksi lastensuojelussa ei kuitenkaan ole yksinkertainen toimenpide. Haasteellista on yhdistää lastensuojelulaissa (417/2007) oleva perheen jälleenyhdistämisperiaate adoptioon, jossa juridisesti vanhemmuus siirtyy adoptiovanhemmille. Myös sosiaalityöntekijöiden ja perhetyön muiden ammattilaisten koulutukseen tulisi sisällyttää adoptiotietämystä, jotta adoptiomahdollisuus lastensuojelun vaihtoehtona tulisi tarvittaessa harkintaan.

KIRJALLISUUS

Adoptiolaki 22/2012.

Beesley, Pat (2010) Making good assessments. Practical recourse guide. British Association for Adoption & Fostering (BAAF). London.

Berge, Jerica, Mendelhall, Tai, Wrobel, Gretchen, Grotevant, Harold, McRoy, Ruth (2006) Adolescents' Feelings about Openness in Adoption: Implications for Adoption Agencies. *Child Welfare* 85 (6), 1011–1039.

Blyth, Eric (2012) "Genes R Us? Making Sense of Genetic and Non-Genetic Relationship Following Anonymous Donor Insemination." *Reproductive BioMedicine Online* 24 (7), 719–726.

Brodzinsky, David, Singer, Leslie, Braff, Anne (1984) Children's understanding of adoption. *Child Development*, 55, 869–878.

Brodzinsky, David, Schechter, Marshall, Henig, Robin (1993) Being adopted: the lifelong search for self. USA: Anchor Books.

Brodzinsky, David (2005) Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research and practice. Teoksessa Brodzinsky David M. & Palacios Jesús (toim.) *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 145–166.

Brodzinsky, David (2006) Family Structural Openness and Communication Openness as Predictors in the Adjustment of Adopted Children. *Adoption Quarterly* 9 (4), 1–18.

Brodzinsky, David (2011) Children's Understanding of Adoption: Developmental and Clinical Implications. *Professional Psychology: Research and Practice*, 42 (2), 200–207.

Castrén, Anna-Maija & Högbacka, Riitta (2014) Avautuuko perhe? Eksklusiivinen ja inklusiivinen dynamiikka perhesuhteissa. *Sosiologia* 2, 106–122.

Commission for Social Care Inspection (CSCI) (2006) About Adoption: A Children's views report. London: CSCI.

Curtis, Reagan & Pearson, Frances (2010) Contact with Birth Parents: Differential Psychological Adjustment for Adults Adopted as Infants. *Journal of Social Work* 10 (4), 347–367.

Ensimmäiset päiväni <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/kotimaiset-adoptiot/>. (Luettu 6.11.2014).

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valle, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä. PS-Kustannus, 24–42.

FINADO <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/finado-tutkimus-adoptiolasten-er/> (Luettu 10.10.2014).

French, Quade (2013) Adoption as a Contingency of Self-worth: An Integrative Approach to Self-esteem in Adopted individuals. *Adoption Quarterly*, 16 (2), 128–152.

Grotevant, Harold (1997) Coming in Terms with Adoption: The Construction of Identity from Adolescence into Adulthood. *Adoption Quarterly*, 1(1), 3–27.

Grotevant, Harold (2000) Openness in Adoption: Research with the Adoption Kinship Network. *Adoption Quarterly*, 4 (1), 45–65.

Grotevant Harold, Perry Yvette, McRoy Ruth (2005). Openness in Adoption: Outcomes for Adolescents within Their Adoptive Kinship Networks. Teoksessa Brodzinsky David & Palacios Jesús (toim.) *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 167–186.

- Grotevant Harold, Wrobel Gretchen, Von Korff, Lynn, Skinner, Brooke, Newell, Jane, Friese, Sarah, McRoy, Ruth (2007) Many Faces of Openness in Adoption: Perspectives of Adopted Adolescents and Their Parents. *Adoption Quarterly*, 10 (3-4), 79–101.
- Grotevant, Harold ja Von Korff, Lynn (2011) Adoptive Identity. Teoksessa Schwartz, Seth, Luyckx, Koen, Vignoles, Vivian (toim.) *Handbook of Identity Theory and Research*. Springer. New York, 585–601.
- Hawkins, Amanda, Beckett, Celia, Rutter Michael, Castle, Jenny, Colvert, Emma, Groothues, Cristine, Kneppner, Jana, Stevens, Suzanne, Sonuga-Barke, Edmund (2007). Communicative Openness About Adoption and Interest in Contact in a Sample of Domestic and Intercountry Adolescent Adoptees. *Adoption Quarterly* 10 (3–4), 131–155.
- Holmström, Vanessa. Johtava sosiaalityöntekijä Helsingin kaupungin adoptioyksikkö. Sähköpostikeskustelu 3-4.11.2014
- Howe, David & Feast, Julia (2000) *Adoption, Search & Reunion*. London: The Children's Society.
- Howe, David & Feast, Julia (2001) The Long-term Outcome of Reunions Between Adult adopted People and their Birth Mothers. *British Journal of Social Work* 31, 351–368.
- Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Helsinki: Väestöliitto.
- Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta: yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptioperheissä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) *Vieras perheessä*. Tampere: Juvenes Print Oy, 162–190.
- Jallinoja, Riitta (2009.) *Vieras perheessä: suhteen hahmotus*. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) *Vieras perheessä*. Tampere: Juvenes Print Oy, 11–31.
- Jattu, Tuula. Sosiaalityöntekijä Pelastakaa lapset ry. Suullinen tieto 2.10.2014.
- Jones, Chris & Hackett, Simon (2011) The Role of "Family Practices" and "Display of Family" in Creation of Adoptive Kinship. *British Journal of Social Work*, 41, 40–56.
- Jäppinen, Saara (2012) Avoin adoption. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Pro Gradu -tutkielma, sosiaalityö, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kaikkien perheiden Suomi (2014) http://www.monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2014/07/KPS_selvitys_ammattilaiset_ja_opiskelijat_nettiin_final.pdf (Luettu 6.11.2014)
- Kerr-Edwards, Simon (2011) Group work with adopted adolescents. *Adoption and Fostering* 35 (3), 50–59.
- Kirk, H. David (1964) *Shared fate: a theory of adoption and mental health*. New York. Free Pr. of Glencoe
- Kiuru, Taru (2006) Adoptoidun paikat perheissä. Miten adoptoitu suhteuttaa itsensä sosiaaliseen ja biologiseen perheeseensä. Pro gradu-tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kohler, Julie, Grotevant, Harold, McRoy, Ruth (2002) Adopted Adolescents' Preoccupation With Adoption: The Impact on Adoptive Family Relationship. *Journal of Marriage and Family* 64, 93–104.
- Lahti, Ilpo (1991) Adoptiolapsi nuoruusiässä. 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 84. Turku: Painosalama Oy.
- Laitinen, Jaana (2014) Äidiksi toisten äitien lapsille. Helsingin Sanomat 29.9.2014, B12–B13.
- Laki lapseksiottamisesta 153/1985.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- MacDonald, Mandi, McSherry, Dominic (2011) Open adoption. Adoptive parents' experiences of birth family contact and talking to their child about adoption. *Adoption & Fostering*. 35 (3), 4–16.
- Mendenhall, Tai, Berge, Jerica, Wrobel, Gretchen, Grotevant, Harold, McRoy, Ruth (2004) Adolescents'

- Satisfaction with Contact in Adoption. *Child and Adolescent Social Work Journal* 21 (2), 175–190.
- Moffat, Fran (2012) *Writing a later life letter. Good practice guide.* Baaf. Great Britain.
- Müller, Ulrich & Perry, Barbara (2001) Adopted Persons' Search for and Contact with Their Birth Parents I: Who Searches and Why? *Adoption Quarterly*, 4 (3), 5–37.
- Neil, Elsbeth (2006) Coming to Term with the Loss of a Child: The Feelings of Birth Parents and Grand Parents About Adoption and Post-Adoption Contact. *Adoption Quarterly* 10 (1), 1–23.
- Neil, Elsbeth (2009) Post-Adoption Contact and Openness in Adoptive Parent's Minds: Consequences for Child's Development. *British Journal of Social Work* 39 (1), 5–23.
- Neil, Elsbeth (2012) Making sense of adoption: Integration and differentiation from the perspective of adopted children in middle childhood. *Children and Youth Services Review*, 34 (2), 409–416.
- Nousiainen, Kirsi (2004) Lapsistaan erillään asuvat äidit: Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen julkaisusarja 3. Jyväskylä. Minerva.
- Oikeusministeriö (2010) Adoptiolainsäädännön uudistaminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 84/201: Helsinki. Oikeusministeriö.
- Opas adoptioeuvonnan antajille (2013) Adoptioeuvonta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2013:21
- Pacheco, Frances & Eme, Robert (1993) An Outcome Study of the Reunion between Adoptees and Biological Parents. *Child Welfare* 72 (1), 53–64.
- Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptio toiminta Suomessa vuosina 1970–2000. Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen sarja E15/2003. Väestöliitto. Helsinki.
- Peltonen, Reetta & Timonen Piritta (2013): Kuinka paljon lapsen etu ja oikeudet painavat uudessa adoptiolaisessa? Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) *Adoptio –lapsen etu? Lastensuojelun Keskusliitto.* Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 12–33.
- Peltoniemi-Ojala, Maarit (1998) Adoptio nuoren identiteetti rakentuu avoimuuden ilmapiirissä. *Adoptiolasten Vanhemmat*. 4, 3–5.
- Puustinen-Korhonen, Aila ja Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2010:3.* Helsinki: Kuntatalon paino.
http://www.lskl.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf (Luettu 29.10.2014)
- Pärssinen-Hentula, Irene (2009) Käytäntö määrittelemässä jälkipalvelua – lähtökohtana adoptiolapsen elämänsä ja adoption jälkeisen tuen kolme pilaria. Teoksessa Pasanen, Kaarina & Pärssinen-Hentula, Irene (toim.) *Monimuotoisuutta adoption jälkeiseen tukeen. Artikkelikokoelma Adoptiolapsille Ehempi elämä –projekti 2006–2009. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja N:o 13.* Teusmark Oy, 17–34.
- Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* Helsinki. Gaudeamus, 140–158.
- Rautanen, Elina. (1975) *Adoptiopalvelut meillä ja muualla.* Helsinki. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 19/1975.
- Reamer, Frederic, G. & Siegel, Deborah H. (2007): Ethical issues in Open Adoption: Implications for Practice. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* 88 (1), 11–18.
- Rees, Joy (2009) *Life Story Books for Adopted Children. A Family Friendly Approach.* Athenaem Press. Great Britain.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo, Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet.

- Teoksessa Ruusu vuori, Johanna, Nikander, Pirjo, Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino, 9–36.
- Sachdev, P. (1992) 'Adoption reunion and after: a study of the search process and experience of adoptees', *Child Welfare: LXXI*: 1, 53–68.
- Siegel, Deborah H. (2008) Open Adoption and Adolescence. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 366–374.
- Siegel, Deborah H. (2012) Growing up in open adoption: Young adult's perspectives. *Families in society*, 93, 133–140.
- SopS 60/1991 Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 16.8.1991 (SopS 60/1991)
- Strathern, Marilyn (2005) *Kinship, Law and the Unexpected. Relatives are allways a Surprise*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (2013) Sosiaalityöntekijä kohtaa adoptoitavan lapsen syntymä-äidin. Teoksessa Partanen, Päivi, Pasanen Kaarina, Reinikainen, Heli, Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013, Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja N:o 22. Hanemedia, 17–26.
<http://www.pelastakaa-lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/kohtaaminen-kotimaisen-adoption/> (Luettu 4.11.2014)
- Tollman, Marika (2006) Salainen äitiys: lapsensa poisantaneiden naisten kokemuksia adoptiosta. Pro Gradu -tutkielma, psykologia, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Triseliotis, John & Featst, Julia & Kyle, Fiona (2005) *The Adopting Triangle Revisited. A study of adoption, search and reunion experiences*. Nottingham: Russell Press.
- Valanne, Eero (1954): Kaikki muut ovat syntyneet paitsi minä. *Lapsi ja Nuorisol*, 25–27.
- Varilo, Esko (1993) Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina. *Psychiatria Fennica Monografiasarja*.18. Loviisa: Psykiatrian tutkimussäätiö.
- Von Korff Lynn & Grotevant, Harold (2011) Contact in Adoption and Adoptive Identity Formation: The Mediating Role of Family Conversation. *Journal of Family Psychology* 25 (3), 393–401.
- Von Korff Lynn, Grotevant, Harold, McRoy Ruth (2006) Openness Arrangements and Psychological Adjustment in Adolescent Adoptees. *Journal of Family Psychology* 20 (3), 531–534.
- Wrobel, Gretchen, Kohler, Julie, Grotevant, Harold, McRoy, Ruth (2003) The Family Adoption Communication (FAC) Model: Identifying Pathways of Adoption-related Communication. *Adoption Quarterly* 7 (2), 53–84.
- Wrobel, Gretchen, Grotevant Harold, McRoy, Ruth (2004) Adolescent Search for Birthparents: Who Moves Forward? *Journal of Adolescent Research* 19 (132), 133–150.
- Övermark, Anu (2013) Salatusta avoimeksi. Kotimainen adoptio historiallisessa kontekstissaan. Pro Gradu -tutkielma, sosiaalityö, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Kirje adoptoidulle ja suostumuslomake

Liite 2. Kysely

Liite 3. Teemahaastattelun runko

Liite 4. Alkuperäisilmausten redusointi eli pelkistäminen

Liite 5. Aineiston klusterointi alaluokiksi

Liite 1. Kirje adoptoidulle ja suostumuslomake

Hyvä jälkipalvelun asiakas/adoptoitu

Pelastakaa Lapset ry kehittää adoptioon liittyviä toimintamuotoja ja palveluja. Kohtaaminen – kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013 toteutetaan yhteistyössä muiden adoptiotoimijoiden kanssa. Hankkeen yhtenä osatavoitteena on edistää adoption avoimuutta sekä adoptoidun lapsen oikeutta syntymätaustan ja syntymävanhempien tuntemiseen ja kohtaamiseen tiedon, tunteiden ja mielikuvien tasolla.

Kehittämistyötä teemme yhteistyössä ja kuulemalla adoption eri osapuolien näkemyksiä. Haluamme kysyä adoption jälkipalvelun asiakkailta kokemuksia ja ajatuksia oman biologisen taustan selvittämisestä, jälkipalvelusta ja adoptioprosessin aikana kerättävien tietojen dokumentoinnista. Vastauksesi ovat meille erittäin tärkeitä. Vastaamme mielellämme aihetta ja projektia koskeviin kysymyksiin.

Toivomme, että voimme olla sinuun jatkossa yhteydessä. Palautathan hankkeeseen liittyvän taustakyselyn ja suostumuslomakkeen mahdollista myöhempää yhteydenottoa varten, joka voi olla esim. keskustelu, haastattelu tai kysely. Yhteydenoton saatuaasi voit itse päättää mihin olet valmis osallistumaan. Käsittelemme saamiamme tietoja luottamuksellisesti.

Voit palauttaa oheisen suostumuslomakkeen saamassasi kirjekuoressa. Postimaksu on maksettu puolestasi.

Kiitos!

Päivi Partanen
projektivastaava, sosiaalityöntekijä
Pelastakaa Lapset ry
Puh. 010 843 5000
GSM 040 564 1025
paivi.partanen@pelastakaalapset.fi

Hankkeeseen liittyviä lisätietoja antavat myös:

Kaarina Pasanen	Kaisa Tervonen-Arnkil
Projektijohtaja	Kehittämispäällikkö
Puh. 010 843 5025	Puh. 010 843 5006
GSM 040 564 0835	GSM 040 709 1998
kaarina.pasanen@pelastakaalapset.fi	kaisa.tervonen-arnkil@pelastakaalapset.fi

Suostumus adoption jälkipalveluun liittyvään yhteydenottoon

Minuun saa ottaa yhteyttä liittyen kokemuksiini ja ajatuksiini adoptiosta, oman biologisen taustan selvittämisestä, jälkipalvelusta ja adoptioprosessin aikana kerättävien tietojen dokumentoinnista.

Minut on adoptoitu vuonna _____. Tuolloin olin _____ kuukautta/vuotta vanha

Olen saanut jälkipalvelua:

_____ Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistossa

_____ Helsingin kaupungin sosiaalitoimessa

Ensimmäinen yhteydenottoni jälkipalveluun oli vuonna _____

Jälkipalveluni on ollut

_____ keskustelua puhelimitse.

_____ sosiaalityöntekijän tapaaminen ja taustatietojeni läpikäymistä, yhteensä _____ kertaa

_____ kirje biologiselle sukulaiselle.

_____ biologisen sukulaisen tapaaminen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa.

_____ muuta. Mitä? _____

Minua jäi pohdituttamaan jälkipalvelun jälkeen muun muassa seuraavat asiat

Yhteystietoni ovat:

Nimi _____

Osoite _____

Puh. _____

Sähköpostiosoite _____

Toiveitani liittyen yhteydenottoon _____

Muita toiveita, viestittävää Kohtaaminen –hankkeen työntekijöille

_____ :ssä _____ päivä _____ kuuta 20____

_____ allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2. Kysely

Kysely biologisen taustan selvittämisestä ja jälkipalvelun kehittämisestä

Lomakkeen täyttäminen tapahtuu anonyymisti ja saatuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Lomakkeessa on muutamia kysymyksiä, joihin olet jo mahdollisesti vastannut palauttamassasi suostumuslomakkeessa. Koko lomakkeen täyttäminen kuitenkin parantaa vastausten analysointia.

1. Sukupuolesi?

- nainen
- mies

2. Minkä ikäinen olet?

- alle 18 -vuotias
- 19-25 -vuotias
- 26-35 -vuotias
- 36-45 -vuotias
- 46-55 -vuotias
- 56-65 -vuotias
- 66-75 -vuotias
- yli 76 -vuotias

3. Missä asut?

- Etelä-Suomessa
- Länsi-Suomessa
- Keski-Suomessa
- Itä-Suomessa
- Pohjois-Suomessa

4. Minä vuonna sinut on adoptoitu? (Arvioi adoptiovuotesi, jollei sinulla ole varmaa tietoa)

5. Minkä ikäinen olit tuolloin?

- alle 3 kuukautta vanha
- 3kk tai alle 5kk vanha
- 5kk tai alle vuoden vanha
- vuoden tai alle kaksi vuotta vanha
- kaksivuotias tai vanhempi

6. Oliko lapsuutesi adoptioperheessä muita lapsia? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ei
- perheessäni oli myös adoptiovanhempieni biologisia lapsia. Montako?
- perheessäni oli myös sijaiskotilapsia. Montako?
- perheessäni oli myös muita adoptiolapsia. Montako?
- perheessäni oli myös muita kuin edellä mainittuja lapsia. Montako?

7. Minkä verran koet voineesi puhua adoptiosta adoptiovanhempiesi kanssa?

- en lainkaan
- liian vähän
- jonkin verran
- riittävästi
- paljon

8. Kerro kokemuksistasi liittyen edelliseen kysymykseen:

9. Kenen muiden kanssa olet lapsuudessasi puhunut adoptiosta? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- sisarusteni
- isovanhempieni
- ystävieni
- muiden. Kenen?

10. Minkä verran tiedät biologisesta taustastasi?

- en tiedä mitään
- tiedän jonkin verran
- tiedän hyvin paljon

11. Mistä olet saanut tietoa biologisesta taustastasi? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- adoptiovanhemmiltani
- adoptioperheeni sukulaisilta
- biologiselta suvultani
- jälkipalvelusta (tutustumalla biologisesta taustasta tallennettuihin asiakirjoihin yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa)
- olen etsinyt itse
- muualta. Mistä?

12. Keneltä olet saanut apua/tukea biologisen taustasi selvittämiseen? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- en ole saanut apua/tukea
- adoptiovanhemmiltani
- sisaruksiltani
- muulta sukulaiselta? Keneltä? Esim. täti/isovanhemmat ym.
- adoptiotyötä tekevältä sosiaalityöntekijältä
- muualta. Mistä?

Seuraavat kysymykset liittyvät jälkipalveluun, jolla tarkoitamme tutustumista biologisesta taustasta tallennettuihin asiakirjoihin, mahdollista yhteydenottoa biologisiin sukulaisiin ja adoptioon liittyvien tunteiden ja ajatusten käsittelemistä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa.

13. Mistä olet saanut tietoa jälkipalvelusta? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- en ole saanut tietoa jälkipalvelusta
- adoptiovanhemmiltani
- muilta sukulaisilta
- ystäviltä
- Pelastakaa Lapset ry:stä
- kunnan sosiaalitoimesta
- mediasta
- netistä
- muualta. Mistä?

14. Mistä olet saanut jälkipalvelua?

- Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistosta
- kunnan sosiaalitoimesta
- en ole saanut jälkipalvelua. Jos valitsit tämän kohdan, voit siirtyä kysymykseen 26.

15. Milloin olit ensimmäisen kerran yhteydessä jälkipalveluun?

- alle 12 -vuotiaana yhdessä adoptiovanhempieni kanssa
- 12-17 -vuotiaana yhdessä adoptiovanhempieni kanssa
- 18-25 -vuotiaana
- 26-35 -vuotiaana
- 36-45 -vuotiaana
- 46-55 -vuotiaana
- yli 56 -vuotiaana

16. Oliko jälkipalveluun hakeutumisen taustalla jokin erityinen syy/tapahtuma/ elämäntilanne? Kerro millainen:

17. Mitä asiaa/tietoa halusit jälkipalvelussa selvitetävän?

18. Miten eri tavoin jälkipalvelusi toteutui? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- keskustelua puhelimitse
- sosiaalityöntekijän tapaaminen ja taustatietojen läpikäymistä. Montako kertaa?
- kirje biologiselle sukulaiselle
- biologisen sukulaisen tapaaminen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa
- muuta. Mitä?

19. Koetko saaneesi riittävästi tietoa biologisesta taustastasi jälkipalvelun kautta?

- sain aivan liian vähän tietoa
- saamani tiedot olivat hieman puutteellisia
- saamani tiedot olivat riittäviä
- saamani tiedot ylittivät odotukseni

20. Tähän voit kirjoittaa edelliseen kysymykseen liittyviä ajatuksia/kokemuksia:
21. Koetko saaneesi sosiaalityöntekijältä riittävästi tukea adoptiosta ja jälkipalvelusta nousseiden tunteiden käsittelyyn? Kerro kokemuksestasi:
22. Miten koit saamasi jälkipalvelun?
- olen erittäin tyytymätön jälkipalveluuni
 - olen tyytymätön jälkipalveluuni
 - saamani jälkipalvelu vastasi tarpeisiini kohtalaisesti
 - olen tyytyväinen saamaani jälkipalveluun
 - olen hyvin tyytyväinen saamaani jälkipalveluun
23. Millaiset asiat ovat jääneet mietityttämään sinua jälkipalvelun jälkeen?
24. Jatkuuko jälkipalvelusi vielä?
- kyllä
 - ei
 - pidän taukoa ja otan mahdollisesti uudelleen yhteyttä myöhemmin
25. Onko sinulla toivomuksia miten jälkipalvelua tulisi muuttaa/kehittää?

Seuraavat kaksi kysymystä koskevat dokumentointia, jolla tarkoitamme mm. adoptioprosessin aikana saatujen taustatietojen kirjaamista, valokuvien tai kirjeiden tallentamista.

26. Mitä asioita toivoisit adoptiotyöntekijöiden dokumentoivan adoptoitua varten adoptioprosessin aikana?
27. Millaisia ajatuksia/toiveita/ideoita sinulla on dokumentointitavan suhteen?
28. Mitä ajattelet nykyään yleistyvistä avoimesta adoptiosta? Avoimella adoptiolla tarkoitetaan suoraa kontaktia adoptoidun ja biologisen perheen tai suvun välillä.
29. Milloin ja millaista tukea adoptoidut ja adoptioperheet tarvitsevat? Voit vastata kaikkiin kohtiin tai vain joihinkin.
- heti adoption jälkeen. Millaista?
 - ennen kouluikää. Millaista?
 - alakouluikäisenä (alle 13 -vuotiaana). Millaista?
 - yläkoululaisena. Millaista?
 - täysi-ikäisenä. Millaista?
30. Mitä muuta haluat kertoa meille?

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 3. Teemahaastattelun runko

ADOPTIOPUHE LAPSUUDESSA JA NUORUUDESSA

Missä iässä sait tietää olevasi adoptoitu?

Millaisia muistoja sinulla on siitä tilanteesta?

Miten biologinen perheesi on ollut osa lapsuudenperheesi elämää kasvuvuosinasi?

Miten arvioisit biologisesta taustastasi käytyä keskustelua lapsuudenperheessäsi kasvuvuosinasi? Kerro millaisia kokemuksia sinulla on.

Kuinka paljon samankaltaisuutta koet itsesi ja adoptio välillä olevan?

Kerro millaisia samanlaisuuksia/eroja.

Kuinka paljon koet saaneesi vanhemmiltasi hyväksyntää erilaisuuttasi ja yksilöllisyyttäsi kohtaan? Miten se näkyi/tuli esiin?

Kuinka vahvasti tunnet kuuluvasi adoptioperheeseesi?

Tiesikö lähiympäristösi biologisesta perheestäsi?

Miten lähiympäristösi on suhtautunut adoptioon?

Mitä adoptoituna oleminen on merkinnyt sinulle eri ikävaiheissa lapsuudessasi ja nuoruudessasi? Kerro esimerkkejä.

Entä aikuisuudessa? Kerro esimerkkejä.

Kuinka paljon arvioisit adoption vaikuttaneen siihen kuka tänään olet?

Millaisiin asioihin?

Ylipäättään mitä ajattelet adoptoituna olemisesta?

BIOLOGINEN TAUSTA

Oletko ollut yhteydessä biologisiin sukulaisiisi? Kehen ja miten?

Kuinka merkittävä asia biologinen taustasi (biologiset vanhemmat, sisarukset, muu suku) on sinulle?

Jos olet ollut yhteydessä tai tavannut biologisia vanhempiasi tai muuta sukuasi, minkälainen kokemus se sinulle oli?

Kuinka usein ajattelet biologista taustaasi?

Ketä biologisista sukulaisistasi ajattelet eniten?

Jos vanhempasi tietäisivät sinun miettivän syntymävanhempiasi, miten luulet heidän siihen suhtautuvan?

Mitä luulet syntymävanhempiesi ajattelevan/tuntevan sinun sijoittamisesta?

Minkälaiset asiat sinua kiinnostavat eniten biologisissa sukulaisissa tai suvussaasi?

Miten olet saanut tietoa biologisesta taustastasi? Oletko saanut biologisen taustan selvittämiseen apua/ tukea? Millaista? Keneltä?

Oletko yrittänyt ottaa kontaktia biologisiin sukulaisiisi siinä onnistumatta?

Onko biologinen sukulaisesi ottanut yhteyttä sinuun päin? Kuka?

Miltä sinusta tuntuu se, että sinulla on kahdet vanhemmat (adoptio - ja syntymävanhemmat)?

Liite 4. Alkuperäisilmausten redusointi eli pelkistäminen

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
Jos nyt jotain tapahtuu mun adoptioperheelle, niin mulla on toinen perhe, joo turvallinen tunne.	Biologinen perhe antaa lisäturvaa
Mutta se, mikä on upeata on, että minun vanhemmat ovat ottaneet (biologisen äidin) osaksi (sukua). Me vietetään joulut yhdessä, ja meistä on tullut tällainen vähän kummallinen perhe	Joulut yhdessä bioäidin kanssa
Musta tuntuu että (bioäiti) soittelee mun vanhemmille enemmän kuin minä sille.	Adoptiovanhemmat soittelee bioäidille
Biologisen suvun jäsenten tapaamisissa semmoinen tunne että mä oon aina ollu siellä mukana ja oon aina tuntenut heidät	Vahva tuttuuden tunne bioperheen kanssa
Kysyin heti, että onko minulla sisaruksia, sen haluu kuulla	Adoptoidulle tärkeää tietää mahdollisista sisaruksista
Se oli se yksi suurista kysymyksistä, että onko mulla pikkusisko ja hän on mulle tosi tärkeä.	Suuri kysymys, onko minulla pikkusisko
H: Mutta kuinka usein sinä ajattelet sun biologisia sukulaisia? Joka päivä	Biosuku ajatuksissa päivittäin
H:miten usein biosukulaiset ovat sinun mielessä. pohditko heitä päivittäin vain? Omia lapsia kyllä, enpä juuri muita	Omat lapset ajatuksissa enemmän kuin biosuku
Viikoittain. Aina se on osa mun elämää. Pohdin ehkä sisarusteni elämää. heidän lastensa kasvamista, positiivisia sukuasioita	Biosisarukset ajatuksissa viikoittain
Oikeastaan mietin myös perimää sairauksien suhteen. Olen huolissani sisaruksistani ja omasta tyttärestäni ja kuinka voimakas se perimä minun puolelta on. Tullee enemmän nämä sairausperimät jotka ovat nousseet.	Huoli biosisarusten terveydestä.

Liite 5. Aineiston klusterointi alaluokiksi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<p>Vaikea mieltä toistakin elämää Ristiriitaa ja töitä kahden perheen kanssa Kahdet vanhemmat rikkaus, mutta joskus ongelmallista Kaksi äitiä on onnea ja ristiriitaa Adoptoidusta bioäidin tapaaminen voi loukata adoptioäitiä. Bioisän kuolema kolahti vaikka yhteyttä ei ollut En halua pitää yhteyttä biosukuun.</p>	<p>Ristiriitainen tunne kahdesta perheestä/kahden perheen välissä</p>
<p>Biologinen isyys mietityttää Biologisen isän ajattelemisen tuottaa kipua Biotaustan ajattelemisen tekee kipeää</p>	<p>Biologisen taustan ajattelemisen on tuskallista</p>
<p>Joulut yhdessä bioäidin kanssa Adoptiovanhemmat soittelee bioäidille Vahva tuttuuden tunne bioperheen kanssa Adoptoidulle tärkeää tietää mahdollisista sisaruksista Biologinen perhe antaa lisäturvaa Suuri kysymys, onko minulla pikkusisko Molemmat (suvut) ovat yhtä tärkeitä Biosuku ajatuksissa päivittäin Huoli biosisarusten terveydestä Biosisarukset ajatuksissa viikoittain Omat lapset ajatuksissa enemmän kuin biosuku</p>	<p>Biologinen suku tärkeä</p>
<p>Sisarusten ja serkkujen saaminen biosuvusta on kivaa Lisää sukulaisia biologisesta suvusta Biosuvusta tulleet sukulaiset tuplanneet sukulaisten määrän Biologinen suku lisäverkostona tulevaisuudessa</p>	<p>Biologiselta puolelta lisää sukulaisia</p>
<p>Kuulumisentunne kahteen perheeseen ei tunnu pahalta Lapsuudessa vahva tunne kuulumisesta adoptioperheeseen Adoisoivanhempien kuoleman vahva sureminen todisteena adosukuun kuulumisesta Tunne että on vain yksi perhe Päätös, että adoperhe on se varsinainen perhe Bioäiti vaikea mieltää äidiksi. Suhde bioäitiin mielletään vapaaehtoisuudeksi Adoperheeseen, mutta ei sukuun, kuulumisen vahvaa</p>	<p>Vahvasti osa adoptioperhettä</p>
<p>Häiden kustantamisesta hetkellinen epäily kuulumattomuudesta adoptioperheeseen Geneettisen yhteyden puuttuminen kyseenalaistaa perheen sukunimen kantamisen</p>	<p>Sisäinen epäily kuulumisesta adoptioperheeseen</p>
<p>Sisarus kyseenalaistaa kuulumisen adoptioperheeseen Yhteisten harrastus puute adovanhempien kanssa vähentää yhteenkuuluvuutta</p>	<p>Ulkoiset tekijät heikentävät adoptioperheeseen kuulumista</p>

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<p>Yhteenkuuluvuutta adoptioperheeseen lisää samankaltaisuus Samanlaiset luonteenpiirteet vanhemman kanssa vahvistavat yhteenkuuluvuutta Piirteinen periminen adoptiovanhemmilta vahvistaa kuulumisen tunnetta</p>	<p>Samankaltaisuus adoptiovanhempien kanssa vahvistaa yhteenkuuluvuutta</p>
<p>Adoptiosuku on vahvistanut sukuun kuulumisen tunnetta Adoptiosukulaisen tarjoutuminen kummiksi vahvistaa kuulumisen tunnetta</p>	<p>Adoptiosuku yhteenkuuluvuuden vahvistajana</p>
<p>moni asia toisin jos jäänyt bioäidille Kaikki olisi erilaisilla jos kasvanut bioperheen kanssa Bioäidille jääminen olisi tarkoittanut silmätikkuna olemista Adoption kautta on välttynyt väkivallan, alkoholismin kokemuksilta lapsuudessa Adoptiovanhemmat on mahdollistanut harrastamisen ja antanut kaikki valmiudet Adoptoituna olemisen on hyvä juttu eikä mitään erikoista. Sana adoptoitu tuo vain positiivisia juttuja mieleen Adoption kautta saanut arvot, elämänympäristön ja kaiken Adoptio on antanut tasapainoisen elämän En tiedä missä olisin, jos olisin jäänyt alkoholisoituneen äidin hoitoon Jossittelua olisiko bioperheessä kuitenkin koulumenestys ollut parempi</p>	<p>Adoptio antanut parempia mahdollisuuksia</p>
<p>Koulumenestyksen kautta olemisen oikeutusta adoptiovanhempien kanssa Joukkoon kuulumisen vaikeus seurausta adoptiosta Adoptio on vaikuttanut siten, että vaikeaa solmia parisuhdetta Adoptio vaikuttaa kaikkeen koko elämän ajan</p>	<p>Hyväksytyksi tuleminen</p>
<p>Suhtautuminen adoptioon kaikin puolin positiivinen Adoptoituna olemisesta on tullut hienoa, koska on kuullut että on toivottu ja haluttu</p>	<p>Adoptoituna olemisen nähdään myönteisesti</p>
<p>Biosuvun tapaaminen on hieno asia ja tärkeää tulla hyväksytyksi siellä Kohtalon jakaminen bioserkkujen kanssa Biosuvusta tukea omiin ongelmiin</p>	<p>Biologinen suku tukena</p>
<p>Biovanhemman tapaamisen kautta löytyi edes yksi samannäköinen Yhteisten luonteenpiirteiden löytyminen biovanhemman kanssa Tärkeää tietää millainen biovanhempi on ja onko samanlainen kuin adoptoitu Saman näköisyys biovanhemman kanssa kiinnostaa</p>	<p>Tärkeää yhteisten piirteiden löytyminen biovanhemman kanssa</p>
<p>Biovanhemman tapaamisissa vastauksia kysymyksiin Biologisen perheen tapaaminen rauhoittanut mieltä Biosuvun tapaamiset rauhoittavat adoptoidun mieltä Adoptiokolmion tapaamiset eheyttävä kokemus kaikille Hyvä tunne bioisän kohtaamisen ajattelemisesta</p>	<p>Rauhaa biologisen perheen tapaamisesta</p>
<p>Biovanhempi ei saa tulla sotkemaan adoptoidun elämää Adoptoitu haluaa itse päättää yhteydenpidosta biovanhempaan Adoptoitu menee biovanhemman yhteydenpidosta sekaisin</p>	<p>Biologinen vanhempi sekoittaa adoptoidun elämää</p>

Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä on Päivi Partasen ammatillinen lisensiaattitutkimus kotimaisesta vierasadoptiosta. Tutkimuksessa tarkastellaan aikuisten adoptoitujen kokemuksia adoptiosta ja siitä puhumisesta sekä siteistä kahteen perheeseen, biologiseen perheeseen ja adoptioperheeseen. Taustoittavassa osassa on tuhti tietopaketti adoptioneuvonnasta ja -prosessista sekä adoption merkityksestä perhesiteiden muokkaajana. Partanen avaa hyvin myös vuorovaikutuksellisen avoimuuden käsitettä. Luonteva ja toistuva adoptiopuhe lapsen, nuoren ja aikuisen adoptoidun kanssa auttaa häntä jo lapsuudesta alkaen integroimaan adoption liittyvät tosiasiat, ajatukset, kuvitelmat ja tunteet mielessään.

Lisensiaattityö tuo esille suomalaisessa tutkimuksessa vähäiselle huomiolle jääneiden kotimaassa adoptoitujen ääntä. Adoptoitujen kokemuksen kautta saamme tietoa siitä, miten adoptoitua on tuettu oman taustan käsittelemisessä. Tulokset tuovat esiin adoptioperheiden haasteet, sekä tarpeen kehittää adoptioneuvontaa ja adoptioperheiden tukea.

Tämä tutkimus on kiinnostava adoptoiduille itselleen sekä muille adoption osapuolille. Tutkimus on erityisen tärkeä kaikille adoptioneuvontaa työssään tekeville sosiaalityöntekijöille. Heille ymmärrys adoptoitujen kokemuksista ja näkemyksistä avautuu tässä erinomaisella tavalla.

Pelastakaa Lapset tekee työtä kaikkein vaikeimmassa asemassa elävien lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien puolesta kotimaassa ja maailmalla. Kansainvälinen Pelastakaa Lapset on maailman johtava lapsen oikeuksien puolesta toimiva kansalaisliike. Suomen Pelastakaa Lapset on perustettu vuonna 1922.

Pelastakaa Lasten toimistoista ja [www-sivuilltamme](http://www.sivuilltamme) saat lisätietoja toiminnastamme ja avustuskohteistamme.

Pelastakaa Lapset ry
Koskelantie 38
00610 Helsinki
Puh. 010 843 5000
www.pelastakaalapset.fi

